

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં

ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૧/૨૦૧૮,

આર/ફોજદારી અપીલ નં. ૧૨૫૯/૨૦૧૮ માં

સાથે

ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૨/૨૦૧૮,

આર/ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૧૩/૨૦૧૮ માં

સાથે

ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૨/૨૦૧૮,

આર/ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૧૪/૨૦૧૮ માં

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. સી. રાવ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રિપોર્ટરોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને રેફર કરવા કે નહીં?	
૩	શું ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની આખરી નકમ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે?	

=====

સિકંદર કરીમ મલેક

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ એડવોકેટ શ્રી જે. એમ. પંચાલ સાથે શ્રી હાર્દિક એ. દવે

અરજદાર તરફે શ્રી આઈ. એચ. સૈયદ સાથે શ્રી એસ. એમ. વત્સ

સામાવાળા-મૂળ ફરિયાદી તરફે શ્રી યોગેશ એસ. લાખાણી સાથે શ્રી મીત આર. મોદી

સામાવાળા-રાજ્ય તરફે એ.પી.પી. તરીકે શ્રી એચ. કે. પટેલ અને શ્રી રોનક રાવલ

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી એ. સી. રાવ

તારીખ: ૦૫/૦૨/૨૦૧૯

સંયુક્ત મૌખિક ચુકાદો

(દ્વારા: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા)

૧. આજીવન કેદની સજાના મૂળભૂત હુકમ મુલતવી રાખવા માટે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૮૯ હેઠળની તમામ શીર્ષક વાળી

અરજીઓ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ દોષિત ઠરાવવાના અને સજાના એક જ ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવતી હોવાથી, તે એકસાથે સાંભળવામાં આવી હતી અને આ સંયુક્ત હુકમ દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૨. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૮૯ હેઠળની આ અરજીઓ છ દોષિતો વતી કરવામાં આવેલ છે, જેઓ સેસન્સ કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ માં ૩જા એડિશનલ સેસન્સ જજ, સુરત દ્વારા તા. ૧ મે ૨૦૧૮ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ આજીવન કેદની સજાના મૂળભૂત હુકમને મુલતવી રાખવા માટે અરજ કરી રહ્યા છે.

૩. અમે એ હકીકતની નોંધ લઈએ છીએ કે બે કોસ-કેસ એકસાથે ચલાવવામાં આવ્યા હતા અને બંને સેસન્સ કેસોનો નિકાલ સંયુક્ત ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો. સજાના મૂળભૂત હુકમને મુલતવી રાખવાની અરજ કરી રહેલા હાલના છ અરજદારો સેસન્સ કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ ના અનુક્રમે મૂળ આરોપી નં. ૨, ૧૦, ૧૧, ૧૭, ૧૮ અને ૧૯ છે. હાલના તમામ છ અરજદારોને તેમની વ્યક્તિગત જવાબદારી નક્કી કરીને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે અને આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવી છે. ટ્રાયલ કોર્ટે ગેરકાયદે મંડળી અને સમાન ઉદ્દેશ્ય અંગે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ કેસ માન્યો ન હતો. તદનુસાર, બંને કેસના તમામ આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૧૪૭, ૧૪૮,

૧૪૯, ૪૨૭, ૫૦૪, ૫૦૬(૨) અને ૧૨૦બી હેઠળના ગુનાઓમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા. સેસન્સ કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ ના સંબંધમાં ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છૂટકારાના ચુકાદા અને હુકમ વિરુદ્ધ રાજ્ય દ્વારા ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૭૭/૨૦૧૮ દાખલ કરેલ છે. રાજ્યએ ધ ઈન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૪૨૭, ૫૦૪, ૫૦૬(૨) અને ૧૨૦બી હેઠળના ગુનાઓ સંબંધિત આરોપીઓના નિર્દોષ છૂટકારા સામે નિર્દોષ છૂટકારાની અપીલ દાખલ કરવાનું યોગ્ય માન્યું છે.

૪. ફરિયાદપક્ષનો કેસ એવો છે કે બનાવના દિવસે, એટલે કે ૨૬ એપ્રિલ ૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે આશરે ૬:૧૫ વાગ્યે, ૨૪ આરોપીઓએ તલવાર, લાકડી, દાતરડું વગેરે જેવા જીવલેણ હથિયારોથી સજ્જ થઈને ગેરકાયદે મંડળી બનાવી હતી અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ પર અંધાધૂંધ હુમલો કર્યો હતો. સદર હુમલામાં, એક બાબુખાન ચુસુફખાન પઠાણને માથામાં ગંભીર ઈજાઓ થઈ હતી અને તેઓ મૃત્યુ પામ્યા હતા.

૫. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા કેસ વિશે સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપવા માટે, અમે બનાવના ચક્ષુદ્રષ્ટિ સાક્ષીઓ પૈકીના એકની જુબાનીનો કેટલોક ભાગ અહીં પુનઃ રજૂ કરીએ છીએ. ફરિયાદપક્ષે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ રહેનાખાતૂન અસલમખાન પઠાણ (આંક ૧૩૫) ની તપાસ કરી હતી. તેણી ઈજાગ્રસ્ત ચક્ષુદ્રષ્ટિ સાક્ષીઓ પૈકીની એક છે. પોતાની જુબાનીમાં તેણીએ નીચે મુજબ જણાવેલ છે:

"(૧) અફઝલખાન મારો સગો ભાઈ થાય છે. બનાવના સમયે, મારો ભાઈ ભાટકોલ લીડીયાદ ગ્રુપમાં સરપંચના પદ પર હતો. તેને સંતાનમાં ચાર દીકરીઓ અને એક દીકરો છે. મારા ભાઈ અફઝલખાનને ચાર દીકરીઓ અને એક દીકરો હોવાથી, ડેપ્યુટી સરપંચ, એટલે કે આશિફ મૈયુદ્દીન મલેકે મારા ભાઈને સરપંચના પદ પરથી ગેરલાયક ઠેરવવા માટે તાલુકા વિકાસ અધિકારીને અરજી કરી હતી. પરંતુ, સરકારી ઠરાવ મુજબ મારો ભાઈ ગેરલાયક ઠરતો ન હોવાથી, તેણે સરપંચ તરીકેનું પદ ચાલુ રાખ્યું હતું. ત્યારબાદ, મારા ભાઈએ આશિફ મૈયુદ્દીનને ત્રણ સંતાન હોવાથી તેને ગેરલાયક ઠેરવવા તાલુકા વિકાસ અધિકારી, માંગરોળને અરજી કરી હતી. સરકારી ઠરાવ મુજબ, આશિફ મૈયુદ્દીન ગેરલાયક ઠરવાને પાત્ર હતો, તેથી તેને ડેપ્યુટી સરપંચના પદ પરથી બરતરફ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારથી, તેઓ મારા ભાઈ અને તેના પરિવારના સભ્યો સાથે તુરછ બાબતો પર ઝઘડો કરતા હતા. મારી ભાભી રસીમાખાતૂન અફઝલખાન પઠાણ કોસંબા બેઠક પરથી ભાજપ પક્ષની ઉમેદવાર હતી અને તે ચૂંટણીમાં જીતી પણ ગઈ હતી. તે

કારણોસર પણ તેઓ અદાવત રાખતા હતા. ત્યારથી,
તેઓ વેર રાખતા હતા અને મારા ભાઈ તથા તેના
પરિવારના સભ્યો સાથે લડવાની તક શોધતા હતા.

(૨) ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે આશરે ૫:૪૫ વાગ્યે,
હું મારા કાકા ગુલામખાન યુસુફખાન પઠાણ, મારા
પિતરાઈ ભાઈઓ અરબાઝ, તૌસીફખાન, ઈમરાનખાન,
મારા કુવા ઈકબાલ મિર્ઝા અને મારા ભાઈ બાબુખાન
નસરુદ્દાખાન સાથે મારા ભાઈ અફઝલખાનના વરંડામાં
બેઠા હતા અને અમે મારા કાકા ગુલામખાન પઠાણની
દીકરી નાઝનીનના લગ્ન વિશે ચર્ચા કરી રહ્યા હતા. તે
સમયે, આશરે ૬ વાગ્યે, આશિફ મૈયુદ્દીન મલેક પોતાની
પેશન મોટરસાયકલ ચલાવીને અને સાજુદ પાછળ
બેસીને અમે જ્યાં બેઠા હતા તે તરફ વાહન લઈને આવ્યા
હતા. તે સમયે, મારા કાકા ગુલામખાને તેમને કહ્યું કે તમે
અમારી ઉપર વાહન કેમ લાવ્યા. તેના પર, તેઓ
અપશબ્દો બોલવા લાગ્યા અને કહ્યું કે, તમે લોકો કાબૂ
બહાર ગયા છો. તમે ઉભા રહો, અમે હમણાં આવીએ
છીએ. તેમ કહીને તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા હતા.
ત્યારબાદ, થોડી જ મિનિટોમાં, આશિફ અને સાજુદ બંને

તેમના પરિવારના ૨૨ સભ્યો અને ગામના લોકો સાથે જીવલેણ હથિયારો લઈને અમારા સ્થળે આવ્યા હતા. ઈબ્રાહીમ રસૂલ મલેક અને અફઝલ મલેક મૈયુદ્દીન તલવાર સાથે હતા. મુનવ્વર મલેક ભાલા સાથે હતો. સાજુદ મલેક, મૈયુદ્દીન મલેક અને આશિફ મૈયુદ્દીન તલવાર સાથે હતા. ઈમ્તિયાઝ મૈયુદ્દીન લાકડી સાથે હતો. ઈબ્રાહીમ મૈયુદ્દીન, મોસીન મૈયુદ્દીન અને યાફુઝ ઈસ્માઈલ તલવાર સાથે હતા. હબીબ ઈસ્માઈલ અને ઈરફાન યાફુઝ દાતરડા સાથે હતા. અનવર ખાલિક મલેક ફરસી સાથે હતો. સલીમ મલેક લાકડી સાથે હતો. સાબીર મલેક ભાલા સાથે હતો. તોલીસ ગુલામ મલેક દાતરડા સાથે હતો. શોએબ મલેક તલવાર સાથે હતો. સિરાજ મલેક દાતરડા સાથે હતો. નઝીર મોહમ્મદ મલેક તલવાર સાથે હતો. યુસુબ સુલેમાન તલવાર સાથે હતો. સિકંદર દાતરડા સાથે હતો. બસીર મલેક લાકડી સાથે હતો. યુનુસ રહેમાન મિર્ઝા લાકડી સાથે હતો. તસલીમ યુનુસ મિર્ઝા લાકડી સાથે હતો. તે ૨૪ વ્યક્તિઓ અમે જ્યાં બેઠા હતા તે સ્થળે આવ્યા હતા. ત્યારબાદ, તેમાંથી મૈયુદ્દીન રસૂલે બૂમ પાડી, "તેમને મારી નાખો. કોઈને છોડવાના નથી".

તેમ કહીને, તે બધાએ અમારા પર હુમલો કર્યો હતો. તે દરમિયાન, મારા કાકા બાબુખાન પઠાણ, જેઓ કીમ ચાર રસ્તા ગયા હતા, તેઓ તેમની મારુતિ વાન લઈને આવ્યા ત્યારે છ આરોપીઓ, એટલે કે ઈબ્રાહીમ મલેક, અફઝલ મલેક, મૈયુદ્દીન મલેક, ઇમરાન મૈયુદ્દીન તલવાર સાથે, ઇમ્તિયાઝ મૈયુદ્દીન મલેક લાકડી સાથે, અને સિકંદર કરીમ મલેક દાતરડા સાથે, મારુતિ વાનનો દરવાજો ખોલ્યો, મારા કાકાને બહાર ખેંચ્યા અને તેમને માર માર્યો. તેઓએ માથાના પાછળના ભાગે, હડપચી પર, છાતી પર અને પગ પર ઈજાઓ પહોંચાડી હતી. મારા કાકા લોહીલુહાણ હાલતમાં ત્યાં જ ઢળી પડ્યા હતા. યાકુમ મલેકે તેમના માથાની ડાબી બાજુએ તલવારનો ઘા માર્યો હતો. તસલીમ મિર્ઝાએ મારા જમણા હાથ પર લાકડીનો ઘા માર્યો હતો. સલિફ યુસુફ મલેકે મારા ડાબા પગના ઘૂંટણ પર લાકડીનો ઘા માર્યો હતો. યાકુબ ઇસ્માઈલ મલેકે તલવારનો ઘા માર્યો, ઇરફાન મલેકે દાતરડાનો ઘા માર્યો અને સિકંદર કરીમ મલેકે મારા કાકા ઇકબાલ મિર્ઝાના માથા અને શરીર પર દાતરડાનો ઘા માર્યો હતો. હબીબ મલેકે દાતરડાનો ઘા માર્યો અને સાજુદ મલેકે મારા

પિતરાઈ ભાઈ તોસીફને માથાથી મોઢા સુધી અને હાથ પર તલવારનો ઘા માર્યો હતો. ત્યારબાદ, તેઓએ મારા ભાઈ બાબુખાન, નસરુલ્લાખાન, મારા કાકા ગુલામખાન, મારા પિતરાઈ ઈશરતખાન અને મુમતાઝ મિર્ઝાને ઈજાઓ પહોંચાડી હતી. ત્યારબાદ, તેઓ બધા અપશબ્દો બોલીને, અમારા વાહનોને નુકસાન પહોંચાડીને ભાગી ગયા હતા. ત્યારબાદ, અમને ખાનગી વાહનમાં દીનબંધુ હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. ડોક્ટરે અમને કહ્યું કે, "બાબુખાન યુસુફખાનનું મૃત્યુ થયું છે". અમને પ્રાથમિક સારવાર આપવામાં આવી હતી, અને વધુ સારવાર માટે, મને, મારા ભાઈ બાબુખાન, નસરુલ્લાખાનને અશક્ત આશ્રમ હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે લઈ જવામાં આવ્યા હતા અને મારા કાકાને આયુષ હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યા હતા. મારા પિતરાઈ ભાઈને એપોલો હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો હતો. હું અને મારા ભાઈઓ બાબુખાન અને નસરુલ્લાખાન ત્યાં ૧૫ થી ૧૭ દિવસ સુધી ઈનડોર પેશન્ટ તરીકે સારવાર હેઠળ હતા. ૨૮.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ, વાઘેલા સર અને તેમના રાઈટરે હોસ્પિટલમાં મારું નિવેદન નોંધ્યું હતું."

૬. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તપાસવામાં આવેલા અન્ય તમામ સાક્ષીઓએ મુખ્યત્વે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩ રહેનાખાતૂન અસલમખાન પઠાણની જેમ જ જુબાની આપી છે.

૭. અમે સીધા જ મૃતક બાબુખાન યુસુફખાન પઠાણના પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ (આંક ૫૧૪) પર જઈએ છીએ. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં કોલમ નં. ૧૭ માં નીચે મુજબની ઈજાઓ નોંધવામાં આવી છે:

(૧) માથાના જમણી બાજુના પેરાઈટો ટેમ્પોરલ ભાગ પર લેસરેટેડ ઘા. કદ ૧ સેમી x ૨ સેમી x ૨ સેમી ઊંડો, અનિયમિત આકાર – ઘામાંથી લોહી નીકળતું હતું.

(૨) હડપચી પર ત્રાંસી રીતે મૂકાયેલ વેજ આકારનો સ્ટેબ પંકચર ઘા – કિનારીઓ સ્પષ્ટ રીતે કપાયેલ કદ ૪ સેમી x ૨ સેમી x ૧ સેમી.

(૩) છાતીના આગળના ભાગમાં ડાબા ખભાથી જમણી ડીંટડી સુધી ત્રાંસી રીતે મૂકાયેલું ઉઝરડું, કાળા રંગનું. કદ ૩૫ સેમી x ૩ સેમી.

(૪) છાતીના આગળના ભાગમાં સ્ટર્નમથી જમણી બાજુની છાતી સુધી ત્રાંસી રીતે મૂકાયેલું ઉઝરડું, કદ ૧૮ સેમી x ૨ સેમી, કાળા રંગનું.

(૫) જમણી ડીંટડી નીચે ૨ સેમી x ૧ સેમીનું ઘસરકો – કદ ૩ સેમી x ૧ સેમી.

(ક) ડાબા ઘૂંટણના એન્ટેરોલેટરલ ભાગ પર લેસરેટેડ ઈજા, કદ ૩ સેમી x ૧ સેમી.

(ગ) જમણા પગના લેટરલ ભાગ પર ઘૂંટીના સાંધાથી ૬ સેમી ઉપર લેસરેટેડ ઘા, ૩ સેમી x ૧ સેમી x ૧ સેમી.

(ઁ) જમણી સાથળના આગળના મધ્ય ભાગમાં લેસરેટેડ ઈજા, કદ ૨ સેમી x ૧/૨ સેમી ઊંડી.

(ં) જમણી બાજુના પેરાઈટો ટેમ્પોરલ ભાગમાં ડિપ્રેસ્ડ ફ્રેક્ચર.

૮. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં મૃત્યુનું કારણ માથાની ઈજાને કારણે ન્યુરોજેનિક અને હેમેરેજિક શોક હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું છે.

૯. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૦૨, ૩૦૭, ૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૩૨૩, ૩૨૪, ૪૨૭, ૫૦૪, ૫૦૬(૨) અને ૧૨૦બી હેઠળના ગુનાઓ માટે ટ્રાયલ પર મૂકાયેલા ૨૪ આરોપીઓ પૈકી, ૬ આરોપીઓ, એટલે કે આ કોર્ટ સમક્ષના હાલના છ અરજદારોને તેમની વ્યક્તિગત જવાબદારી નક્કી કરીને ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે, જ્યારે અન્ય સહ-આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૦૭, ૩૨૪ અને ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. પુનરોક્તિના જોખમે અમે જણાવી શકીએ છીએ કે તમામ આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ

૧૪૭, ૧૪૮, ૧૪૯, ૫૦૪, ૫૦૬(૨) અને ૧૨૦બી હેઠળના ગુનાઓમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા હતા.

અરજદારો-દોષિતો વતી રજૂઆત:

૧૦. ફોજદારી અપીલ નં. ૧૨૫૯/૨૦૧૮ માં ફોજદારી પરચૂરણ અરજી નં. ૧/૨૦૧૮ ના અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જે. એમ. પંચાલે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે અરજદારોને દોષિત ઠેરવવા તે કાયદાકીય રીતે ટકી શકે તેમ નથી. શ્રી પંચાલે આ કોર્ટના ધ્યાન પર લાવ્યું હતું કે ટ્રાયલ કોર્ટે તેના ચુકાદામાં સ્પષ્ટ તારણ નોંધ્યું છે કે આ કેસ વ્યક્તિઓના બે જૂથો વચ્ચેના ખુદા હાથે ઝઘડાનો છે; એક, સેસન્સ કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ ના આરોપીઓનું જૂથ, અને બીજું, સેસન્સ કેસ નં. ૨૯૮/૨૦૧૨ ના આરોપીઓનું જૂથ.

૧૧. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે બંને જૂથો લાંબા સમયથી અદાવત રાખતા હતા. બંને જૂથો વચ્ચેની અદાવત એક અફઝલખાન (કોસ-કેસનો દોષિત) ના કારણે છે જેઓ સંબંધિત સમયે ગામના સરપંચ હતા. અફઝલખાનને સરપંચના પદ પરથી હટાવવા માટે અરજી કરવામાં આવી હતી. જોકે, અફઝલખાનને હટાવવાને બદલે, મૂળ આરોપી નં. ૧, એટલે કે આશિફ, જેઓ ડેપ્યુટી સરપંચ હતા, તેમને હટાવવામાં આવ્યા હતા. આનાથી બંને પરિવારો વચ્ચે કડવાશ પેદા થઈ હતી. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે બનાવના દિવસે, બંને જૂથો વચ્ચે

મુક્ત ઝઘડો થયો હતો જેમાં બંને પક્ષના વિવિધ વ્યક્તિઓને ગંભીર ઈજાઓ થઈ હતી. શ્રી પંચાલે અમારી સુવિધા માટે હાલના છ અરજદારોને થયેલી ઈજાઓ દર્શાવતો એક ચાર્ટ ઉપલબ્ધ કરાવ્યો હતો. તેની વિગતો નીચે મુજબ છે:

અનુ. નં.	અરજદારોના નામ	ઈજાઓનું સ્વરૂપ તેમજ રજુ એફ.આઈ.આર. માં બનાવનો સમય
૧	સિકંદર કરીમ મલેક, મૂળ આરોપી નં. ૨, ફોજદારી અપીલ નં. ૧૨૫૯/૨૦૧૮ માં અપીલકર્તા નં. ૧	કોઈ ઈજા નથી.
૨	મૈયુદ્દીન રસૂલ મલેક, ઉંમર ૫૮ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૦, ફોજદારી અપીલ નં. ૧૨૫૯/૨૦૧૮ માં અપીલકર્તા નં. ૨ (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૨/આંક ૧૭૭)	સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે. સાક્ષી તા. ૨૬.૦૭.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૨૦ વાગ્યે તા. ૨૬.૦૮.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે ૭ વાગ્યે નામોદ્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૧૨૫). શારીરિક તપાસ: (એ) જમણી બાજુ ૩" x ૧ ૧/૨" માપનો મસલ-કટ ઊંડો સી.એલ.ડબલ્યુ., દુખાવા અને રક્તસ્ત્રાવ સાથે. (બી) જમણી બાજુ પીઠ પર ઘસરકો. (સી) ગુલુટિયસ વિસ્તારમાં ઘસરકો.
૩	ઈમ્તિયાઝ મૈયુદ્દીન	સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે રાત્રે

	મલેક, ઉંમર ૩૩ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૧, ફોજદારી અપીલ નં. ૧૨૫૯/૨૦૧૮ માં અપીલકર્તા નં. ૩ (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૯/આંક ૧૬૭)	૮:૨૦ વાગ્યે જ્યાં હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે તા. ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે ૭ વાગ્યે નામોદ્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી હુમલો કરવામાં આવ્યો છે (આંક ૧૩૦). શારીરિક તપાસ: (એ) કપાળની જમણી બાજુએ ૩ સેમી x ૧/૨ સેમી ઊંડો સી.એલ.ડબલ્યુ., દુખાવા અને રક્તસ્ત્રાવ સાથે. (બી) છાતી પર (સ્ટર્નમ વિસ્તાર) ૨ સેમી x ૧/૨ સેમી ઊંડો સી.એલ.ડબલ્યુ.
૪	ઇમરાન મૈયુદ્દીન મલેક, ઉંમર ૩૦ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૭, ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૧૩/૨૦૧૮ માં અપીલકર્તા નં. ૧ (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૮/આંક ૧૬૩)	સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે. સાક્ષી માથાની ડાબી બાજુએ હુમલાની હિસ્ટ્રી આપે છે અને તા. ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૧૦ વાગ્યે દાખલ થયા હતા (આંક ૧૨૯@૯). મગજના સીટી સ્કેનમાં બહાર આવ્યું છે: (એ) જમણી ફ્રન્ટ-ટેમ્પોરલ-પેરાઈટલ કોન્વેક્સિટી સાથે સેરેબ્રલ કોર્ટેક્સની નજીવી અસર સાથે એક્ચ્યુટ સબ-ડ્યુરલ હિમેટોમા દેખાય છે. (બી) ડાબા પેરાઈટલ કોર્ટિકલ વિસ્તારમાં બહુવિધ નાના હેમેરેજિક કન્ટ્યુઝન દેખાય છે. (સી) ટેન્ટોરિયલ સેરેબેલી અને પોસ્ટરિયર ઇન્ટર-હેમિસ્ફેરિક વિસ્તારમાં નજીવું નાનું હિમેટોમા દેખાય છે. આ કેસમાં પણ, સારવાર કરનાર ડોક્ટરને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩૭/આંક ૫૦૮@૩૨૯-૩૩૧ તરીકે તપાસવામાં આવ્યા

		છે જેમણે અત્યંત ગંભીર માથાની ઈજાઓની વિગતો આપતું ઈજાનું પ્રમાણપત્ર (આંક ૫૧૦@૫૭૪) રજૂ કર્યું છે.
૫	અફઝલ ઈબ્રાહીમ મલેક, ઉંમર ૪૦ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૮, ફોજદારી અપીલ નં. ૧૩૧૩/૨૦૧૮ માં અપીલકર્તા નં. ૨ (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૭/આંક ૧૬૧)	પવન હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રમાં. સાક્ષી ડાબા હાથમાં ઈજા થવાની અને રેડિયલ નર્વ પાલ્સી સાથે ડાબા હ્યુમરસમાં ફ્રેક્ચર થવાની હિસ્ટ્રી આપે છે. તેને ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના માટે ઓપરેશન કરવામાં આવ્યું હતું અને તેને ૦૫.૦૫.૨૦૧૧ ના રોજ રજા આપવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ સુરત જનરલ હોસ્પિટલમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યો હતો અને ૦૮.૦૬.૨૦૧૧ ના રોજ સુરત જનરલ હોસ્પિટલમાંથી રજા આપવામાં આવી હતી. હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આજે સાંજે ૭ વાગ્યે ભાટકોલ ખાતે તલવારથી હુમલો થયો: (આંક ૧૦૬) ૧) ડાબા હાથમાં દુખાવો અને રક્તસ્ત્રાવ અને ડાબા હાથની મધ્યમાં ૧" x ૫" માપની ઈજા સાથે સી.એલ.ડબલ્યુ. ૨) ડાબા પગ અને પંજામાં રક્તસ્ત્રાવ.
૬	ઈબ્રાહીમભાઈ	કોઈ ઈજા નથી.

૧૨. શ્રી પંચાલે અન્ય સહ-આરોપીઓ કે જેમને ઈજાઓ થઈ હતી તેમના સંબંધમાં પણ વિગતો ઉપલબ્ધ કરાવી હતી. જોકે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તેમને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યા છે. વિગતો નીચે મુજબ છે:

અનુ. નં.	અપીલકર્તાઓના નામ	ઈજાઓનું સ્વરૂપ તેમજ રજુ એફ.આઈ.આર. માં બનાવનો સમય
૧	યુસુફ સુલેમાન પઠાણ, ઉંમર ૩૨ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૬. રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ ફોજદારી અપીલ (નિર્દોષ છૂટકારો) નં. ૧૦૭૭/૨૦૧૮. (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૬/આંક ૧૪૫)	દર્દી તા. ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૨૦ વાગ્યે સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલમાં આવ્યા હતા (૦૩.૦૬.૨૦૧૧ ના રોજ રજા આપવામાં આવી) જ્યાં કથિત હિસ્ટ્રી તા. ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે ૭ વાગ્યે નામોદ્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર હથિયારોથી હુમલો કરવાની છે (આંક ૧૨૮). શારીરિક તપાસ: ૧) જમણા હાથ પર ઘસરકો ૨) જમણી બાજુ પીઠ પર ઘસરકો ૩) જમણા ખભા પર ઘસરકો ૪) ડાબા ઘૂંટણના સાંધા પર ઘસરકો એક્સ-રે રિપોર્ટ: ૫) ડાબા ફેમોરલ હેડ ડાબા થાપામાંથી વિસ્થાપિત થયેલ જણાય છે. ૬) જમણી બાજુએ ૭મી પાંસળીના પોસ્ટરો લેટરલ છેડાનું ફ્રેક્ચર.
૨	ઈરફાન યાકુબ મલેક, ઉંમર ૩૨ વર્ષ, મૂળ	સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે. સાક્ષી રાત્રે ૮:૨૦ વાગ્યે તા.

	આરોપી નં. ૧૬. ફોજદારી અપીલ નં. ૭૧૪/૨૦૧૮ માં ૦૬.૦૭.૨૦૧૮ થી સજા મુલતવી રાખવામાં આવી છે. (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૦/આંક ૧૭૧)	૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે ૭ વાગ્યે નામોદ્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૧૩૧). શારીરિક તપાસ: (એ) ગાલની ડાબી બાજુએ ૮ સેમી x ૧ ૧/૨ સેમી ઊંડો મસલ-કટ સાથે સી.એલ.ડબલ્યુ., દુખાવા અને રક્તસ્ત્રાવ સાથે. (બી) ડાબા હાથ પર સોજો. પવન હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે. સાક્ષીને ૨૭.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને જનરલ હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે ઓપરેશન કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેને ૧૮.૦૫.૨૦૧૧ ના રોજ જનરલ હોસ્પિટલ, સુરતમાંથી રજા આપવામાં આવી હતી. હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ ભાટકોલ ખાતે સાંજે ધારીયા વડે હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં હાથના આગળના ભાગે, ચહેરા વગેરે પર ઈજા થઈ હતી (આંક ૧૦૮) જ્યાં તેને આ મુજબ ઈજાઓ થઈ હતી: (એ) ડાબા હાથના આગળના ભાગે ઈજા (બી) ડાબો ચહેરો અને (સી) ડાબા હાથના રેડિયસ અને ઉલ્નાનું ફ્રેક્ચર.
૩	મોહસીન મૈયુદ્દીન	સાર્વજનિક લોકહિત હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે.

મલેક, ઉંમર ૨૨ વર્ષ, મૂળ આરોપી નં. ૧૨. ફોજદારી અપીલ નં. ૭૧૪/૨૦૧૮ માં ૦૬.૦૭.૨૦૧૮ થી સજા મુલતવી રાખવામાં આવી છે. (કોસ-કેસમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨૧/આંક ૧૭૪)	સાક્ષી રાત્રે ૮: ૧૨૦ વાગ્યે તા. ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ સાંજે ૭ વાગ્યે નામોદ્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૧૨૭). શારીરિક તપાસ: (એ) કપાળની જમણી બાજુએ ૧ સેમી x ૧ સેમી ઊંડો સી.એલ.ડબલ્યુ., દુખાવા, રક્તસ્ત્રાવ અને સોજા સાથે.
--	---

૧૩. શ્રી પંચાલે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ કે જેઓ કોસ-કેસના આરોપીઓ છે તેમને થયેલી ઈજાઓ અંગેની વિગતો પણ ઉપલબ્ધ કરાવી હતી. વિગતો નીચે મુજબ છે:

અનુ. નં.	ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી	સારવાર કરનાર ડોક્ટરો સમક્ષ હિસ્ટ્રીમાં જણાવેલ બનાવનો સમય (જેમાં સતત સુધારો કરવામાં આવ્યો છે).
૧	રહેનાખાતૂળ અસલમખાન પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૩/આંક ૧૩૫)	અશક્ત આશ્રમ, સુરત ખાતે. સાક્ષી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે. (આંક ૨૭૬ અને આંક ૧૭૭) તારણો: (એ) ઘૂંટી પર ઘસરકો

		(બી) જમણા હાથ પર સ્ટેબ ઘા (સી) ડાબા ટેમ્પોરલ વિસ્તારનો સી.એલ.ડબલ્યુ. વિનસ હોસ્પિટલ રામપુરા સુરત ખાતે સાક્ષી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૩૨૧). તારણો: (એ) ડાબી પિંડી/પગ/ઘૂંટી/ઘૂંટણ પર બુઢી ઈજા (બી) ડાબી ઘૂંટી પર ઘસરકો (સી) જમણા હાથ પર પ્રથમ વેબ-સ્પેસ પર સી.એલ.ડબલ્યુ. (ડી) કરોડરજ્જુના પાછળના ભાગે ઘણી જગ્યાએ બુઢી ઈજા. (ઈ) ડાબા ટેમ્પોરલ વિસ્તાર પર ટાંકા લીધેલ સી.એલ.ડબલ્યુ.
૨	નસરુદ્દાખાન હબીબખાન પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૪/આંક ૧૫૬) દોષિત ઠરેલ	દીનબંધુ હોસ્પિટલ, ખોલવડ, કામરેજ, સુરતનું એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્ર ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ (સારવાર કરનાર ડોક્ટર) સમક્ષ નોંધે છે કે સાક્ષીને રાત્રે ૭:૨૦ વાગ્યે સંબંધીઓ દ્વારા લાવવામાં આવ્યા હતા અને હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આશરે '૬:૧૫' વાગ્યે 'કોઈક' દ્વારા હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમયના સંબંધમાં સ્પષ્ટ છેકછાક/ફેરફાર છે (આંક ૨૪૬). તારણો: (એ) પેરાઈટલ વિસ્તાર પર ૧૦ x ૧ x .૫ સેમી કદનો સી.એલ.ડબલ્યુ.

		(બી) જમણા પગ પર ૧ x .૫ x .૫ સેમી કદનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (સી) ગરદનની ડાબી બાજુએ ૮ x ૧ x .૫ સેમી કદનો સ્ટેબ ઘા અને ટેન્ડરનેસ તથા સોજો. અશક્ત આશ્રમ, સુરત ખાતે. સાક્ષી ૧૬.૦૪.૨૦૧૧ (આંક ૨૭૯ અને આંક ૧૭૯ અને આંક ૧૮૦ ના ૨ પાના પર) ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે. (ઉપર મુજબ જ) વિનસ હોસ્પિટલ રામપુરા, સુરત ખાતે. સાક્ષી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૩૧૧). તારણો: (એ) પેરાઈટલ વિસ્તાર પર ૧૦ x ૧ x ૫ સેમી કદનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (બી) સ્ટેબ ઘા- અર્ધવર્તુળાકાર- ૬ x ૧ x .૫ સેમી (સી) જમણા પગ પર ૧ x .૫ x .૫ સેમી કદનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (ડી) ગરદનની ડાબી બાજુએ ૮ x ૧ x .૫ સેમી કદનો સ્ટેબ ઘા અને ટેન્ડરનેસ તથા સોજો. (ઈ) જમણા ઘૂંટણ અને જમણી સાથળ પર બુઝી ઈજા. (એફ) કાંડા પર બુઝી ઈજા. (જી) પેરાઈટલ હાડકાનું ફ્રેક્ચર.
૩	બાબુખાન હબીબખાન	દીનબંધુ હોસ્પિટલ, ખોલવડ, કામરેજ,

	પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૫/આંક ૧૭૦) દોષિત ઠરેલ	સુરતના એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ (સારવાર કરનાર ડોક્ટર) સમક્ષ નોંધે છે કે સાક્ષીને રાત્રે ૭:૨૦ વાગ્યે સંબંધીઓ દ્વારા લાવવામાં આવ્યા હતા અને હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આશરે '૬:૧૫' વાગ્યે 'કોઈક' દ્વારા હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમયના સંબંધમાં સ્પષ્ટ છેકછાક/ફેરફાર છે (આંક ૨૪૫). તારણો: (એ) ખોપરી પર સી.એલ.ડબલ્યુ. (બહુવિધ) ઓક્સિપિટલ અને પેરાઈટલ વિસ્તાર. (બી) જમણી અનામિકા આંગળી પર ઈજા. (સી) જમણી અનામિકા આંગળી પર સ્ટેબ ઘા. અશક્ત આશ્રમ, સુરત ખાતે સાક્ષી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૨૭૪, ૨૯૭). તારણો: (એ) ડાબા ઘૂંટણ અને જમણા હાથમાં દુખાવો અને સોજો. (બી) માથા અને ચહેરા પર બહુવિધ સ્ટેબ ઘા સાથે દુખાવો. (સી) જમણી મધ્યમ આંગળી પર દુખાવો અને રક્તસ્ત્રાવ વાળો ઘા. (ડી) જમણી આંગળીનું એમપ્યુટેશન. (ઈ) ડાબા હાથના આગળના ભાગમાં અને ડાબા ઘૂંટણમાં દુખાવો. (એફ) જમણી અનામિકા
--	--	--

		આંગળીના એમપ્યુટેશન પાસે ૩ સેમી x ૧ સેમી કદનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (જી) મધ્યમ ફેલેન્ક્સનું ફેક્ચર. (એચ) ડાબી ટચલી આંગળીનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (આઈ) સક્રિય રક્તસ્ત્રાવ સાથે મધ્યમ ફેલેન્ક્સનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (જે) અંગૂઠાનો સી.એલ.ડબલ્યુ. (કે) ડાબા હાથના આગળના ભાગમાં હિમેટોમા. વિનસ હોસ્પિટલ, રામપુરા, સુરત ખાતે. સાક્ષી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૮:૦૦ વાગ્યે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે (આંક ૩૦૦-૨૯૮). તારણો: (એ) જમણી આંગળીઓના બહુવિધ સ્થાને નજીકનું એમપ્યુટેશન. (બી) ટેમ્પોરલ-પેરાઈટલ કોન્વેક્સિટી સાથે ખૂબ જ પાતળું એક્યુટ સબ-ડ્યુરલ હિમેટોમા. (સી) ડાબા ઊંચા પેરાઈટલ હાડકાનું ડિપ્રેસ્ડ ફ્રેક્ચર. (ડી) ડાબા પેરાઈટલ કોર્ટિકો વિસ્તારમાં નાના હેમેરેજિક કન્ટ્યુઝન. (ઈ) ખોપરી પર બહુવિધ સ્ટેબ ઘા.
૪	ઈકબાલ ઈબ્રાહીમ મિર્ઝા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬/આંક ૧૮૬) એફ.આઈ.આર. માં	દીનબંધુ હોસ્પિટલ, ખોલવડ, કામરેજ, સુરતના એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ (સારવાર કરનાર ડોક્ટર) સમક્ષ નોંધે છે કે સાક્ષીને રાત્રે

	નામ છે પરંતુ ટ્રાયલ દરમિયાન નિર્દોષ છૂટેલ.	૭:૨૦ વાગ્યે સંબંધીઓ દ્વારા લાવવામાં આવ્યા હતા અને હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આશરે '૬:૧૫' વાગ્યે 'કોઈક' દ્વારા હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમયના સંબંધમાં સ્પષ્ટ છેકછાક/ફેરફાર છે (આંક ૨૪૮ ના ૩ પાના). તારણો: (એ) ડાબા ફ્રન્ટો પેરાઈટલ પર સક્રિય રક્તસ્ત્રાવ અને આસપાસના હિમેટોમા સાથે ૧૧ x ૩ x .૫ સેમી ઊંડો સી.એલ.ડબલ્યુ. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૬ ને ફરીથી ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ ૨૧:૦૦ કલાકે આયુષ આઈ.સી.યુ. અને મલ્ટી સ્પેશિયાલિટી હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા જ્યાં હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે 'આજે (૨૬.૦૪.૨૦૧૧) સાંજે ૭ વાગ્યે કીમ ચાર રસ્તા, ભાટકોલ નજીક ૭-૮ અજાણ્યા વ્યક્તિઓ દ્વારા ધારદાર સાધન વડે હુમલો કરવામાં આવ્યો'. (આંક ૨૬૮ @ ૪૧-૧૦૪) (ઉપર મુજબના જ તારણો)
પ	તૌસીફખાન દિલદારખાન પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૭/આંક ૨૦૯) એફ.આઈ.આર. માં	એપલ હોસ્પિટલ સુરત ખાતે જ્યાં તેમને ૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ રાત્રે ૯:૯:૫૪ વાગ્યે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, તેમણે હિસ્ટ્રી આપી છે કે '૨૬/૦૪/૨૦૧૧ ના રોજ આશરે સાંજે ૭:૩૦ વાગ્યે ભાટકોલ

	નામ છે પરંતુ ટ્રાયલ દરમિયાન નિર્દોષ છૂટેલ.	ગામમાં, કીમ ચાર રસ્તા નજીક કોઈક અજાણ્યા વ્યક્તિ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી ચહેરા અને ડાબા હાથ પર હુમલો કરવામાં આવ્યો' (આંક ૨૫૭@૩૭). તારણો: (એ) ચહેરાના ધામાંથી સક્રિય રક્તસ્ત્રાવ સાથે ચહેરાની ડાબી બાજુએ ખોપરીથી મોઢાના ખૂણા સુધી વિસ્તરેલો ૧૯ સેમી x ૨ ૧/૨ ઇંચ ઊંડો ઇન્સાઈઝ ઘા. (બી) અંગૂઠાના સાંધાનું વિસ્થાપન, મેટા-કાર્પેલનું ફેક્ચર, અંગૂઠાના એક્સટેન્સર ટેન્ડનનું કપાવું વગેરે. એપલ હોસ્પિટલ, સુરત ખાતે એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રમાં, હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે '૨૬.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ આશરે સાંજે ૭:૩૦ વાગ્યે ભાટકોલ ગામમાં, કીમ ચાર રસ્તા નજીક કોઈક અજાણ્યા વ્યક્તિ દ્વારા ધારદાર હથિયારથી ચહેરા અને ડાબા હાથ પર હુમલો કરવામાં આવ્યો (આંક ૨૫૮ @૩૯).
૬	ઈરશાદખાન મહેબૂબખાન પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૮/આંક ૨૧૩) દોષિત ઠરેલ	સારવાર લીધી હોવાનો દાવો કરે છે પરંતુ કોઈ એમ.એલ.સી. નથી.
૭	ગુલામખાન યુસુફખાન	દીનબંધુ હોસ્પિટલ, ખોલવડ, કામરેજ,

	પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૯/ આંક ૨૧૬) એફ.આઈ.આર. માં નામોદ્દિષ્ટ છે પરંતુ ટ્રાયલ દરમિયાન નિર્દોષ છૂટેલ.	સુરતના એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ (સારવાર કરનાર ડોક્ટર) સમક્ષ નોંધે છે કે સાક્ષીને રાત્રે ૭:૨૦ વાગ્યે સંબંધીઓ દ્વારા લાવવામાં આવ્યા હતા અને હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આશરે '૬:૧૫' વાગ્યે 'કોઈક' દ્વારા હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમયના સંબંધમાં સ્પષ્ટ છેકછાક/ફેરફાર છે (આંક ૨૪૯ @ ૨૩-૨૫). તારણો: (એ) જમણા હાથના આગળના ભાગમાં સોજો અને ટેન્ડરનેસ.
૮	અરબાઝખાન બાબુખાન પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૧/આંક ૨૨૮)	જરા પણ ઈજાગ્રસ્ત નથી.
૯	મુમતાઝબેન નસરુ પઠાણ (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૧/આંક ૨૨૮)	દીનબંધુ હોસ્પિટલ, ખોલવડ, કામરેજ, સુરતના એમ.એલ.સી. પ્રમાણપત્રો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨ (સારવાર કરનાર ડોક્ટર) સમક્ષ નોંધે છે કે સાક્ષીને રાત્રે ૭:૨૦ વાગ્યે સંબંધીઓ દ્વારા લાવવામાં આવ્યા હતા અને હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી છે કે આશરે '૬:૧૫' વાગ્યે 'કોઈક' દ્વારા હુમલો કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં સમયના

		સંબંધમાં સ્પષ્ટ છેકછાક/ફેરફાર છે (આંક ૨૨૪ @ ૧-૩ ના ૨ પાના પર). તારણો: (એ) ડાબા હાથ પર સી.એ.ડબલ્યુ. (બી) ડાબા હાથ અને કોણી પર એડીમા અને ટેન્ડરનેસ. (સી) ડાબા હાથ પર ઘસરકો. અશક્ત આશ્રમ રામપુરા, સુરત ખાતે. સાક્ષી ૨૦૦૦ કલાકે સ્પષ્ટપણે ૧૦-૧૫ વ્યક્તિઓ દ્વારા હુમલો થયાની હિસ્ટ્રી આપે છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૧ (આંક ૨૮૨). (ઉપર મુજબ જ)
--	--	--

૧૪. આમ, શ્રી પંચાલના જણાવ્યા મુજબ, બનાવની ઉત્પત્તિ અને બંને પક્ષે થયેલી ઇજાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ટ્રાયલ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે તે બે જૂથોના વ્યક્તિઓ વચ્ચેનો મુક્ત ઝઘડો હતો, અને તેવા સંજોગોમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે તમામ આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડ ની કલમ ૧૪૭, ૧૪૮ અને ૧૪૯ હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા. અલબત્ત, રાજ્ય આવા નિર્દોષ છૂટકારાથી અસંતુષ્ટ છે અને તેણે નિર્દોષ છૂટકારાની અપીલ દાખલ કરેલ છે જે આ કોર્ટ દ્વારા દાખલ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો છે.

૧૫. આસિસ્ટન્ટ પબ્લિક પ્રોસેક્યુટર જેઓ રાજ્ય તરફે હાજર રહેલ છે તેમજ ભોગ બનનાર તરફે હાજર રહેલ વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ દ્વારા એવી ભારપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ કેસ ફી ફાઇનલ નથી પરંતુ બે અલગ-અલગ

ઘટનાઓ બની હતી અને ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૧૪૭, ૧૪૮ અને ૧૪૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં ભૂલ કરી છે, ત્યારે શ્રી પંચાલ દ્વારા તપાસ કરનાર અધિકારી, એટલે કે ધનાજી હોથાજી વાઘેલા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી જજ (આંક ૫૪૪) ની પુરાવાની પ્રસ્તુત વિગતો અમને વાંચી સંભળાવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી જજ એ તેમના પુરાવા આંક ૫૪૪ માં કોઈ પણ શંકા વગર સ્વીકાર્યું છે કે આ કેસ બે જૂથો વચ્ચેની ફી ફાઈટનો છે. તેમની ઉલટ તપાસમાં, તપાસ કરનાર અધિકારીએ નીચે મુજબ જુબાની આપેલ છે:

"...ત્યારબાદ, હાલની મેટરમાં ઘટના સ્થળનો નકશો તૈયાર કરવાનો હોવાથી, અમારા ઉચ્ચ અધિકારીના માર્ગદર્શન હેઠળ મેં નકશો તૈયાર કરવા માટે સર્કલ ઓફિસર, માંગરોળને મારી સહી હેઠળનો અહેવાલ મોકલ્યો હતો. ત્યારબાદ, સદર લડાઈમાં સામાવાળાને પણ ઈજાઓ થઈ હોવાથી, પી.એસ.ઓ.ના આદેશ હેઠળ, ફરિયાદ કરનારની કલમ ૩૦૭ વગેરે હેઠળ કોસંબા પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ નં. આઈ ૬૫/૨૦૧૧ નોંધવામાં આવી હતી. સદર બંને ઘટનાઓ એક જ સ્થળે અને એક જ સમયે બની હોવાથી, મેં વધુ તપાસ માટે તપાસ સંભાળી હતી..."

"...એ વાત સાચી છે કે હું બંને કોસ કેસોની તપાસ કરી રહ્યો હતો અને સદર તપાસ અન્ય કોઈ અધિકારીને સોંપવામાં આવી નથી. આ પૈકીના એક કેસની તપાસ મારી નીચે કામ કરતા પી.એસ.આઈ. શ્રી ધાંધલને સોંપી શકાઈ હોત. જવાબમાં, હું જણાવું છું કે મારા વરિષ્ઠ અધિકારીની સૂચના મુજબ, બંને તપાસ મને સોંપવામાં આવી હતી. મને મારા વરિષ્ઠ અધિકારીઓ એ.સી.પી., ડી.સી.પી. અને સી.પી.આઈ. દ્વારા આવી સૂચના આપવામાં આવી હતી. સદર સૂચના લેખિતમાં ન હતી પરંતુ મને મૌખિક રીતે સૂચના આપવામાં આવી હતી. આવા આદેશો લેખિતમાં લેવા જરૂરી નથી. એ વાત સાચી છે કે બંને પક્ષોને એક જ ઘટનામાં ઈજા થઈ હતી. એ વાત સાચી છે કે આરોપી પક્ષ તરફથી પણ ઘણા લોકોને ઈજાઓ થઈ હતી. એ વાત સાચી છે કે મેં પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ પાસેથી એ બાબતનું સ્પષ્ટીકરણ માંગ્યું નથી કે આરોપીઓ પૈકીના ઈજાગ્રસ્તોને કેવી રીતે ઈજા થઈ હતી. મને લાગ્યું કે મારે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ પાસેથી આરોપીઓને કેવી રીતે ઈજાઓ થઈ તે અંગે સ્પષ્ટીકરણ માંગવું જોઈતું હતું..."

"...એ વાત સાચી છે કે એક જ ઘટનાના બંને કોસ-કેસોમાં, આરોપીઓને પણ ઈજાઓ થઈ હતી. એ વાત સાચી છે કે કોસ-કેસોમાં જે આરોપીઓ છે, એટલે કે હાલના કેસના ફરિયાદી, તેમની પાછળથી ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. એ વાત સાચી છે કે હાલના કેસના આરોપીઓની હોસ્પિટલમાંથી રજા મળ્યા બાદ તરત જ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. એ વાત સાચી છે કે અફઝલખાનની ૮૦ દિવસ પછી ધરપકડ કરવામાં આવી છે. એ વાત સાચી છે કે કોસ-કેસોના આરોપીઓની ધરપકડ મોટે ભાગે જૂન મહિનામાં કરવામાં આવી હતી..."

"...એ વાત સાચી છે કે તપાસમાં બહાર આવ્યું છે કે કોસ-કેસમાં નવ વ્યક્તિઓને ઈજા થઈ હતી..."

૧૬. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ ઉપર ઉદ્દેખિત આરોપીઓને થયેલી ઈજાઓ બાબતે દેખીતી રીતે મૌન છે. શ્રી પંચાલના જણાવ્યા મુજબ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓએ બે જૂથો વચ્ચે ફી ફાઈટ તરફ દોરી જતી સાચી હકીકતો જાણીજોઈને છુપાવી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ કેસનો ઉદભવ અત્યંત શંકાસ્પદ છે અને ફરિયાદપક્ષે ઘટનાના સાચા ઉદભવને છુપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

૧૭. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે મૃતકને થયેલી માથાની ઈજા જીવલેણ સાબિત થઈ હતી. જોકે, પુરાવાના પ્રકારને ધ્યાનમાં લેતા, જીવલેણ ઈજા કોણે કરી તે નક્કી કરવું અત્યંત મુશ્કેલ છે. શ્રી પંચાલના જણાવ્યા મુજબ, આ સંદર્ભમાં તેમની રજૂઆત મહત્વ ધરાવે છે કારણ કે ટ્રાયલ કોર્ટ હાલના છ અરજદારોને તેમના વ્યક્તિગત કૃત્યો માટે દોષિત ઠેરવ્યા છે. શ્રી પંચાલના જણાવ્યા અનુસાર, હાલના છ અરજદારો પૈકી પાંચ તલવાર સાથે અને એક એટલે કે છઠ્ઠો અરજદાર લાકડી સાથે સજ્જ હોવાનું કહેવાય છે. પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓના સંસ્કરણ મુજબ, તમામ છ લોકોએ મૃતક પર આડેધડ હુમલો કર્યો હતો. જોકે, શ્રી પંચાલે ધ્યાન દોર્યું હતું કે માથાની ઈજા સિવાયની અન્ય તમામ ઈજાઓ લેસરેટેડ ધાના પ્રકારની છે. હડપચી પર એક ઈજા હતી જે તીક્ષ્ણ કાપનાર હથિયારથી થઈ શકે છે. તેમણે એવી રજૂઆત કરી હતી કે જો તલવાર અને લાકડીથી સજ્જ છ અરજદારોએ મૃતકના શરીરના વિવિધ ભાગો પર આડેધડ હુમલો કર્યો હોવાનું કહેવાય છે, તો મૃતકને અનેક ઈન્સાઈઝડ ઘા થયા હોત.

૧૮. શ્રી પંચાલ તેમજ અરજદારો તરફે હાજર રહેલ વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી આઈ.એચ. સૈયદે પણ દરેક અરજદારની ધરપકડની તારીખ અને ભોગવેલી સજાના સમયગાળા અંગેની વિગતો રજૂ કરી હતી.

દોષિતોના નામ	ધરપકડની તારીખ	ભોગવેલી સજા
સિકંદર કરીમ મલેક (મૂળ	૨૮/૦૪/૨૦૧૧	૭ વર્ષ અને ૯ મહિના

આરોપી નં. ૨)		
મૈયુદ્દીન રસુલ મલેક (મૂળ આરોપી નં. ૧૦) ઇમ્તિયાઝ મૈયુદ્દીન મલેક (મૂળ આરોપી નં. ૧૧) (૨૫/૦૯/૨૦૧૨ થી જામીન પર)	૦૬/૦૫/૨૦૧૧ ૨૮/૦૪/૨૦૧૧ (૦૧/૦૫/૨૦૧૮ થી જેલમાં)	૭ વર્ષ અને ૮ મહિના
ઇમરાન મોઈઉદ્દીન મલેક (સેશન કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ માં મૂળ આરોપી નં. ૧૭) (ટ્રાયલ દરમિયાન જામીનની તારીખ – ૧૮/૧૦/૨૦૧૨) અફઝલ ઇબ્રાહિમ મલેક (સેશન કેસ નં. ૧૫૨/૨૦૧૧ માં મૂળ આરોપી નં. ૧૮) (ટ્રાયલ દરમિયાન જામીનની તારીખ – ૨૮/૦૯/૨૦૧૨)	૦૯/૦૬/૨૦૧૧ (હાલ ૦૧/૦૫/૨૦૧૮ થી લાજપોર સેન્ટ્રલ જેલ, રાજકોટમાં છે) ૦૯/૦૬/૨૦૧૧ (હાલ ૦૧/૦૫/૨૦૧૮ થી લાજપોર સેન્ટ્રલ જેલ, રાજકોટમાં છે)	

૧૯. ૨૦૧૮ ની ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૩૧૪ માં ૨૦૧૮ ની ક્રિમિનલ મિસલેનિયસ એપ્લિકેશન નં. ૨ ના અરજદાર તરફે હાજર રહેલ વિદ્વાન

કાઉન્સેલ શ્રી આઈ.એચ. સૈયદે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર એટલે કે ઈબ્રાહિમભાઈ રસુલભાઈ મલેકની ઉંમર હાલમાં ૭૬ વર્ષ છે.

૨૦. શ્રી પંચાલે ધ્યાન દોર્યું હતું કે ૨૦૧૮ ની ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૨૫૯ માં ૨૦૧૮ ની ક્રિમિનલ મિસલેનિયસ એપિલિકેશન નં. ૧ ના અરજદારોનો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી, તે પૈકીના બે એટલે કે મૂળ આરોપી નં. ૨ અને ૧૦, ૬ મે ૨૦૧૧ થી કસ્ટડીમાં છે. તેઓએ અત્યાર સુધીમાં ૮ વર્ષની સજા ભોગવી છે. શ્રી પંચાલે રજૂઆત કરી હતી કે ક્રિમિનલ અપીલો વર્ષ ૨૦૧૮ ની છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આજની તારીખે આ કોર્ટ વર્ષ ૨૦૧૫ અને ત્યારપછીની ક્રિમિનલ અપીલો હાથ પર લઈ રહી છે. ૨૦૧૮ ના વર્ષની અપીલો સુનાવણી માટે લેવામાં આવે ત્યાં સુધીમાં, દોષિતોએ વ્યવહારિક રીતે લગભગ ૧૨ થી ૧૩ વર્ષની જેલ ભોગવી લીધી હશે.

૨૧. શ્રી પંચાલ તેમજ શ્રી સૈયદે ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના પ્રકારને ધ્યાનમાં લેતા અરજદારોને નિર્દોષ છૂટવાની વાજબી તકો છે. તેમના જણાવ્યા મુજબ, અપીલોમાં રજૂ કરી શકાય તેવા અત્યંત વજનદાર દલીલપાત્ર મુદ્દાઓ તેમની પાસે ઉપલબ્ધ છે અને સંજોગોમાં, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ સજાના મૂળ હુકમને ક્રિમિનલ અપીલોના અંતિમ નિકાલ સુધી મોકૂફ રાખવામાં આવે. બંને વિદ્વાન કાઉન્સેલોએ ધ્યાન દોર્યું હતું કે બંને પક્ષોના અન્ય દોષિતોના કિસ્સામાં સજાના મૂળ હુકમો ક્રિમિનલ અપીલો પેવિંગ

હોય ત્યાં સુધી મોકૂફ રાખવામાં આવ્યા છે, અલબત્ત, સજા ૧૦ વર્ષની સખત કેદ અને દંડની છે.

રાજ્ય તરફની રજૂઆતો:

૨૨. બીજી તરફ, સજાના મૂળ હુકમને મોકૂફ રાખવાની માંગ કરતી આ તમામ અરજીઓનો રાજ્ય તરફે હાજર રહેલ વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી પટેલ દ્વારા સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી પટેલે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાની આકરી ટીકા કરીને પોતાની રજૂઆત શરૂ કરી હતી. શ્રી પટેલના જણાવ્યા મુજબ, ટ્રાયલ કોર્ટે એવું ઠરાવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે આ કેસ ફી ફાઇટનો છે. શ્રી પટેલે આ કોર્ટને સમજાવવા માટે શ્રેષ્ઠ પ્રયાસ કર્યો હતો કે બંને પક્ષોને બે અલગ-અલગ અને સ્પષ્ટ ઘટનાઓમાં ઇજાઓ થઈ હતી. વિદ્વાન એ.પી.પી. ના જણાવ્યા મુજબ, સદર બંને ઘટનાઓને એકબીજા સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હતી. આવા સંજોગોમાં, શ્રી પટેલના જણાવ્યા મુજબ, ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદપક્ષના તે કેસને ન માનવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે આરોપીઓએ ગેરકાયદેસર મંડળી રચી હતી અને સદર ગેરકાયદેસર મંડળીનો સામાન્ય હેતુ ચોક્કસ ગુનો કરવાનો હતો. વિદ્વાન એ.પી.પી. ના જણાવ્યા મુજબ, આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૪૮ હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવાનો નિર્ણય કાયદાની દ્રષ્ટિએ ભૂલભરેલો છે.

૨૩. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારોને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હોવાથી, સજાના મૂળ હુકમને મોકૂફ રાખવો જોઈએ નહીં અને દોષિતો જામીન પર મુક્ત થવાને પાત્ર નથી. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે જોકે આ કોર્ટ સમક્ષ હાજર છ અરજદારો પૈકી ચાર અરજદારો ટ્રાયલ કોર્ટમાં પેલિંગ કેસ દરમિયાન જામીન પર હતા, તેમ છતાં તે સંજોગો પોતે દોષિતોને જામીન પર મુક્ત કરવા માટે પૂરતા નથી. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદપક્ષ અહીંના અરજદારો અને સહ-દોષિતોને થયેલી ઈજાઓ સમજાવવા માટે બંધાયેલ નથી કારણ કે આ કેસ ફી ફાઈટનો નથી. શ્રી પટેલના જણાવ્યા મુજબ, સમયની દ્રષ્ટિએ પ્રથમ, આરોપી પક્ષે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ પર હુમલો કર્યો હતો અને ત્યારબાદ, બીજી એક સ્પષ્ટ અને અલગ ઘટનામાં આરોપી વ્યક્તિઓ, એટલે કે અહીંના અરજદારોને ઈજાઓ થઈ હતી. જોકે, વિદ્વાન એ.પી.પી. તેમની રજૂઆતમાં એ બાબતે સ્પષ્ટ નથી કે અરજદારો અને અન્ય સહ-દોષિતોને ઈજાઓ કેવી રીતે અને કઈ રીતે અને કોણે પહોંચાડી હતી.

૨૪. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ નિખાલસપણે રજૂઆત કરી હતી કે કોસ-કેસમાં, આરોપીઓને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૭ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. જોકે, વિદ્વાન એ.પી.પી. ના જણાવ્યા અનુસાર, સદર કોસ-કેસને હાલના કેસ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી. ઉપર જણાવેલ આવા સંજોગોમાં, શ્રી પટેલ અરજ કરે છે કે સજાના મૂળ હુકમને મોકૂફ રાખવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી અને અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવે.

૨૫. વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ શ્રી લાખાણીએ રજૂઆત કરી હતી કે તેમને ભોગ બનનાર વતી હાજર રહેવા અને ફરિયાદપક્ષને મદદ કરવાની સૂચના આપવામાં આવી છે.

૨૬. અમે શ્રી લાખાણીને પણ સાંભળ્યા. શ્રી લાખાણીએ મોટે ભાગે રાજ્ય વતી વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને અપનાવી હતી. શ્રી લાખાણીએ રજૂઆત કરી હતી કે મૃતકને વાસ્તવમાં કોઈ પણ પક્ષ સાથે કોઈ લેવાદેવા ન હતી. મૃતકની કોઈ ભૂલ ન હોવા છતાં, તેને નિર્દયતાથી માર મારવામાં આવ્યો હતો અને અંતે ઈજાઓના કારણે તેનું મૃત્યુ થયું હતું. શ્રી લાખાણી રજૂઆત કરશે કે સજાના મૂળ હુકમને મોકૂફ રાખવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી.

સદર કોડની કલમ ૩૮૯ અને સજા મોકૂફ રાખવા અંગેનો કાયદો:

૨૭. ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૮૯ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

"૩૮૯. અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે સજા મોકૂફ રાખવી;

અપીલ કરનારને જામીન પર મુક્ત કરવા.

(૧) દોષિત વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈ પણ

અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે, અપીલ કોર્ટ, તેના દ્વારા

લેખિતમાં નોંધવામાં આવનારા કારણોસર, એવો હુકમ કરી શકે છે કે જે સજા અથવા હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી છે તેની બજવાણી મોકૂફ રાખવામાં આવે અને જો તે જેલમાં હોય તો, તેને જામીન પર અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે.

(૨) આ કલમ દ્વારા અપીલ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ કરવામાં આવી શકે છે જો કોઈ દોષિત વ્યક્તિ દ્વારા તેની તાબાની કોર્ટમાં અપીલ કરવામાં આવી હોય.

(૩) જ્યાં દોષિત વ્યક્તિ જે કોર્ટ દ્વારા તેને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે તેને સંતોષ આપે છે કે તે અપીલ રજૂ કરવા ઈચ્છે છે, ત્યારે કોર્ટ –

(i) જ્યાં આવી વ્યક્તિ, જામીન પર હોય અને તેને ત્રણ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે કેદની સજા કરવામાં આવી હોય, અથવા

(ii) જ્યાં જે ગુના માટે આવી વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવવામાં આવી છે તે જામીનપાત્ર હોય, અને તે જામીન પર હોય, તો હુકમ કરશે કે દોષિત વ્યક્તિને

જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે, સિવાય કે જામીન
નકારવા માટેના ખાસ કારણો હોય, તેવા સમયગાળા
માટે કે જે અપીલ રજૂ કરવા અને સબ-સેક્શન (૧)
હેઠળ અપીલ કોર્ટના હુકમો મેળવવા માટે પૂરતો સમય
પૂરો પાડશે; અને કેદની સજા, જ્યાં સુધી તે જામીન પર
મુક્ત રહે, ત્યાં સુધી મોકૂફ રાખવામાં આવેલી ગણાશે."

૨૮. મોકૂફી (સસ્પેન્શન) એટલે પરિસ્થિતિ ચાલુ રહેતી અટકાવવી અથવા તેને
મુલતવી રાખવી. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી (સાતમી આવૃત્તિ) મુજબ, 'સસ્પેન્ડ'
શબ્દનો અર્થ થાય છે, અન્ય બાબતોની સાથે, અટકાવવું; મુલતવી રાખવું;
વિલંબિત કરવું. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી (સાતમી આવૃત્તિ) 'સસ્પેન્શન' શબ્દને
અન્ય બાબતોની સાથે, કોઈ વસ્તુને અસ્થાયી રૂપે વિલંબિત કરવાની,
અટકાવવાની અથવા સમાપ્ત કરવાની ક્રિયા તરીકે વર્ણવે છે. ઉપર જણાવ્યા
મુજબ 'સસ્પેન્ડ' શબ્દને તે જ અર્થ આપતા, ન્યૂ ઓક્સફોર્ડ ડિક્શનરી ઓફ
ઇંગ્લિશ (૧૯૯૮ આવૃત્તિ) સસ્પેન્ડને અસ્થાયી રૂપે ચાલુ રાખતા અથવા
અમલમાં મૂકતા અથવા અસર આપતા અટકાવવા અથવા કોઈ ક્રિયા, ઘટના
અથવા ચુકાદાને વિલંબિત અથવા મુલતવી રાખવા તરીકે વર્ણવે છે.

૨૯. આમ, જ્યારે આપણે દોષિત હેરવ્યા પછી સજા મોકૂફ રાખવાની વાત કરીએ
છીએ, ત્યારે વિચાર સજાની બજવાણીને મુલતવી રાખવાનો અથવા પાછળ
ઠેલવાનો છે. સજા મુલતવી રાખવાનો હેતુ દોષિતને જેલમાં રાખીને પ્રાપ્ત કરી

શકાતો નથી; તેથી, બજવણી મુલતવી રાખવાના કુદરતી પરિણામ તરીકે, દોષિતને વિશેષ હુકમ ન થાય ત્યાં સુધી જામીન પર મુક્ત કરી શકાય છે.

૩૦. સજા અને દોષિત ઠેરવવાને મોકૂફ રાખવા અંગેના કાયદાના ઉદભવનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ તેમજ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રને ચંદ્રશેખર ભારતી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, ૨૦૧૪ સી.આર.આઇ.એલ.જે. ૨૯૫૩ ના કેસમાં પટના હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા ખૂબ જ વિસ્તૃત રીતે સમજાવવામાં આવ્યા છે. હું તે મુજબની પ્રસ્તુત અવલોકનો ટાંકી શકું છું:

**"સજા અને દોષિત ઠેરવવાને મોકૂફ રાખવા અંગેના
કાયદાના ઉદભવનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ :**

૬. સજા મોકૂફ રાખવા અંગેનો કાયદો ધીમે ધીમે અને તીવ્ર ચર્ચામાંથી ઉદભવ્યો છે. ઉદભવની પ્રક્રિયાની સાચી કદર કરવા માટે, આ સંદર્ભમાં મહત્વના નિર્ણયોનું ટૂંકમાં સર્વેક્ષણ કરવું યોગ્ય રહેશે જેથી આ પાસા પરનો કાયદો વધુ સ્પષ્ટ બને.

૭. લાલા જયરામ દાસ વિરુદ્ધ એમ્પરર, એ.આઇ.આર. ૧૯૪૫ પી.સી. ૯૪ ના કેસમાં, પ્રિવી કાઉન્સિલને દોષિતને જામીન આપવા બાબતે તે દિવસોમાં અસ્તિત્વમાં રહેલી સત્તાના સ્ત્રોતોનો સારાંશ આપવાનો

પ્રસંગ મળ્યો હતો. તે સમયે પ્રચલિત વિવિધ મંતવ્યો
નીચે મુજબ સારાંશમાં આપી શકાય છે:

(એ) જો હિઝ મેજેસ્ટી ઇન કાઉન્સિલ પાસેથી
અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી મેળવવામાં
આવી હોય અને જ્યુડિશિયલ કમિટીએ કહ્યું હોય
કે જામીન માટેની અરજી હાઈકોર્ટ દ્વારા નિકાલ
કરવામાં આવવી જોઈએ, તો હાઈકોર્ટ પાસે
અપીલની સુનાવણી પેન્ડિંગ હોય ત્યારે દોષિત
વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવાની કોડ ઓફ
ક્રિમિનલ પ્રોસિજર (જે હવે પછી
"સી.આર.પી.સી." તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ
૪૯૮ (નવી કલમ ૪૩૭) હેઠળ સત્તા હશે.
આમ, સજા મોકૂફ રાખવી એ મુખ્ય ચિંતા ન
હતી, ચિંતા વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવાની
હતી અને તેમ કરવામાં, બિન-જામીનપાત્ર
ગુનાના આરોપી વ્યક્તિઓને લાગુ પડતી
જામીનની જોગવાઈઓનો આશરો લેવામાં
આવતો હતો;

(બી) જો હિઝ મેજેસ્ટી ઇન કાઉન્સિલ પાસેથી અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી મેળવવામાં આવી હોય તો હાઈકોર્ટ પાસે દોષિતને જામીન પર મુક્ત કરવાની સહજ સત્તા છે, જેનો અર્થ એ થાય કે દોષિતના જામીન માત્ર ત્યારે જ ધ્યાનમાં લેવામાં આવતા હતા જ્યારે તેની અપીલ સુનાવણી માટે સ્વીકારવામાં આવી હોય;

(સી) હાઈકોર્ટ દ્વારા ક્રિમિનલ અપીલનો નિકાલ થયા પછી, હાઈકોર્ટ ફેક્ટસ ઓફિસિયો બની જાય છે અને તેથી, હિઝ મેજેસ્ટી ઇન કાઉન્સિલ પાસેથી અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી મેળવવામાં ન આવી હોય ત્યાં સુધી દોષિત વ્યક્તિને જામીન આપી શકતી નથી;

(ડી) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૯૮ (નવી ૪૩૯) હેઠળ દોષિત વ્યક્તિને જામીન આપવાની હાઈકોર્ટની સત્તા પુનર્જીવિત થશે, જ્યારે જ્યુડિશિયલ કમિટી અપીલ માટે ખાસ પરવાનગી આપે અને હાઈકોર્ટને જામીન પર વિચાર કરવાની પરવાનગી આપે."

૮. જ્યુડિશિયલ કમિટીએ, તે દિવસોમાં પ્રચલિત વિવિધ મંતવ્યોનું વિશ્લેષણ કરીને, લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યું હતું કે જો જ્યુડિશિયલ કમિટીએ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર હેઠળ દોષિત ઠેરવવા અને સજા સામે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપી હોય તો પણ, હાઈકોર્ટ તેની સહજ સત્તાનો આશરો લઈને, જે દોષિત વ્યક્તિની અપીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હોય તેને જામીન આપી શકતી નથી.

૯. નિષ્કર્ષમાં, પ્રિવી કાઉન્સિલ, લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ (નવી ૩૮૯) ના રૂપમાં જોગવાઈઓ કરવામાં આવી હોવાથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ (નવી ૪૮૨) હેઠળની સહજ સત્તાનો આશરો લેવો પરવાનગીપાત્ર રહેશે નહીં, પછી ભલે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપવામાં આવી હોય કે ન હોય.

૧૦. તે દિવસોમાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ નીચે મુજબની જોગવાઈ ધરાવતી હતી;

"(૧) દોષિત વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈ પણ અપીલ પેનિંગ હોય ત્યારે, અપીલ કોર્ટ, તેના દ્વારા લેખિતમાં નોંધવામાં આવનારા કારણોસર, એવો હુકમ કરી શકે છે કે જે સજા અથવા હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી છે તેની બજવણી મોકૂફ રાખવામાં આવે અને જો તે જેલમાં હોય તો, તેને જામીન પર અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે.

(૨) આ કલમ દ્વારા અપીલ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ કરવામાં આવી શકે છે જો કોઈ દોષિત વ્યક્તિ દ્વારા તેની તાબાની કોર્ટમાં અપીલ કરવામાં આવી હોય.

(૩) જ્યારે અપીલ કરનારને અંતે કેદ, સખત મજૂરી અથવા દેશનિકાલની સજા કરવામાં આવે છે, ત્યારે જે સમય દરમિયાન તેને આ રીતે મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય તે સમય તેની સજાના ગાળાની ગણતરી કરવામાંથી બાકાત રાખવામાં આવશે."

૧૧. પ્રિવી કાઉન્સિલ મુજબ, લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) માં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ ના વિચારણાએ તે મંતવ્યને મજબૂત બનાવ્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૯૮ (નવી ૪૩૯) ને દોષિત વ્યક્તિઓ સાથે કોઈ સંદર્ભ નથી અને જો હાઈકોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવા અને/અથવા સજા સામેની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હોય, તો જામીન આપવાની હાઈકોર્ટને કોઈ સત્તા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર દ્વારા આપવામાં આવી નથી અને હકીકત એ છે કે જે દોષિત વ્યક્તિની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી છે તેણે હિઝ મેજેસ્ટી ઇન કાઉન્સિલ પાસેથી અપીલ માટે ખાસ પરવાનગી મેળવી છે તે બાબત આ સંદર્ભમાં કોઈ તફાવત પાડતી નથી. આ અવલોકન તે હકીકતનું પરિણામ હતું કે હાઈકોર્ટથી આગળ, સુપ્રીમ કોર્ટ જેવી કોઈ વધુ અપીલ કોર્ટ ન હતી, જેવી આજે આપણી પાસે છે, અને જે વ્યક્તિની અપીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી તેની પાસે જે ઉપલબ્ધ હતું તે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી માંગવાનું હતું અને જો ખાસ

પરવાનગી આપવામાં આવે, તો નિયમિત અપીલ થતી હતી.

૧૨. આપણે અહીં એ ઉમેરવા માટે થોભી શકીએ છીએ કે અપીલ અને અપીલ કરવા માટેની પરવાનગી મેળવવાની અરજી વચ્ચે તફાવત અસ્તિત્વમાં છે. જ્યારે અપીલની જોગવાઈ હોય અને અપીલ દાખલ કરવામાં આવે, ત્યારે અપીલ સંસ્થાગત બને છે; પરંતુ જ્યારે અપીલ માટે પરવાનગી માંગવામાં આવે છે, ત્યારે જ્યાં સુધી પરવાનગી આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, ખરેખર કોઈ અપીલ હોતી નથી. તેથી, સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન અથવા અપીલ માટેની પરવાનગી માટેની કોઈ પણ અરજીનો નિકાલ તે હુકમને સમાવી લેતો નથી જેમાંથી અપીલ ઉદભવી હતી, કારણ કે પરવાનગી માટેની અરજી નકારવા સાથે, કોઈ અપીલ ટકી નથી. ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૩૬ 'અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી' (સ્પેશિયલ લીવ ટુ અપીલ) સાથે સંબંધિત છે, જે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવી શકે છે. જ્યારે સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સ્પીકિંગ ઓર્ડર સાથે અથવા વગર અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી ફગાવી દેવામાં આવે

છે, ત્યારે જે હુકમમાંથી અપીલ ઉદભવી હતી તે સદર હુકમમાં વિલીન થતો નથી, કારણ કે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન ફગાવી દેવાની સાથે, કોઈ અપીલ ટકતી નથી અને કોઈ અપીલ પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહી શકાય નહીં. હકીકતમાં, જ્યારે અપીલ કરવા માટેની ખાસ પરવાનગી નકારવામાં આવે છે, ત્યારે કોઈ અપીલ હોતી નથી. તેથી, અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપવાનો ઈનકાર કરતા હુકમમાં સદર હુકમના વિલીનીકરણનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. આ સંદર્ભમાં પંજાબ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ, પટિયાલા વિરુદ્ધ અશોક કુમાર સેહગલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ પી. એન્ડ એચ. ૧૧૭ (એફ.બી.) નો સંદર્ભ લઈ શકાય છે, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે,

"સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૧૩૬(૧) જોગવાઈ કરે છે કે પ્રકરણ ૪ માં કંઈ પણ હોવા છતાં, સુપ્રીમ કોર્ટ, તેની મુનસફી મુજબ, ભારતના પ્રદેશમાં કોઈ પણ કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા કોઈ પણ ચુકાદા, ડિક્રી,

નિર્ણય, સજા અથવા હુકમ સામે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપી શકે છે. જો સુપ્રીમ કોર્ટ, તેની મુનસફી મુજબ, અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપવાનો ઇનકાર કરે છે, તો પછી કોઈ અપીલ નથી. નીચલી કોર્ટના ચુકાદાને અપીલ કોર્ટમાં વિલીન કરવાનો સિદ્ધાંત આવી પરિસ્થિતિમાં લાગુ પડતો નથી. આમ, અમારા મતે, ફુલદીપ સિંઘના કેસમાં સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન ફગાવી દેવામાં આવી હોવા છતાં અમે આ મેટર્સમાં આગળ વધી શકીએ છીએ."

૧૩. કાયદાનું ઉપરોક્ત પાસું સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કુન્હાયમ્મદ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, (૨૦૦૦) ૬ એસ.સી.સી. ૩૯૫: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૨૫૮૭ માં સંક્ષિપ્તમાં અને સત્તાવાર રીતે નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે.

૧૪. ફરી લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) ના કેસ પર આવતા, પ્રિવી કાઉન્સિલે લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) માં વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ, જે સહજ સત્તાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપે છે, તે

હાઈકોર્ટને કોઈ નવી સત્તા આપતી નથી; તેના બદલે, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ માત્ર ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે હાઈકોર્ટ પાસે રહેલી તમામ અસ્તિત્વમાં રહેલી સહજ સત્તાઓને સુરક્ષિત કરે છે. લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણય મુજબ, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ (નવી ૩૮૯) એ અપીલ પેઝિંડિંગ હોય ત્યારે જામીન આપવા માટે ભારતની હાઈકોર્ટની સત્તાઓનું સંપૂર્ણ અને વ્યાપક વિધાન છે અને તેનો ઈશાદો પણ એ જ હતો અને જો અપીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હોય તો જામીનના વિષય સંબંધિત કોઈ પણ વધારાની સહજ સત્તાના અસ્તિત્વને બાકાત રાખે છે.

૧૫. પાછળથી, પમાપથી વિરુદ્ધ મૈસુર રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૨૮૬ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ જે પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો તે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ (નવી ૩૮૯) હેઠળની સત્તાઓના ઉપયોગમાં વ્યક્તિને અગાઉ આપવામાં આવેલા જામીન રદ કરવા અંગેનો હતો.

૧૬. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૮ ના રૂપમાં સુધારા
(જે આજે આપણી પાસે છે) થયા તે પહેલાં
સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ નીચે મુજબ હતી:

"૪૨૬. (૧) દોષિત વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં
આવેલી કોઈ પણ અપીલ પેઝિંગ હોય ત્યારે,
અપીલ કોર્ટ, તેના દ્વારા લેખિતમાં નોંધવામાં
આવનારા કારણોસર, એવો હુકમ કરી શકે છે કે
જે સજા અથવા હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં
આવી છે તેની બજવણી મોકૂફ રાખવામાં આવે
અને જો તે જેલમાં હોય તો, તેને જામીન પર
અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં
આવે.

(૨) આ કલમ દ્વારા અપીલ કોર્ટને આપવામાં
આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ
કરવામાં આવી શકે છે જો કોઈ દોષિત વ્યક્તિ
દ્વારા તેની તાબાની કોર્ટમાં અપીલ કરવામાં
આવી હોય.

(૨-એ) જ્યારે બિન-જામીનપાત્ર ગુના માટે દોષિત વ્યક્તિ સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિને કોર્ટ દ્વારા કેદની સજા કરવામાં આવે છે, અને તે સજા સામે અપીલ થઈ શકે તેમ હોય, ત્યારે કોર્ટ, જો દોષિત વ્યક્તિ કોર્ટને સંતોષ આપે કે તે અપીલ રજૂ કરવા ઈચ્છે છે, તો હુકમ કરી શકે છે કે તેને અપીલ રજૂ કરવા અને સબ-સેક્શન (૧) હેઠળ અપીલ કોર્ટના હુકમો મેળવવા માટે કોર્ટના મતે પૂરતા હોય તેવા સમયગાળા માટે જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે અને કેદની સજા, જ્યાં સુધી તે જામીન પર મુક્ત રહે, ત્યાં સુધી મોકૂફ રાખવામાં આવેલી ગણાશે.

(૨-બી) જ્યાં હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે હાઈકોર્ટે જે સજા લાદી છે અથવા કાયમ રાખી છે તેની સામે દોષિત વ્યક્તિને સુપ્રીમ કોર્ટમાં અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપવામાં આવી છે, તો હાઈકોર્ટ, જો તેને યોગ્ય લાગે તો, અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યાં સુધી સજા અથવા હુકમ સામે અપીલ કરવામાં આવી હોય તેને

મોફૂફ રાખવાનો હુકમ કરી શકે છે, અને જો આવી વ્યક્તિ જેલમાં હોય તો તેને જામીન પર મુક્ત કરવાનો હુકમ કરી શકે છે.

(૩) જ્યારે અપીલ કરનારને અંતે કેદ અથવા આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવે છે, ત્યારે જે સમય દરમિયાન તેને આ રીતે મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોય તે સમય તેની સજાના ગાળાની ગણતરી કરવામાંથી બાકાત રાખવામાં આવશે."

૧૭. પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલ એવી હતી કે જ્યારે હાઈકોર્ટે એકવાર સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ હેઠળ અપીલ કરનારની સજા મોફૂફ રાખવાનો અને જામીન આપવાનો હુકમ કર્યો હોય, ત્યારે હાઈકોર્ટ પાસે ત્યારબાદ જામીન રદ કરવાની અને અપીલ કરનારને ફરીથી જેલમાં મોકલવાની કોઈ સત્તા રહેતી નથી. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે સજા મોફૂફ રાખવાના તેના હુકમને રદ કરવા માટે અથવા અપીલ કરનારને જામીન પર મુક્ત કરવાના હુકમને રદ કરવા માટે અપીલ કોર્ટને કોઈ સ્પષ્ટ સત્તા આપવામાં

આવી નથી. એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૯૭(૫) હેઠળ, ધારાસભાએ બિન-જામીનપાત્ર ગુનાના આરોપી વ્યક્તિને આપવામાં આવેલા જામીન રદ કરવા માટે ચોક્કસ કોર્ટને ખાસ સત્તા આપી હતી. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૯૮(૨) હેઠળ, ધારાસભાએ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૯૮(૧) હેઠળ આરોપી વ્યક્તિને આપવામાં આવેલા જામીન રદ કરવા અને તેની ધરપકડ કરી જેલમાં મોકલવાનો હુકમ કરવા માટે હાઈકોર્ટ અને સેશન્સ કોર્ટને સત્તા આપી હતી.

૧૮. આમ, પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જો ધારાસભાનો ઇશિદો સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ હેઠળ અપીલ કોર્ટને અપીલ કરનારના જામીન રદ કરવાની અને અપીલ કરનારને ફરી જેલમાં મોકલવાની સત્તા આપવાનો હોત, તો ધારાસભા માટે કલમ ૪૨૬ માં યોગ્ય સબ-સેક્શન ઉમેરવું અને આવી સત્તા માટે સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવી ખૂબ જ સરળ હોત અને તેથી, તેની ગેરહાજરીમાં,

સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ હેઠળના કેસમાં જામીન રદ કરવાની સત્તા અપીલ કોર્ટને આપતી કલમ ૫૬૧એ માં સમાવિષ્ટ હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાનો આશરો લેવો પરવાનગીપાત્ર રહેશે નહીં.

૧૯. સુપ્રીમ કોર્ટે, પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં કરવામાં આવેલી દલીલોના પ્રકાશમાં અવલોકન કર્યું કે કાયદામાં દેખીતી રીતે જ એક ઉણપ હતી, પરંતુ અપીલ કરનાર કે જે અપીલ પેનિંગ હોય ત્યારે જામીન પર જવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી તેના જામીન રદ કરવા માટે ચોક્કસ જોગવાઈ કરવાની ધારાસભાની ચૂક સ્પષ્ટપણે દેખરેખ અથવા અસાવધાનીને કારણે હતી અને તેને જાણી જોઈને કરવામાં આવેલી ગણવી જોઈએ નહીં. સુપ્રીમ કોર્ટે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં ધ્યાન દોર્યું હતું કે જો અપીલ કરનારાઓની દલીલ સાચી હોય, તો તે વિચિત્ર પરિણામો તરફ દોરી જશે, કારણ કે અપીલ કરનારનું પછીનું વર્તન ગમે તેટલું નિંદાપાત્ર હોય, તો પણ તે અપીલ કોર્ટ દ્વારા જામીનના હુકમને રદ કરવા અને અપીલ કરનારની ફરીથી ધરપકડ કરવાના હુકમને યોગ્ય ઠેરવશે નહીં.

૨૦. પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા જે ચિંતા વ્યક્ત કરવામાં આવી હતી તે અપીલના નિકાલ સુધી પેનિંગ હોય ત્યારે જમીન મેળવનાર દોષિત વ્યક્તિના જમીન રદ કરવાના સ દર્ભમાં ચોક્કસ કાયદાકીય જોગવાઈઓ કરવાના પાસા પર હતી: અપીલ કરનાર હિંસાના વધુ કૃત્યો કરી શકે છે; તે ફરીથી તે જ ગુનાઓ કરી શકે છે જેના માટે તે દોષિત ઠર્યો છે; તે અપીલ કોર્ટમાં કેસનો હવાલો સંભાળતા ફરિયાદપક્ષના વકીલને ધમકાવી શકે છે અને ફોજદારી રીતે ડરાવી શકે છે; તે ટ્રાયલની અપીલના પરિણામથી બચવા માટે વિદેશ ભાગી જવાનો પ્રયાસ કરી શકે છે; અથવા તે પોલીસ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓ કે જેમણે ટ્રાયલ કોર્ટમાં તેની વિરુદ્ધ જુબાની આપી છે તેમની સામે બદલો લેવા માટે હિંસાના કૃત્યો કરી શકે છે, પરંતુ અપીલ કોર્ટ પાસે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ હેઠળ કરાયેલ સજા મોઝૂફી અને જમીનના હુકમને રદ કરવાની કોઈ સત્તા હશે નહીં. આવી પરિસ્થિતિ ધારાસભાના વિચારમાં હોઈ શકે નહીં અને તેથી, તે બાબતમાં સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવાની ચૂક દેખીતી રીતે દેખરેખ અથવા

અસાવધાનીને કારણે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં હાઈકોર્ટ લાચાર નથી અને યોગ્ય કેસમાં, તે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ હેઠળ તેને આપવામાં આવેલી સહજ સત્તાનો આશરો લઈ શકે છે.

૨૧. સુપ્રીમ કોર્ટે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાનો સંદર્ભ આપતા અવલોકન કર્યું છે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ માં ઉલ્લેખિત હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાનો ઉપયોગ સદર કલમમાં ખાસ ઉલ્લેખિત ત્રણ ઉદ્દેશ્યો પૈકી કોઈ પણ માટે કરી શકાય છે. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની ચોક્કસ જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલી કોઈ પણ બાબતમાં સહજ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. જો તેનો ઉપયોગ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કોઈ પણ ચોક્કસ જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હોય તો પણ તેનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી. જો પ્રશ્નમાં રહેલી બાબત કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કોઈ પણ ચોક્કસ જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી ન હોય તો જ કલમ ૫૬૧એ અમલમાં આવી શકે છે. સુપ્રીમ કોર્ટે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં ધ્યાન દોર્યું હતું કે પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત

કોઈ પણ કાયદાકીય કાયદો ઉદ્ભવી શકે તેવા તમામ કેસો માટે જોગવાઈ કરી શકતો નથી અને તે એક સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે કોર્ટ પાસે કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈ સિવાય સહજ સત્તાઓ હોવી જોઈએ, જે તેમના અસ્તિત્વ માટે અને કાયદા દ્વારા તેમના પર લાદવામાં આવેલી ફરજોના યોગ્ય પાલન માટે જરૂરી છે. આ સિદ્ધાંત સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ માં અભિવ્યક્ત થાય છે, જે હાઈકોર્ટને કોઈ નવી સત્તા આપતી નથી, પરંતુ માત્ર અગાઉ તેની પાસે રહેલી સહજ સત્તાઓને માન્યતા આપે છે અને સાચવે છે.

૨૨. સુપ્રીમ કોર્ટે આખરે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે યોગ્ય કેસમાં, હાઈકોર્ટ પાસે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ હેઠળ, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૨૬ હેઠળ અપીલ કરનારની સજા મોઢૂફી અને જામીનનો હુકમ રદ કરવાની સહજ સત્તા છે.

૨૩. સુપ્રીમ કોર્ટે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નિર્ધારિત કાયદાના અમલીકરણને પણ અલગ પાડ્યું હતું અને

ઠરાવ્યું હતું કે જ્યુડિશિયલ કમિટી સમક્ષ લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) માં પ્રશ્ન એ હતો કે શું કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર ભારતની હાઈકોર્ટને એવી વ્યક્તિને જામીન આપવાની કોઈ સત્તા આપે છે જે કેદ માટે દોષિત અને સજા પામેલ છે અને જેને જ્યુડિશિયલ કમિટીએ તેની દોષિત ઠેરવવા અને/અથવા સજા સામે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપી છે અને જ્યુડિશિયલ કમિટી દ્વારા કાયદાના આ મર્યાદિત પાસા પર એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે હાઈકોર્ટ પાસે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ આવી કોઈ સત્તા નથી અને જે વ્યક્તિ દોષિત અને સજા પામેલ છે અને જેને જ્યુડિશિયલ કમિટીએ તેની દોષિત ઠેરવવા અને સજા સામે અપીલ કરવા માટે ખાસ પરવાનગી આપી છે તેને જામીન આપી શકતી નથી અને જામીન રદ કરવા માટે હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય કે કેમ તે પ્રશ્ન જ્યુડિશિયલ કમિટી સમક્ષ વિચારણાનો વિષય ન હતો. તેથી લાલા જયરામ દાસ (ઉપર મુજબ) ના જ્યુડિશિયલ કમિટીના નિર્ણયનો રેશિયો ડેસિડેન્ડી

(*ratio decidendi*) અલગ હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું.

૨૪. સુપ્રીમ કોર્ટે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં મૂળભૂત રીતે દોષિત વ્યક્તિના જામીન રદ કરવા માટે હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાના ઉપયોગને માન્ય રાખ્યો હતો.

૨૫. પમાપથી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંથી જે ગુણોત્તર (રેશિયો) તારવી શકાય છે તે એ છે કે જો પ્રશ્નમાં રહેલી બાબત સદર કોડની કોઈ પણ ચોક્કસ જોગવાઈઓ દ્વારા આવરી લેવામાં આવી ન હોય, તો કલમ ૫૬૧એ અમલમાં આવી શકે છે, કારણ કે પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત કોઈ પણ કાયદાકીય કાયદો ઉદ્ભવી શકે તેવા તમામ કેસો માટે જોગવાઈ કરી શકતો નથી અને તે એક સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે કોર્ટ પાસે કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈ સિવાય સહજ સત્તાઓ હોવી જોઈએ, જે તેમના અસ્તિત્વ માટે અને કાયદા દ્વારા તેમના પર લાદવામાં આવેલી ફરજોના યોગ્ય પાલન માટે જરૂરી છે.

૨૬. એ નોંધવું જોઈએ કે પમાપથી (ઉપર મુજબ) માં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫૬૧એ (૪૮૨) નો આશરો

લઈને દોષિતના જામીન રદ કરવાનો મુદ્દો ઉદભવ્યો હતો કારણ કે તે દિવસોમાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯(૧) માં હવે જે બે પરંતુક ઉમેરવામાં આવ્યા છે તે અસ્તિત્વમાં ન હતા. જોકે, હવે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૧) નો બીજો પરંતુક જામીન રદ કરવા બાબતે છે, તેથી જે દોષિત વ્યક્તિની સજા મોકૂફ રાખવામાં આવી હોય અને જેને જામીન આપવામાં આવ્યા હોય તેની સજા મોકૂફ અથવા જામીન રદ કરવા માટે કોઈ સહજ સત્તાની જરૂર રહેશે નહીં.

૨૭. સમય જતાં, આ રીતે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ માં સુધારો થયો. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯, જે આજે અસ્તિત્વમાં છે, તે સજા મોકૂફ રાખવા અથવા જામીન માંગતી અરજીમાંથી ઉદ્ભવતા જરૂરી સંજોગોને પહોંચી વળવા માંગે છે. જોકે, એક પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ નો આશરો લઈને આરોપીના દોષિત ઠેરવવા પર સ્ટે મૂકી શકાય કે કેમ.

૨૮. રામ નારંગ વિરુદ્ધ રમેશ નારંગ, (૧૯૯૫) ૨
એસ.સી.સી. ૫૧૩ માં સુપ્રીમ કોર્ટની ત્રણ જજોની
બેન્ચે, કલમ ૩૮૯(૧) હેઠળની સત્તાઓના ઉપયોગમાં
દોષિત ઠેરવવાના હુકમને મોકૂફ રાખી શકાય કે કેમ તે
પ્રશ્ન પર વિચારણા કરતા, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અહમદી
દ્વારા નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

"૧૯. તે આપણને એ પ્રશ્ન પર લઈ જાય છે કે શું
સદર કોડની કલમ ૩૮૯(૧) ની વ્યાપ્તિ અપીલ
કોર્ટને દોષિત ઠેરવવાના હુકમના અમલ પર સ્ટે
આપવાની સત્તા આપવા સુધી વિસ્તરે છે.
અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, જો દોષિત ઠેરવવાનો
હુકમ ધ કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૨૬૭ માં
ઉલ્લેખિત પ્રકારની કોઈ ગેરલાયકાતમાં
પરિણમવાનો હોય, તો અમને સદર કોડની
કલમ ૩૮૯(૧) ને સંકુચિત અર્થ આપવાનું કોઈ
કારણ દેખાતું નથી કે જે કોર્ટને યોગ્ય કેસમાં તે
અસરમાં હુકમ આપતા અટકાવે. કલમ ૩૭૪
હેઠળની અપીલ મૂળભૂત રીતે દોષિત ઠેરવવાના
હુકમ વિરુદ્ધ છે કારણ કે સજાનો હુકમ તેના

પરિણામસ્વરૂપ છે; જોકે સજાનો હુકમ પણ સ્વતંત્ર રીતે પડકારી શકાય છે જો તે કઠોર અને સાબિત થયેલા ગુનાના પ્રમાણમાં અપ્રમાણસર હોય. તેથી, જ્યારે સદર કોડની કલમ ૩૭૪ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અપીલ દોષિત ઠેરવવા અને સજા બંને વિરુદ્ધ હોય છે અને તેથી, અમને સદર કોડની કલમ ૩૮૯(૧) નું સંકુચિત અર્થઘટન કરવાનું કોઈ કારણ દેખાતું નથી કે જે તેને દોષિત ઠેરવવાના હુકમ સુધી ન વિસ્તારે, જોકે હાલના કેસમાં તે મુદ્દો ગોણ બની જાય છે કારણ કે જો સદર કોડની કલમ ૩૮૯(૧) માં સત્તા ન મળી હોય તો હાઈકોર્ટ સદર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ સહજ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તેથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ એવું ઠરાવવામાં યોગ્ય ન હતી કે જો દિલ્લી હાઈકોર્ટ સમક્ષ દોષિત ઠેરવવાના હુકમના અમલ પર સ્ટે આપવા માટે સદર કોડમાં અન્ય કોઈ જોગવાઈ ન હોવાની

પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હોય તો તે સદર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકી ન હોત. યોગ્ય કેસમાં જો હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે દોષિત ઠેરવવાના હુકમને મોકૂફ રાખવાની અથવા તેના પર સ્ટે આપવાની જરૂર છે જેથી દોષિત વ્યક્તિ અન્ય કોઈ કાયદામાં આપેલી ચોક્કસ ગેરલાયકાતનો ભોગ ન બને, તો તે સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે કારણ કે અન્યથા થયેલ નુકસાનની ભરપાઈ થઈ શકતી નથી; ધ કંપનીઝ એક્ટની કલમ ૨૬૭ દ્વારા આપેલી અને અસરમાં આપેલી ગેરલાયકાતને પછીની તારીખે જો અપીલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવાનો હુકમ રદ કરવામાં આવે તો પણ સુધારી શકાતી નથી. પરંતુ દોષિત ઠેરવવાના હુકમ પર સ્ટે અથવા મોકૂફી આપતી વખતે કોર્ટે ફાયદા અને ગેરફાયદાની તપાસ કરવી જોઈએ અને જો તેને સંતોષ થાય કે આવો હુકમ આપવા માટે કેસ બને છે, તો તે તેમ કરી શકે છે અને તેમ કરતી વખતે જો તેને યોગ્ય લાગે તો,

શેરધારકોના હિત અને કંપનીના વ્યવસાયના
રક્ષણ માટે યોગ્ય લાગે તેવી શરતો લાદી શકે
છે."

૨૯. રામ નારંગ (ઉપર મુજબ) માં જે ઠરાવવામાં આવ્યું
છે તેના પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સુપ્રીમ કોર્ટનો એવો
અભિપ્રાય હતો કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯(૧)
માં આવતા 'જે હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી છે'
તે અભિવ્યક્તિને સંકુચિત અર્થ આપવાનું અને જો
આપેલ કેસની હકીકતો મુજબ જરૂરી હોય તો અપીલ
કોર્ટને દોષિત ઠેરવવાને મોકૂફ રાખતા અટકાવવાનું કોઈ
કારણ નથી. કોર્ટે રામ નારંગ (ઉપર મુજબ) માં ધ્યાન
દોર્યું હતું કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૭૪ હેઠળની
અપીલ અનિવાર્યપણે દોષિત ઠેરવવાના હુકમ વિરુદ્ધ
હતી, કારણ કે મોકૂફીનો હુકમ માત્ર દોષિત ઠેરવવાના
હુકમના પરિણામસ્વરૂપ હતો, જોકે જો સજા કઠોર અને
જે ગુના માટે આરોપી દોષિત ઠર્યો હોય તેના માટે
અપ્રમાણસર હોય તો સજાના હુકમને સ્વતંત્ર રીતે
પડકારી શકાય છે. સુપ્રીમ કોર્ટે ધ્યાન દોર્યું છે કે જ્યારે
કલમ ૩૭૪ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવામાં આવે છે,

ત્યારે અપીલ દોષિત ઠેરવવા તેમજ સજા બંને વિરુદ્ધ હોય છે. રામ નારંગ (ઉપર મુજબ) નો કેસ હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમમાંથી ઉદભવ્યો હોવાથી, જે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ સહજ સત્તા ધરાવે છે, તેથી સુપ્રીમ કોર્ટે રામ નારંગ (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યું હતું કે જો દોષિત ઠેરવવાના હુકમને મોકૂફ રાખવાની આવી સત્તા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯(૧) માં મળી ન હોય, તો આવી સત્તા ખરેખર હાઈકોર્ટ દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ નો આશરો લઈને વાપરી શકાય છે.

૩૦. વધુમાં, તમિલનાડુ રાજ્ય વિરુદ્ધ એ. જગન્નાથન, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૨૪૪૯, કે.સી. સરીન વિરુદ્ધ સી.બી.આઈ., એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસ.સી. ૩૩૨૦, બી.આર. કપૂર વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસ.સી. ૩૪૩૫ અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ગજાનન, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૪ એસ.સી. ૧૧૮૮ ના નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતા, રવિકાંત એસ. પાટીલ વિરુદ્ધ સર્વભૌમ, (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૬૭૩: ૨૦૦૬ એસ.સી.ડબલ્યુ. ૬૩૬૫

માં ત્રણ જજોની બેન્ચે પેરા ૧૨.૫ માં નીચે મુજબ
નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો:

"૧૨.૫. આ તમામ નિર્ણયોએ, દોષિત ઠેરવવા
પર સ્ટે આપવાની સત્તાને માન્ય રાખતા, સાવધ
કર્યા છે અને સ્પષ્ટ કર્યું છે કે આવી સત્તાનો
ઉપયોગ માત્ર અપવાદરૂપ સંજોગોમાં જ થવો
જોઈએ જ્યાં દોષિત ઠેરવવા પર સ્ટે આપવામાં
નિષ્ફળતા અન્યાય અને અફર પરિણામો તરફ
દોરી જશે."

૩૧. રામ નારંગ (ઉપર મુજબ), રવિકાંત એસ. પાટીલ
(ઉપર મુજબ) અને અગાઉ ઉલ્લેખિત અન્ય તમામ
સત્તાધિકારીઓના નિર્ણયોનું વિશ્લેષણ કર્યા પછી,
નવજોત સિંહ સિદ્ધુ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૨૦૦૭) ૨
એસ.સી.સી. ૫૭૪: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૭ એસ.સી.
૧૦૦૩, પેરા ૩ માં બે જજોની બેન્ચે ઠરાવ્યું હતું કે
સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૧)
માં દેખાતી અભિવ્યક્તિ 'જે હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ
કરવામાં આવી છે' તે દોષિત ઠેરવવાના હુકમનો
સમાવેશ કરે છે અને તેથી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ

૩૮૯(૧) અપીલ કોર્ટને માત્ર સજાની બજવાણી જ નહીં, પરંતુ આપેલ કેસમાં દોષિત ઠેરવવાના હુકમના અમલને પણ મોકૂફ રાખવાની સત્તા આપે છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯(૧) ની જોગવાઈઓનો આશરો લઈને દોષિત ઠેરવવાના હુકમને પણ મોકૂફ રાખી શકાય છે તે હકીકત નવજોત સિંહ સિદ્ધના કેસ (ઉપર મુજબ) ના અવલોકનો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે, જે આ પ્રમાણે વંચાય છે,

"આ પેટા-કલમ માત્ર સજાની બજવાણી મોકૂફ રાખવાની અને જામીન આપવાની જ નહીં પરંતુ જે હુકમ વિરુદ્ધ અપીલ કરવામાં આવી છે તેનો અર્થ દોષિત ઠેરવવાનો હુકમ છે તેના અમલને મોકૂફ રાખવાની પણ સત્તા આપે છે."

૩૨. અપીલ કોર્ટ દોષિત ઠેરવવાના હુકમને મોકૂફ રાખી શકે છે અથવા તેના પર સ્ટે આપી શકે છે તે વાતનો પુનરોચ્ચાર કરતા, કોર્ટે નવજોત સિંહ સિદ્ધના કેસ (ઉપર મુજબ) માં પેરા ૬ માં ફરીથી અવલોકન કર્યું અને ઠરાવ્યું કે,

"તેથી કાયદેસરની સ્થિતિ સ્પષ્ટ છે કે અપીલ કોર્ટ દોષિત ઠેરવવાના હુકમને મોકૂફ રાખી શકે છે અથવા તેના પર સ્ટે આપી શકે છે."

૩૩. નવજોત સિંહ સિદ્ધુ (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણય પરથી સ્પષ્ટપણે સમજી શકાય તેવા કાયદાની સામે, એવા નિષ્કર્ષ પરથી બચી શકાય તેમ નથી કે હાઈકોર્ટની સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સહજ સત્તાની મદદ લીધા વિના, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯(૧) હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી દરેક અપીલ કોર્ટ પાસે માત્ર સજાની બજવાણી જ નહીં, પરંતુ દોષિત ઠેરવવાના હુકમના અમલને પણ મોકૂફ રાખવાની સત્તા છે.

સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ હેઠળનું અધિકારક્ષેત્ર

૩૪. વ્યાપકપણે કહીએ તો, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯, જે સજા મોકૂફ રાખવા સંબંધિત છે, તે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા સજા મોકૂફીને આવરી લે છે, જેણે આરોપીને દોષિત ઠેરવ્યો હોય અને તેની સામે સજાનો હુકમ કર્યો હોય, તેમજ તે અપીલ કોર્ટને પણ આવરી લે છે જેમાં

અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હોય. જેમ કે અમે બતાવીશું, અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે સજા મોકૂફ રાખવી હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ શક્ય છે જો અપીલ હાઈકોર્ટની તાબાની કોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવી હોય.

ટ્રાયલ કોર્ટ:

૩૫. જ્યાં સુધી ટ્રાયલ કોર્ટનો સંબંધ છે, સજાની બજવણી મોકૂફ રાખવાનું અધિકારક્ષેત્ર સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૩) માંથી વહે છે, જે નીચે મુજબની જોગવાઈ કરે છે:

"(૧) XXX XXX XXX

(૨) XXX XXX XXX

(૩) જ્યાં દોષિત વ્યક્તિ જે કોર્ટ દ્વારા તેને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો છે તેને સંતોષ આપે છે કે તે અપીલ રજૂ કરવા ઈચ્છે છે, ત્યાં કોર્ટ, જ્યાં આવી વ્યક્તિ, જામીન પર હોય, તેને ત્રણ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે કેદની સજા કરવામાં આવે છે, અથવા જ્યાં જે ગુના

માટે આવી વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવવામાં આવી છે તે જામીનપાત્ર હોય, અને તે જામીન પર હોય, તો હુકમ કરશે કે દોષિત વ્યક્તિને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે સિવાય કે જામીન નકારવા માટેના ખાસ કારણો હોય, તેવા સમયગાળા માટે કે જે અપીલ રજૂ કરવા અને પેટા-કલમ (૧) હેઠળ અપીલ કોર્ટના હુકમો મેળવવા માટે પૂરતો સમય પૂરો પાડશે, અને કેદની સજા, જ્યાં સુધી તે જામીન પર મુક્ત રહે, ત્યાં સુધી મોકૂફ રાખવામાં આવેલી ગણાશે."

૩૬. એ નોંધવું અત્યંત મહત્વનું છે કે સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૮ ની પેટા-કલમ (૩) માં ટ્રાયલ કોર્ટને સજા મોકૂફ રાખવાની સત્તા આપતી કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. જોકે, સજા મોકૂફ રાખ્યા વિના દોષિત વ્યક્તિને જામીન આપવાનો હુકમ સજા ચાલુ રાખશે, ભલે દોષિત વ્યક્તિ જામીન પર હોય, વિધાનમંડળ દ્વારા સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૮ ની પેટા-કલમ (૩) માં 'જ્યાં સુધી તેને જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે છે ત્યાં સુધી જેલવાસની સજા

મોફૂફ રાખવામાં આવી છે તેમ માનવામાં આવશે' એવા શબ્દપ્રયોગનો સમાવેશ કરીને એક કાનૂની કલ્પના (લીગલ ફિક્શન) બનાવવામાં આવી છે.

૩૭. સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૩) માં સમાવિષ્ટ મોફૂફીની જોગવાઈઓનો ઉપયોગ કરવા માટે, પ્રથમ જરૂરિયાત એ છે કે જે વ્યક્તિ સજા મોફૂફ રાખવાની અરજ કરી રહી છે, તે જામીન પર હોવી જોઈએ. આમ, જો દોષિત વ્યક્તિ અન્ડર-ટ્રાયલ કેદી હોય, તો સજાના પ્રમાણને ધ્યાનમાં લીધા વિના ટ્રાયલ કોર્ટ પાસે સજા મોફૂફ રાખવાની કોઈ હકૂમત રહેશે નહીં.

૩૮. મોફૂફીની સત્તાના ઉપયોગ માટેની બીજી જરૂરિયાત એ છે કે જેલવાસની સજા ત્રણ વર્ષથી વધુ ન હોવી જોઈએ.

૩૯. ત્રીજી જરૂરિયાત એ છે કે ટ્રાયલ કોર્ટને સંતોષ હોવો જોઈએ કે દોષિત અપીલ દાખલ કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે. તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટે તેના સંતોષને રેકૉર્ડ કરવા માટેના કારણો હોવા જોઈએ કે દોષિત વ્યક્તિ અપીલ રજૂ કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે.

૪૦. જો ઉપર જણાવેલ ત્રણેય જરૂરિયાતો સંતોષાય છે, તો પેટા-કલમ (૩) હેઠળ સજા મોકૂફ રાખવી તે સામાન્ય રીતે નિયમ છે. જો અગાઉ જણાવેલ ત્રણ શરતો હાજર હોય, તો મોકૂફીનો ઇનકાર કરવા માટે વિશેષ કારણો અસ્તિત્વમાં હોવા જોઈએ. જો ટ્રાયલ કોર્ટ સજા મોકૂફ ન રાખવાનો નિર્ણય લે છે, જે પસાર કરવામાં આવી હોય શકે છે, તો તેણે વિશેષ કારણો આપવા જ જોઈએ જેનો અર્થ એ થાય છે કે દોષિત, જે અન્યથા સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૩) ની જરૂરિયાતો સંતોષે છે, તેને સામાન્ય રીતે જામીન પર મુક્ત કરવો જ જોઈએ સિવાય કે તેને જામીન પર મુક્ત કરવા માટે અયોગ્ય ઠેરવતા એવા વિશેષ સંજોગો હોય ભલે તે અપીલ દાખલ કરવાનો ઇરાદો ધરાવતો હોય. આવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે, જ્યાં રેકૉર્ડ પરથી જણાય છે કે દોષિતે, આરોપી તરીકે, ટ્રાયલ દરમિયાન ફરાર થઈને અથવા સાક્ષીઓને ધમકાવીને, વગેરે જેવા માધ્યમો દ્વારા જામીનનો દુરુપયોગ કર્યો હતો. તદુપરાંત, વિશેષ કારણોનો અર્થ હાલના કેસને

લગતા કારણો થશે અને તે કારણો નહીં, જે સામાન્ય પ્રકૃતિના હોઈ શકે છે.

૪૧. જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટ જામીન આપવાનું નક્કી કરે છે, ત્યારે સ્વાભાવિક રીતે જે પ્રશ્ન ઊભો થશે તે એ હશે કે જામીનનો સમયગાળો શું હશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એકવાર જામીનનો હુકમ થઈ જાય પછી પ્રશ્ન એ થશે કે આવા જામીનનો મર્યાદાનો સમયગાળો શું હશે.

૪૨. ઉપર જે ચર્ચા કરવામાં આવી છે તેના પ્રકાશમાં, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે વિધાનમંડળે ટ્રાયલ કોર્ટને દોષિત વ્યક્તિને અપીલ દાખલ કરવા અને અપીલ કોર્ટ પાસેથી તેની સજા મોઢૂફ રાખવાનો જરૂરી હુકમ તેમજ તેના જામીન પર છુટકારો મેળવવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે સજા મોઢૂફ રાખવાની સત્તા આપી છે.

૪૩. આ રીતે, તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિતનો જામીન પર છુટકારો એ વચગાળાના જામીન જેવો છે. પરિણામે, આવા કિસ્સામાં તેની સજાની માનવામાં આવેલી મોઢૂફીને પણ વચગાળાની માનવામાં આવેલી મોઢૂફી તરીકે ગણવી જોઈએ. વચગાળાના જામીન એ

સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ પસાર કરવામાં આવતા હુકમ સાથે સહ-સમાપ્ત (કો-ટર્મિનસ) છે અથવા ટ્રાયલ કોર્ટે દોષિતને જામીન પર રહેવા માટે જે સમય આપ્યો હોય, તે બે માંથી જે વહેલું હોય ત્યાં સુધી. જામીનનો સમયગાળો, જે સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ની પેટા-કલમ (૩) માં પરિકલ્પિત છે, તે પૂરતો હોવો જોઈએ. પૂરતો સમયગાળો શું ગણાશે તેનો જવાબ ઉપસ્થિત હકીકતો પરથી આપવો પડશે. સામાન્ય રીતે કહીએ તો, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા હુકમ કરવામાં આવેલ જામીનનો સમયગાળો અપીલ દાખલ કરવા માટે આપવામાં આવેલ સમયગાળાના અનુરૂપ હોવો જોઈએ, કારણ કે જો અપીલ, જેના માટે સમય આપવામાં આવ્યો હતો, તે સમયમર્યાદા બહાર થઈ જાય, તો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા મોકૂફીના સમયગાળાના વિસ્તરણને મંજૂરી આપવાનો કોઈ હેતુ સરશે નહીં.

જજ. અહીં એ નિર્દેશ કરવો પણ એટલો જ જરૂરી છે કે આપેલ કેસમાં, જ્યાં સજા મોકૂફ રાખવા માટેના તમામ પરિબલો હાજર હોય, છતાં જો ટ્રાયલ કોર્ટે લાદેલી

જામીનની શરતો દોષિત દ્વારા પૂરી કરવામાં ન આવે તો ટ્રાયલ કોર્ટ મોકૂફીનો ઇનકાર કરી શકે છે અને દોષિતને કસ્ટડીમાં મોકલી શકે છે. આમ, જો ટ્રાયલ કોર્ટ બે જામીનની શરત લાદે અને માત્ર એક જ જામીન રજૂ કરવામાં આવે, તો મોકૂફી બાદ જામીનની શરતનું પાલન ન થયું હોવાથી, જ્યાં સુધી જામીનની શરતો બદલવામાં કે સુધારવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દોષિતને જેલવાસમાં મોકલવો પડે છે."

૩૧. આપણા દેશમાં ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતના પાયામાં એ રહેલું છે કે જ્યાં સુધી સક્ષમ હકૂમત ધરાવતી અદાલત દ્વારા આરોપી ગુનેગાર ન ઠરે ત્યાં સુધી તેને નિર્દોષ માનવામાં આવે છે. એકવાર આરોપી ગુનેગાર ઠરે પછી નિર્દોષતાની ધારણા ભૂંસાઈ જાય છે. તેવી જ રીતે, જો આરોપી નિર્દોષ છૂટે, તો નિર્દોષતાની ધારણા વધુ મજબૂત બને છે.

૩૨. સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ના અવલોકન પરથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે પેટા-કલમ ૩ ની શ્રેણીમાં આવતી મેટર સિવાય કાયદાનો કોઈ ચોક્કસ સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો નથી કે અપીલકર્તા/દોષિતની અરજ પર વિચારણા માટે કોઈ માપદંડ નક્કી કરવામાં આવ્યા નથી અને વધુમાં, સક્ષમ હકૂમત ધરાવતી અદાલત દ્વારા વિરુદ્ધ નોંધવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાની ધારણાને ભૂંસતા દોષિત ઠરાવતા ચુકાદાને કારણે, અને

ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, દોષિત ઠરાવ્યા પહેલાના તબક્કે તેમજ દોષિત ઠરાવ્યા પછીના તબક્કે જામીન માટેની અરજ વચ્ચે સૂક્ષ્મ તફાવત છે, જેમ કે: સી.આર.પી.સી.ની કલમો ૪૩૭, ૪૩૮, ૪૩૯ અને ૩૮૯(૧).

૩૩. રાજેશ રંજન ચાદવ ઉર્ફે પપ્પુ ચાદવ વિરુદ્ધ સી.બી.આઈ. તેના ડાયરેક્ટર મારફત, (૨૦૦૭) ૧ એસ.સી.સી. ૭૦ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં, ફકરા ૮, ૯, ૧૦ હેઠળ નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"૮. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે ત્યારબાદ આ અદાલતના કાશ્મીરા સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ ૧૯૭૭ (૪) એસ.સી.સી. ૨૯૧ ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો. સદર ચુકાદાના ફકરા ૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"કોઈ વ્યક્તિને એવા ગુના માટે પાંચ કે છ વર્ષ સુધી જેલમાં રાખવી જે આખરે તેણે કર્યો નથી તેમ જણાય તો તે ખરેખર ન્યાયની મજાક હશે. શું અદાલત તેને તેના જેલવાસ માટે ક્યારેય વળતર આપી શકે જે ગેરવાજબી હોવાનું જણાયું છે? શું અદાલત માટે કોઈ વ્યક્તિને એમ કહેવું વ્યાજબી હશે કે: "અમે તમારી અપીલ સ્વીકારી છે કારણ કે અમને લાગે છે કે તમારી પાસે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ

કેસ છે, પરંતુ કમનસીબે અમારી પાસે થોડા વર્ષો સુધી તમારી અપીલ સાંભળવા માટે સમય નથી અને તેથી, જ્યાં સુધી અમે તમારી અપીલ ન સાંભળીએ ત્યાં સુધી તમારે જેલમાં રહેવું જ પડશે, ભલે તમે નિર્દોષ હોવ?" ન્યાયનું આવું વહીવટીતંત્ર જાહેર જનતાના મનમાં કેવો વિશ્વાસ જગાડશે? એવું તદ્દન સંભવિતપણે બની શકે છે, અને આ અદાલતમાં થોડા કિસ્સાઓમાં હકીકતમાં બન્યું પણ છે, કે કોઈ વ્યક્તિ તેની અપીલ સુનાવણી માટે લેવામાં આવે તે પહેલાં જેલવાસની તેની પૂરી મુદત ભોગવી લે. શું અપીલની સુનાવણી કર્યા પછી આવી વ્યક્તિને નિર્દોષ છોડતી વખતે ન્યાયાધીશ પસ્તાવાની લાગણીથી અભિભૂત નહીં થાય? શું તે તેમની ન્યાયબુદ્ધિનું અપમાન નહીં હોય? એવી વ્યક્તિને નિર્દોષ છુટકારો શું કામ આવશે જેણે જેલવાસની તેની મુદત પહેલેથી જ ભોગવી લીધી છે અથવા તો તેનો મોટો ભાગ ભોગવી લીધો છે? તેથી, તે અત્યંત આવશ્યક છે કે ભૂતકાળમાં આ અદાલત જે પદ્ધતિ અનુસરી રહી છે તેની પુનઃવિચારણા થવી જોઈએ અને જ્યાં સુધી આ અદાલત વ્યાજબી સમયગાળામાં

આરોપીની અપીલ સાંભળવાની સ્થિતિમાં ન હોય ત્યાં સુધી, અદાલતે સામાન્ય રીતે, સિવાય કે અન્યથા કાર્ય કરવા માટેના પ્રબળ કારણો હોય, જે કિસ્સાઓમાં આરોપીને તેના દોષિત ઠરાવ અને સજા સામે અપીલ કરવા માટે વિશેષ પરવાનગી (સ્પેશિયલ લીવ) આપવામાં આવી હોય તેમાં આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવો જોઈએ."

૯. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે ત્યારબાદ આ અદાલતના ભાગી રથસિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત ૧૯૮૪ (૧) એસ.સી.સી. ૨૮૪, શાહીન વેલ્ફેર એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય ૧૯૯૬ (૨) એસ.સી.સી. ૬૧૬, જોગીન્દર કુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. અને અન્ય ૧૯૯૪ (૪) એસ.સી.સી. ૨૬૦ વગેરેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧૦. અમારા મતે ઉપરોક્ત પૈકીના કોઈપણ ચુકાદા અદાલત દ્વારા ક્યારે જામીન આપવા જોઈએ અને ક્યારે ન આપવા જોઈએ તે વિશે કોઈ સંપૂર્ણ અને બિનશરતી નિયમ રજૂ કરે છે તેમ કહી શકાય નહીં. તે બધું દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર આધારિત છે અને એમ

કહી શકાય નહીં કે જેલવાસનો લાંબો સમયગાળો પૂરો થઈ
ગયો હોવાને કારણે જામીન આપવા જ જોઈએ એવો કોઈ
નિરપેક્ષ નિયમ છે."

૩૪. સુપ્રીમ કોર્ટે આશા મોહમ્મદ વિરુદ્ધ શિવ રાજ સિંહ, (૨૦૧૨) ૯
એસ.સી.સી. ૪૪૬ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં, ફરિયાદી ૩૦ માં નીચે મુજબ
અવલોકન કર્યું છે:

"૩૦. અમે ઉપયોગી રીતે જણાવી શકીએ કે જ્યારે
નાગરિકો શાંતિપૂર્ણ જીવન જીવતા હોય અને આ
પ્રકારના ગુનાઓ વ્યવસ્થિત સમાજની સ્થાપનામાં
અવરોધ ઊભો કરે છે, ત્યારે અદાલતની ફરજ વધુ સ્પષ્ટ
બને છે અને બોજ ભારે હોય છે. ગુનાહિત પુરોગામીઓનું
યોગ્ય વિશ્લેષણ થવું જોઈતું હતું. એ કહેવાની જરૂર નથી
કે, શરતો લાદવી તે આરોપીને જામીન પર સ્વીકારવાના
હુકમ પછીની બાબત છે. પ્રશ્ન એ પૂછવો જોઈએ કે
આરોપી જામીન પર મુક્ત થવાને પાત્ર છે કે નહીં અને
ત્યારબાદ જ શરતો લાદવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે. અમે એ
વાતનો ક્ષણભર પણ ઈનકાર કરતા નથી કે કસ્ટડીનો
સમયગાળો એક સુસંગત પરિબલ છે પરંતુ તે જ સમયે
સંજોગોની સંપૂર્ણતા અને ગુનાહિત પુરોગામીઓને પણ

તોળવા જોઈએ. તેઓને સામૂહિક પોકાર અને ઈચ્છાના ત્રાજવે તોળવાના હોય છે. વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાની સાથે સામાજિક ચિંતાને ધ્યાનમાં રાખવી પડશે. સદર પરિમાણને ધ્યાનમાં રાખીને અમે એમ વિચારવા પ્રેરાયા છીએ કે હાથ પરના કેસમાં સામાજિક ચિંતા એ આરોપીની સ્વતંત્રતા પરના પ્રતિબંધને હટાવવા કરતાં અગ્રતા આપવાને પાત્ર છે."

૩૫. ગુડીકાંતી નરસિમ્હુલુ વિરુદ્ધ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર, હાઈકોર્ટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૪૩૯ માં, જેમાં અપીલકર્તાને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો જેને હાઈકોર્ટે રદ કર્યો હતો અને જ્યારે એસ.એલ.પી. અપીલના સંદર્ભમાં મંજૂર કરવામાં આવી હતી જે દરમિયાન જામીન માટેની અરજ કરવામાં આવી હતી અને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી, જોકે મંજૂર કરવામાં આવી હતી, ફક્ત ૧૯ હેઠળ નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"૧૯. અરજદારોએ લગભગ એક વર્ષનો જેલવાસ ભોગવ્યો છે અને અપીલની સુનાવણીના સમયની વ્યાજબી આગાહી આપણને થોડા વર્ષો આગળ લઈ જઈ શકે છે. જેનો અર્થ એ છે કે તે સમયગાળા દરમિયાન જેલવાસ સંભવિતપણે ઈરિવોકેબલ ઈન્જરી

(અપરિવર્તનીય નુકસાન) સાબિત થઈ શકે છે જો અપીલ તેમની તરફેણમાં સમાપ્ત થાય. સબ-જેલમાં હતા ત્યારે અરજદારોના વર્તન વિશે મેજિસ્ટ્રેટનો અહેવાલ બિન-પ્રશંસનીય નથી."

૩૬. બાબુ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૫૨૭ માં, જેમાં અગાઉના પ્રસંગે જામીન માટેની અરજ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી, ત્યારબાદ અપીલ પેન્ડિંગ હોવા દરમિયાન તેને પુનર્જીવિત કરવામાં આવી હતી, તેમાં કાશ્મીરા સિંહના કેસ (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૧૪૭) ઉપરાંત અન્ય ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે અને ફક્ત ૨૫ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"વિચારણાઓના આ નક્ષત્રને ધ્યાનમાં લેતા, ઉપર દર્શાવેલ ન્યાયશાસ્ત્રીય ગોઠવણીમાં કાળજીપૂર્વક જોતા, અમારો એવો મત છે કે ચોક્કસ સલામતીને આધીન, અરજદારો જામીન પર મુક્ત થવા પાત્ર છે."

૩૭. ભગવાન રામ શિંદે ગોસાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૯ એસ.સી. ૧૮૫૯ માં, જેમાં અપીલકર્તાઓને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા જેની સામે હાઈકોર્ટમાં અપીલ પેન્ડિંગ હતી, હાઈકોર્ટે

સજા મોકૂફ રાખ્યા પછી અપીલ પેઝિંગ હોય ત્યાં સુધી જામીન આપવાની અરજ ક્રમિક રીતે ફગાવી દીધી હતી, તેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"૩. જ્યારે દોષિત વ્યક્તિને નિશ્ચિત મુદતની સજા ફટકારવામાં આવે છે અને જ્યારે તે કોઈપણ વૈધાનિક અધિકાર હેઠળ અપીલ દાખલ કરે છે, ત્યારે અપીલ અદાલત દ્વારા સજાની મોકૂફી વિશે ઉદારતાથી વિચારણા કરી શકાય છે સિવાય કે અપવાદરૂપ સંજોગો હોય. અલબત્ત જો સજાની મોકૂફી સામે કોઈ વૈધાનિક પ્રતિબંધ હોય તો તે અલગ બાબત છે. તેવી જ રીતે, જ્યારે સજા આજીવન કેદની હોય ત્યારે સજાની મોકૂફી માટેની વિચારણા અલગ અભિગમની હોઈ શકે છે. પરંતુ જો કોઈ કારણોસર મર્યાદિત મુદતની સજા મોકૂફ ન રાખી શકાય તો અપીલનો ગુણદોષ પર નિકાલ કરવા માટે દરેક પ્રયાસ કરવો જોઈએ, ખાસ કરીને જ્યારે આવા કિસ્સાઓમાં અપીલની ઝડપી સુનાવણી માટેની દરખાસ્ત કરવામાં આવે. અન્યથા અપીલનો અત્યંત મૂલ્યવાન અધિકાર સમય જતાં નિર્રથક કવાયત બની જશે. જ્યારે અપીલ અદાલતને જણાય છે કે વ્યવહારિક કારણોસર આવી અપીલોનો ઝડપથી નિકાલ થઈ શકે તેમ નથી, ત્યારે

અપીલ અદાલતે સજા મોકૂફ રાખવાની બાબતમાં વિશેષ ચિંતા દર્શાવવી જોઈએ, જેથી અપીલના અધિકારને અર્થપૂર્ણ અને અસરકારક બનાવી શકાય. અલબત્ત જ્યારે જામીન આપવામાં આવે ત્યારે અપીલ અદાલતો સમાન શરતો લાદી શકે છે."

૩૮. સિદ્ધાર્થ વશિષ્ઠ ઉર્ફે મનુ શર્મા વિરુદ્ધ સ્ટેટ (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી), ૨૦૦૮ સી.આર.આઈ.એલ.જે. ૩૫૨૪ (જેસિકા લાલ હત્યા કેસ તરીકે લોકપ્રિય) માં, સુપ્રીમ કોર્ટને જામીન માટેની અરજ પર બંને પક્ષો દ્વારા ટાંકવામાં આવેલી વિવિધ ન્યાયિક જાહેરાતો તેમજ પરસ્પર રજૂઆતો પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો, તેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"૩૨. ઉપરોક્ત કેસોમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે એકવાર વ્યક્તિ દોષિત ઠરી જાય પછી, સામાન્ય રીતે, અપીલ અદાલત એવા આધાર પર આગળ વધશે કે તેવી વ્યક્તિ ગુનેગાર છે. એ વાત સાચી છે કે ત્યારબાદ પણ, અપીલ અદાલત માટે કારણો નોંધીને આપેલ કેસમાં સજા મોકૂફ રાખવાનું ખુદ્દું છે. પરંતુ તે સુસ્થાપિત છે, જેમ કે વિજય કુમારમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર હત્યા જેવા ગંભીર ગુનામાં જામીન માટેની અરજ પર

વિચાર કરતી વખતે, અદાલતે આરોપી સામે કરવામાં આવેલા આરોપની પ્રકૃતિ, જે રીતે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવાય છે તે રીત, ગુનાની ગંભીરતા, ગંભીર હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠર્યા પછી આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવાની ઈચ્છનીયતા વગેરે જેવા તમામ સંબંધિત પરિબલો ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ. કેટલાક કિસ્સાઓમાં એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે આવા કિસ્સાઓમાં સામાન્ય પદ્ધતિ સજા મોકૂફ રાખવાની નથી અને માત્ર અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ સજાની મોકૂફીનો લાભ આપી શકાય છે.

૩૩. હસમત કેસમાં આ અદાલતે જણાવ્યું હતું;

"૬. સદર કોડની કલમ ૩૮૯ અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે સજાના અમલની મોકૂફી અને અરજદારને જામીન પર મુક્ત કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે. જામીન અને સજાની મોકૂફી વચ્ચે તફાવત છે. કલમ ૩૮૯ ના આવશ્યક ઘટકોમાંનું એક એ છે કે અપીલ અદાલતે સજાના અમલની મોકૂફી અથવા જેની સામે અપીલ કરવામાં આવી છે તે હુકમની મોકૂફી માટે લેખિતમાં કારણો નોંધવા જરૂરી છે. જો તે કેસમાં હોય, તો સદર

અદાલત નિર્દેશ આપી શકે છે કે તેને જામીન પર અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે. લેખિતમાં કારણો નોંધવાની જરૂરિયાત સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સંબંધિત પાસાઓની કાળજીપૂર્વક વિચારણા થવી જોઈએ અને સજાની મોકૂફી અને જામીન આપવાનો હુકમ રૂટિન તરીકે પસાર થવો જોઈએ નહીં".

૩૪. માત્ર એ હકીકત કે ટ્રાયલના સમયગાળા દરમિયાન આરોપી જામીન પર હતો અને સ્વતંત્રતાનો કોઈ દુરુપયોગ થયો ન હતો, તે પોતાની રીતે જ સજાના અમલની મોકૂફી અને જામીન આપવા માટે પૂરતું નથી. જે ખરેખર જરૂરી છે તે એ વિચારવાનું છે કે સજાના અમલને મોકૂફ રાખવા અને જામીન આપવા માટે કારણો અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ."

૩૯. સુરિન્દર સિંહ ઉર્ફે શિંગારા સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૩૬૬૯ માં, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટને ધરમપાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૦૦) ૧ સી.એલ.આર. ૭૪ ના કેસમાં પી.એન્ડ એચ. હાઈકોર્ટની બેન્ચ દ્વારા જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકા પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો અને કાશ્મીરા સિંહના કેસ (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી.

૨૧૪૭) સહિત અન્ય ચુકાદાઓને ધ્યાનમાં લીધા હતા, તેમાં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

"૧૧. અમે અમારી સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી આ દલીલ સાથે સંમત છીએ કે હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ નિર્દેશો માત્ર માર્ગદર્શિકાના સ્વરૂપમાં છે અને હાઈકોર્ટે ગાણિતિક ચોકસાઈ સાથે પાલન કરવા માટેનો કોઈ અપરિવર્તનશીલ નિયમ નિર્ધારિત કર્યો છે તેમ સમજવું જોઈએ નહીં. હકીકતમાં ચુકાદાના પ્રથમ ફકરામાં જ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ અવલોકન કર્યું હતું કે તેઓ જામીન આપવા માટે "ચોક્કસ માર્ગદર્શિકા ઘડવાનો પ્રયાસ" કરી રહ્યા હતા. જો આવા નિર્દેશને વિવેકાધીન રાહત આપવાની બાબતમાં અપરિવર્તનશીલ નિયમ તરીકે ગણવામાં આવે તો મુશ્કેલીઓ ઊભી થઈ શકે છે.

ધરમપાલના કેસમાં નિર્ધારિત નિયમનો અનુમાનિત અર્થ એવો થઈ શકે છે કે જ્યાં સુધી દોષિતે પાંચ વર્ષનો જેલવાસ ન ભોગવ્યો હોય ત્યાં સુધી તેને જામીન પર મુક્ત કરવો જોઈએ નહીં. આ ફરીથી ન્યાયની મજાક તરફ દોરી જશે, કારણ કે આપેલ કેસમાં રેકૉર્ડ પરના પુરાવા અને આરોપીને દોષિત ઠેરવતી અદાલતના તર્કને ધ્યાનમાં

રાખીને, હાઈકોર્ટ અપીલમાં તેની અપીલ સ્વીકારતી વખતે
પણ અપીલકર્તાને જામીન આપવા માટે પ્રેરાઈ શકે છે અને
તે વાજબી હોઈ શકે છે.

૧૨. તેથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે પંજાબ અને હરિયાણા
હાઈકોર્ટે ધરમપાલના કેસમાં માર્ગદર્શિકા નિર્ધારિત કરી છે
જેને પેનિડિંગ અપીલમાં જામીન આપવા માટેની અરજીઓ
સાથે કામ કરતી અદાલતોએ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. તે
સાર્વત્રિક ઉપયોગનો કોઈ જડ અને ઝડપી નિયમ
નિર્ધારિત કરતું નથી. જેમ કે અમે અગાઉ અવલોકન કર્યું
છે તેમ, આવી બાબતોમાં કોઈ એક ચોક્કસ માળખું
નિર્ધારિત કરવું નિર્ણય રહેશે."

૪૦. બક્ષીશ રામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૦૯) ૬ એસ.સી.સી. ૫૬૧
માં, જે હેઠળ લગભગ ૮૦ વર્ષની વયની મહિલા અપીલકર્તા નંબર ૨ ને જામીન
આપવામાં આવ્યા હતા, અદાલતે નીચેના ફકરાઓ હેઠળ સજા મોકૂફ રાખ્યા
પછી અપીલ પેનિડિંગ હોય તે દરમિયાન જામીન આપવાના મુદ્દે વિવિધ ચુકાદાઓ
પર વિચાર કર્યો હતો:

"૨૧. આ અદાલતે તાલાબ હાજી હુસૈન વિરુદ્ધ મધુકર પુરુષોત્તમ મોન્ડકર, ૧૯૫૮ એસ.સી.આર. ૧૨૨૬ ના કેસમાં અવલોકન કર્યું છે:

"એ યાદ રાખવું જોઈએ કે અદાલત જમીન અરજીના નિકાલમાં જે તમામ પરિબલોને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે તેની યાદી આપવી શક્ય નથી. પરંતુ, સમગ્ર બાબતને એકલી મૂકતા, જમીન માટેની અરજી સાથે કામ કરતી અદાલતે જે ઉદ્દેશ્ય ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ તે એ છે કે કોઈપણ સંજોગોમાં ન્યાયી ટ્રાયલની પ્રગતિમાં કોઈ અવરોધ ન હોવો જોઈએ."

૮) આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ આનંદ ચિંતામણ દિધે, (૧૯૯૦) ૧ એસ.સી.સી. ૩૯૭ ના કેસમાં જણાવ્યું છે કે જ્યાં ગુનો ગંભીર પ્રકૃતિનો હોય, ત્યાં અદાલતે ગુનાની પ્રકૃતિ અને ગંભીરતા જેવા પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને જમીન આપવાના પ્રશ્નનો નિર્ણય લેવો પડશે.

૯) આ અદાલતના ઉપર જણાવેલ વિવિધ નિર્ણયો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, એવા કિસ્સાઓ જ્યાં ગંભીર

ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય અને આરોપીને સદર ગુના માટે ગુનેગાર ઠેરવવામાં આવ્યો હોય, તો અપીલ પેનલિંગ હોય તે દરમિયાન તેની જમીન માટેની અરજીનો ઉદારતાથી નિર્ણય લેવો જોઈએ નહીં. જમીન આપતા પહેલા ગુનાની ગંભીરતા અને ગંભીરતા જોવી જ જોઈએ. હાલના કેસમાં, આરોપીઓને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા મૃતકને હેરાન કરવા, ત્રાસ આપવા અને આત્મહત્યા કરીને તેનું જીવન ટૂંકાવવા માટે મજબૂર કરવા બદલ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે, અને સદર દોષિત ઠરાવની હાઈકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે.

૧૦) કાશ્મીરા સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૧૯૭૭) ૪ એસ.સી.સી. ૨૯૧ ના કેસમાં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે, જ્યાં સુધી આ અદાલત વ્યાજબી સમયગાળામાં આરોપીની અપીલ સાંભળવાની સ્થિતિમાં ન હોય ત્યાં સુધી, અદાલતે સામાન્ય રીતે, સિવાય કે અન્યથા કાર્ય કરવા માટેના પ્રબળ કારણો હોય, જે કિસ્સાઓમાં આરોપીને તેના દોષિત ઠરાવ અને સજા સામે અપીલ કરવા માટે વિશેષ

પરવાનગી આપવામાં આવી હોય તેમાં આરોપીને
જામીન પર મુક્ત કરવો જોઈએ."

૪૧. સિદ્ધાર્થ વશિષ્ઠ ઉર્ફે મનુ શર્મા વિરુદ્ધ સ્ટેટ (એન.સી.ટી. ઓફ દિલ્હી)
(ઉપર મુજબ) માં, સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું છે જે નીચે મુજબ છે:

"૧૬. અમે સભાન અને સાવધ છીએ કે મુખ્ય મેટર
(અપીલ) સ્વીકારવામાં આવી છે અને અંતિમ સુનાવણી
માટે પેન્ડિંગ છે. તેથી, ગુણદોષ પરના અવલોકનો, એક
અથવા બીજી રીતે, અપીલના એક અથવા બીજા પક્ષને
પૂર્વગ્રહ રાખે તેવી શક્યતા છે. તેથી અમે રેકૉર્ડ પરના
પુરાવાની ચોકસાઈ કે અન્યથા બાબતમાં પ્રવેશતા નથી.
જોકે, એ વાતની અવગણના કરી શકાય નહીં કે આજની
તારીખે, અરજદારને સક્ષમ ફોજદારી અદાલત દ્વારા
ગુનેગાર ઠેરવવામાં આવ્યો છે અને દોષિત જાહેર કરવામાં
આવ્યો છે. તેથી, આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાની
પ્રારંભિક ધારણા હવે અરજદાર માટે ઉપલબ્ધ નથી."

૪૨. અતુલ ત્રિપાઠી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ, (૨૦૧૪) ૯ એસ.સી.સી.
૧૭૭ ના કેસમાં, જ્યાં દોષિત ઠરાવ્યા પહેલાના તબક્કા તેમજ દોષિત ઠરાવ્યા

પછીના તબક્કા સાથે સંબંધિત જામીન આપવા માટેની અરજની વિચારણાના તફાવતો ઓળખવા ઉપરાંત, ફકરા ૧૪ માં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:

"૧૪. અપીલકર્તા દ્વારા પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર પર અપીલની નકલ અને જામીન માટેની અરજીની બજવાણી સી.આર.પી.સી.ની કલમ ૩૮૯ ના પ્રથમ પરંતુકની જરૂરિયાતને સંતોષશે નહીં. અપીલ અદાલત પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરને સાંભળ્યા વિના પણ જામીન આપવાનો ઈનકાર કરી શકે છે. જોકે, જો અપીલ અદાલત દોષિતને જામીન પર મુક્ત કરવા માટે વિચારવા પ્રેરાય છે, તો પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરને અપીલકર્તાને જામીન પર કેમ મુક્ત ન કરવો જોઈએ તે અંગે લેખિતમાં કારણ દર્શાવવાની તક આપવામાં આવશે. આવી કડક જોગવાઈ માત્ર એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે રજૂ કરવામાં આવી છે કે અદાલતને તમામ સંબંધિત પરિબળોથી માહિતગાર કરવામાં આવે જેથી અદાલત વિચાર કરી શકે કે ગુનો જે રીતે કરવામાં આવ્યો છે તે રીત, ગુનાની ગંભીરતા, ઉંમર, દોષિતના ગુનાહિત પુરોગામીઓ, ન્યાય વિતરણ પ્રણાલીમાં જનવિશ્વાસ પર પ્રભાવ વગેરેને ધ્યાનમાં રાખીને શું તે મુક્ત કરવા માટે યોગ્ય કેસ છે કે કેમ....."

જૃ૩. કિશોરી લાલ વિરુદ્ધ રૂપા અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૭ એસ.સી.સી. ૬૩૮ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે હત્યા વગેરે જેવા ગંભીર ગુનાઓ સાથે સંકળાયેલા કિસ્સાઓમાં કલમ ૩૮૯ હેઠળ લાભ આપતી વખતે અદાલતો દ્વારા જે પરિબળો ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે તે સૂચવ્યા છે, તેમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોનો સંદર્ભ લેવો ઉપયોગી છે. તેઓ છે:

"જ. સદર કોડની કલમ ૩૮૯ અપીલ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે સજાના અમલની મોકૂફી અને અપીલકર્તાને જામીન પર મુક્ત કરવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે. જામીન અને સજાની મોકૂફી વચ્ચે તફાવત છે. કલમ ૩૮૯ ના આવશ્યક ઘટકોમાંનું એક એ છે કે અપીલ અદાલતે સજાના અમલની મોકૂફી અથવા જેની સામે અપીલ કરવામાં આવી છે તે હુકમની મોકૂફી માટે લેખિતમાં કારણો નોંધવા જરૂરી છે. જો તે કેદમાં હોય, તો સદર અદાલત નિર્દેશ આપી શકે છે કે તેને જામીન પર અથવા તેના પોતાના બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવે. લેખિતમાં કારણો નોંધવાની જરૂરિયાત સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સંબંધિત પાસાઓની કાળજીપૂર્વક વિચારણા થવી જોઈએ અને સજાની મોકૂફી અને જામીન આપવાનો હુકમ રૂટિન તરીકે પસાર થવો જોઈએ નહીં."

૫. અપીલ અદાલત બાબતનું નિષ્પક્ષ રીતે મૂલ્યાંકન કરવા અને સજાના અમલની મોકૂફી અને જામીન આપવા માટે કેસ પાત્ર છે તેવા નિષ્કર્ષ માટેના કારણો નોંધવા માટે બંધાયેલી છે. હાલના કેસમાં, એકમાત્ર પરિબળ જે હાઈકોર્ટને સજા મોકૂફ રાખવા અને જામીન આપવા માટે પ્રેરિત કરતું જણાય છે તે અગાઉના સમયગાળા દરમિયાન જ્યારે આરોપી-સામાવાળાઓ જામીન પર હતા ત્યારે સ્વતંત્રતાના દુરુપયોગના આરોપની ગેરહાજરી છે.

૬. માત્ર એ હકીકત કે ટ્રાયલ દરમિયાન, તેઓને જામીન આપવામાં આવ્યા હતા અને સ્વતંત્રતાના દુરુપયોગનો કોઈ આરોપ નહોતો, તે ખરેખર બહુ મહત્વનું નથી. ટ્રાયલ પૂર્ણ થયા પછી જ્યારે આરોપી વ્યક્તિઓ ગુનેગાર જણાય છે ત્યારે ટ્રાયલ દરમિયાન આપવામાં આવેલા જામીનની અસર તેનું મહત્વ ગુમાવે છે. માત્ર એ હકીકત કે જે સમયગાળા દરમિયાન આરોપી વ્યક્તિઓ ટ્રાયલ દરમિયાન જામીન પર હતા ત્યારે સ્વતંત્રતાનો કોઈ દુરુપયોગ થયો ન હતો, તે પોતાની રીતે જ સજાના અમલની મોકૂફી અને જામીન આપવા માટે પૂરતું નથી. હાઈકોર્ટ માટે જે ખરેખર ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી હતું તે એ છે કે

સજાના અમલને મોકૂફ રાખવા અને ત્યારબાદ જામીન
આપવા માટે કારણો અસ્તિત્વમાં હતા કે કેમ. હાઈકોર્ટે
સાચો સિદ્ધાંત ધ્યાનમાં રાખ્યો હોય તેમ જણાતું નથી."

૪૪. વિજય કુમાર વિરુદ્ધ નરેન્દ્ર અને અન્ય, (૨૦૦૨) ૯ એસ.સી.સી. ૩૬૪,
અને રામજી પ્રસાદ વિરુદ્ધ રતન કુમાર જયસ્વાલ અને અન્ય, (૨૦૦૨) ૯
એસ.સી.સી. ૩૬૬ માં, સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધ ઇન્ડિયન
પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨ હેઠળ દોષિત ઠરવાના કિસ્સાઓમાં, માત્ર
અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ સજાની મોકૂફીનો લાભ આપી શકાય છે. વિજય
કુમારના કેસ (ઉપર મુજબ) માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધ ઇન્ડિયન
પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર હત્યા જેવા ગંભીર ગુનામાં જામીન
માટેની અરજ પર વિચાર કરતી વખતે, અદાલતે આરોપી સામે કરવામાં આવેલા
આરોપની પ્રકૃતિ, જે રીતે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું કહેવાય છે તે રીત,
ગુનાની ગંભીરતા, અને ગંભીર હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠર્યા પછી
આરોપીઓને જામીન પર મુક્ત કરવાની ઈચ્છનીયતા જેવા સંબંધિત પરિબલો
ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ.

૪૫. ઉપરોક્ત દૃષ્ટિકોણ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા વસંત તુકારામ પવાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ
ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૨૦૦૫) ૫ એસ.સી.સી. ૨૮૧, અને ગોમતી વિરુદ્ધ ઠાકુરદાસ
અને અન્ય, (૨૦૦૭) ૧૧ એસ.સી.સી. ૧૬૦ ના કેસમાં પુનરાવર્તિત કરવામાં
આવ્યો છે.

૪૬. પટના હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે ચંદ્રશેખર ભારતી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, ૨૦૧૪ સી.આર.આઈ.એલ.જે. ૨૯૫૩ માં અહેવાલ થયેલ કેસમાં, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ સંબંધિત કંઈક મહત્વનું અવલોકન કર્યું છે. અવલોકનો નીચે મુજબ છે:

(એ) સજાની મોકૂફી માટેની અરજી પર વિચાર કરતી વખતે, અપીલ અદાલતે લેખિતમાં કારણો નોંધવા જોઈએ. કારણો નોંધવાની જરૂરિયાત પહેલા હાથ પરના કેસના સંબંધિત પાસાઓની કાળજીપૂર્વક વિચારણા થવી જોઈએ જેમાં માનવ અધિકારોના મુદ્દાઓ અથવા ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ પરિકલ્પિત અન્ય સંબંધિત પાસાઓનો સમાવેશ થાય છે.

(બી) માત્ર એ હકીકત કે જે સમયગાળા દરમિયાન આરોપી વ્યક્તિ ટ્રાયલ દરમિયાન જામીન પર હતી, ત્યારે સ્વતંત્રતાનો કોઈ દુરુપયોગ થયો ન હતો, તે પોતાની રીતે જ સજાના અમલની મોકૂફી અને જામીન આપવા માટે પૂરતું નથી. અદાલત દ્વારા જે ખરેખર વિચારવું જરૂરી છે તે એ છે કે શું કેસના ગુણદોષ પર સજાના અમલને મોકૂફ રાખવા અને ત્યારબાદ અપીલકર્તાને જામીન આપવા માટે કારણો અસ્તિત્વમાં છે;

(સી) દોષિત ઠરાવ અથવા સજા અથવા બંને સામેની અપીલ પેન્ડિંગ હોય તે દરમિયાન, કેટલીક અત્યંત દુર્લભ પરિસ્થિતિઓમાં, સજાની કામચલાઉ અથવા વચગાળાની અથવા કામચલાઉ મોકૂફી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૮૯ હેઠળ અપીલ અદાલતની હકૂમતમાં ગર્ભિત સત્તાના સિદ્ધાંત દ્વારા અંતર્ગત છે. આપો આશરો ત્યારે જ લેવો જોઈએ જ્યારે દબાણયુક્ત સંજોગો અસ્તિત્વમાં હોવાનું જણાય અને જ્યારે અદાલતનો એવો મત હોય કે દોષિતની અપીલ પરના નિર્ણય સુધી સજાની મોકૂફી માટેની અરજીનો આખરી નિકાલ કરતા પહેલા વધુ તપાસની જરૂર પડશે.

(ડી) એ જણાવવું પણ એટલું જ જરૂરી હોઈ શકે છે કે સંજોગો, જે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ ના વ્યાપમાં અધિકારનું અસ્તિત્વ દર્શાવે છે, તેને અપીલકર્તાની સજાની મોકૂફી અને જામીન માંગતી અરજીના નિકાલ સુધી વચગાળાની મોકૂફી આપતી વખતે માન્ય સંજોગો તરીકે ગણી શકાય.

(ઈ) કેદીની સજાની મોકૂફી અને તેના પરિણામે જામીન પર મુક્ત કરવાની અરજી ગુણદોષ પર મંજૂર કરી શકાય

તેમ નથી અથવા ગુણદોષ પર ફગાવી દેવામાં આવી છે તે હકીકત હોવા છતાં, અદાલતને લાગે તેવા સમયગાળા માટે સજા મોકૂફ રાખવાની સત્તા અપીલ અદાલત પાસે રહેલી છે, ખાસ કરીને જ્યારે અદાલતને જણાય કે આવી સજાની મોકૂફી અનુચ્છેદ ૨૧ દ્વારા ગેરંટી આપવામાં આવેલા જીવનના અધિકારને અર્થપૂર્ણ બનાવશે. આમ, અપીલના નિકાલમાં અસાધારણ વિલંબ, જીવલેણ બીમારીઓ, દીકરીના લગ્ન, અંતિમ સંસ્કાર કરવા વગેરે એવા સંજોગો છે જે 'જીવનના અધિકાર' ની વ્યાપક વ્યાખ્યામાં આવે છે અને કેદીની સજા મોકૂફ રાખવા અને તેને કામચલાઉ સમયગાળા માટે અથવા તેની મૂળ અપીલના નિકાલ સુધી જામીન પર મુક્ત કરવા માટે માન્ય કારણો બની શકે છે."

૪૭. સુનિલ બત્રા વિરુદ્ધ દિલ્લી એડમિનિસ્ટ્રેશન, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ એસ.સી. ૧૫૭૯ ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે 'જીવનના અધિકાર' સાથે કામ કરતી વખતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

"અહીં વપરાયેલ "જીવન" શબ્દ દ્વારા માત્ર પ્રાણી સમાન અસ્તિત્વ કરતા કંઈક વિશેષ અર્થ થાય છે. તેના વંચિતતા સામેનો નિષેધ તે તમામ અંગો અને ક્ષમતાઓ સુધી

વિસ્તરે છે જેના દ્વારા જીવનનો આનંદ માણવામાં આવે
છે. સદર જોગવાઈ સમાન રીતે શરીરના વિકૃતિકરણ
અથવા હાથ કે પગના અંગવિરહેદન અથવા આંખ કાઢી
નાખવા અથવા શરીરના અન્ય કોઈપણ અંગના વિનાશને
પ્રતિબંધિત કરે છે જેના દ્વારા આત્મા બહારની દુનિયા
સાથે સંપર્ક કરે છે."

૪૮. સુનિલ બત્રા (ઉપર મુજબ) માં કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકનો
પરથી સંકેત લઈને, સુપ્રીમ કોર્ટે ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન વિરુદ્ધ એડમિનિસ્ટ્રેટર,
યુનિયન ટેરિટરી ઓફ દિલ્હી અને અન્ય (એ.આઈ.આર. ૧૯૮૧ એસ.સી.
૭૪૬) માં અવલોકન કર્યું કે, જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું જીવનનો
અધિકાર માત્ર અંગ અથવા ક્ષમતાના રક્ષણ સુધી મર્યાદિત છે કે તે આગળ વધે
છે અને કંઈક વધુ સમાવે છે. સુપ્રીમ કોર્ટે ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ)
માં નિર્દેશ કર્યો છે કે જીવનના અધિકારમાં માનવીય ગૌરવ સાથે જીવવાનો
અધિકાર અને 'માનવીય ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકાર' સાથે જે કંઈ પણ
જોડાયેલું છે તેનો સમાવેશ થાય છે, જેમ કે પર્યાપ્ત પોષણ, કપડાં, આશ્રય અને
વાંચવા, લખવા અને વિવિધ સ્વરૂપોમાં પોતાને અભિવ્યક્ત કરવા માટેની
સુવિધાઓ, મુક્તપણે હરવા-ફરવા અને સાથી મનુષ્યો સાથે ભળવા અને
હળવા-મળવાની સુવિધાઓ. અલબત્ત, ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ)
માં સુપ્રીમ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે, આ અધિકારના ઘટકોનું પ્રમાણ અને

વિષયવસ્તુ દેશના આર્થિક વિકાસના સ્તર પર આધારિત રહેશે; પરંતુ તેણે, કોઈપણ સંજોગોમાં, જીવનની પાયાની જરૂરિયાતોના અધિકાર અને માનવ-સ્વરૂપની ન્યૂનતમ અભિવ્યક્તિ રચતા કાર્યો અને પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવાના અધિકારનો સમાવેશ કરવો જ જોઈએ. તેથી, સુપ્રીમ કોર્ટે ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યું કે દરેક કાર્ય, જે માનવીય ગૌરવને ઠેસ પહોંચાડે છે અથવા તેને નબળું પાડે છે, તે જીવવાના આ અધિકારથી વંચિત કરવા સમાન ગણાશે.

૪૯. સુપ્રીમ કોર્ટ ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં વધુમાં અવલોકન કરે છે કે કોઈપણ પ્રકારનો ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન માનવીય ગૌરવ માટે અપમાનજનક ગણાશે અને જીવવાના આ અધિકારમાં દખલગીરી ગણાશે અને આ દૃષ્ટિકોણથી, જ્યાં સુધી તે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર ન હોય ત્યાં સુધી તેને અનુચ્છેદ ૨૧ દ્વારા પ્રતિબંધિત માનવામાં આવશે; પરંતુ કોઈ કાયદો, જે સત્તા આપે છે, અને કોઈ પ્રક્રિયા, જે આવા ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન તરફ દોરી જાય છે, તે ક્યારેય વ્યાજબીપણું અને બિન-મનસ્વીતાની કસોટી પર ટકી શકે નહીં: તે સ્પષ્ટપણે ગેરબંધારણીય અને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ ના ઉલ્લંઘન તરીકે રદબાતલ ગણાશે.

૫૦. આમ જોવામાં આવશે, સુપ્રીમ કોર્ટે ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) માં નોંધ્યું હતું કે, અનુચ્છેદ ૨૧ માં ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા

અપમાનજનક વર્તન સામે રક્ષણનો અધિકાર ગર્ભિત છે, જે માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણાના અનુચ્છેદ ૫ માં જાહેર કરવામાં આવ્યો છે અને નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પરના આંતરરાષ્ટ્રીય કરારના અનુચ્છેદ ૭ દ્વારા ગેરંટી આપવામાં આવી છે. જીવવાનો આ અધિકાર, જે જીવનના અધિકારના વ્યાપક અર્થમાં સમાવિષ્ટ છે, તેને કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર ચોક્કસપણે ટૂંકાવી શકાય છે અને તેથી, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને કાયદેસર રીતે જેલમાં રાખવામાં આવે છે, ત્યારે જીવવાનો આ અધિકાર જેલવાસને કારણે જે હદ સુધી તે ભોગવવા માટે અસમર્થ હોય તે હદ સુધી ક્ષીણ થવા માટે બંધાયેલો છે.

૫૧. કેદી અથવા અટકાયતી, ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું તેમ, દેખીતી રીતે જેલની દિવાલોની બહાર જઈને મુક્તપણે ફરી શકતો નથી અને જેલની બહારની વ્યક્તિઓ સાથે તેની મરજી મુજબ સામાજિક હળી-મળી શકતો નથી. જોકે, માનવીય ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકારના ભાગ રૂપે અને જીવનના અધિકારના આવશ્યક ઘટક તરીકે, ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) માં સુપ્રીમ કોર્ટના જણાવ્યા મુજબ, તે તેના પરિવારના સભ્યો અને મિત્રો સાથે મુલાકાત (ઇન્ટરવ્યુ) લેવાનો હકદાર હશે અને જેલ દ્વારા નિર્ધારિત કોઈ પણ જેલ નિયમન અથવા પ્રક્રિયા, જે પરિવારના સભ્યો અને મિત્રો સાથે મુલાકાત લેવાના અધિકારનું નિયમન કરે છે, તેને અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ હેઠળ બંધારણીય રીતે માન્ય ગણી શકાય નહીં, સિવાય કે તે વ્યાજબી, ન્યાયી અને ઉચિત હોય.

પર. ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (ઉપર મુજબ) માં કરવામાં આવેલા સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે:

"૮. પરંતુ જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે શું જીવનનો અધિકાર માત્ર અંગ અથવા ક્ષમતાના રક્ષણ સુધી મર્યાદિત છે કે તે આગળ વધે છે અને કંઈક વધુ સમાવે છે. અમે માનીએ છીએ કે જીવનના અધિકારમાં માનવીય ગૌરવ સાથે જીવવાનો અધિકાર અને તેની સાથે જે કંઈ પણ જોડાયેલું છે તેનો સમાવેશ થાય છે, એટલે કે જીવનની પાયાની જરૂરિયાતો જેવી કે પર્યાપ્ત પોષણ, કપડાં અને આશ્રય અને વાંચવા, લખવા અને વિવિધ સ્વરૂપોમાં પોતાને અભિવ્યક્ત કરવા માટેની સુવિધાઓ, મુક્તપણે હરવા-ફરવા અને સાથી મનુષ્યો સાથે ભળવા અને હળવા-મળવાની સુવિધાઓ. અલબત્ત, આ અધિકારના ઘટકોનું પ્રમાણ અને વિષયવસ્તુ દેશના આર્થિક વિકાસના સ્તર પર આધારિત રહેશે, પરંતુ તેણે, કોઈપણ સંજોગોમાં, જીવનની પાયાની જરૂરિયાતોના અધિકાર અને માનવ-સ્વરૂપની ન્યૂનતમ અભિવ્યક્તિ રચતા કાર્યો અને પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ રાખવાના અધિકારનો સમાવેશ કરવો જ જોઈએ. દરેક કાર્ય જે માનવીય ગૌરવને

ઠેસ પહોંચાડે છે અથવા તેને નબળું પાડે છે તે જીવવાના આ અધિકારથી વંચિત કરવા સમાન ગણાશે અને તે કાયદા દ્વારા સ્થાપિત વ્યાજબી, ન્યાયી અને ઉચિત પ્રક્રિયા અનુસાર હોવું જોઈએ જે અન્ય મૂળભૂત અધિકારોની કસોટી પર ટકે છે. હવે દેખીતી રીતે, કોઈપણ પ્રકારનો ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન માનવીય ગૌરવ માટે અપમાનજનક ગણાશે અને જીવવાના આ અધિકારમાં દખલગીરી ગણાશે અને આ દષ્ટિકોણથી, જ્યાં સુધી તે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર ન હોય ત્યાં સુધી તેને અનુચ્છેદ ૨૧ દ્વારા પ્રતિબંધિત માનવામાં આવશે, પરંતુ કોઈ કાયદો જે સત્તા આપે છે અને કોઈ પ્રક્રિયા જે આવા ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન તરફ દોરી જાય છે તે ક્યારેય વ્યાજબીપણું અને બિન-મનસ્વીતાની કસોટી પર ટકી શકે નહીં: તે સ્પષ્ટપણે ગેરબંધારણીય અને અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ ના ઉલ્લંઘન તરીકે રદબાતલ ગણાશે. આમ જોવામાં આવશે કે અનુચ્છેદ ૨૧ માં ત્રાસ અથવા ફૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન સામે રક્ષણનો અધિકાર ગર્ભિત છે જે

માનવ અધિકારોની સાર્વત્રિક ઘોષણાના અનુચ્છેદ ૫ માં જાહેર કરવામાં આવ્યો છે અને નાગરિક અને રાજકીય અધિકારો પરના આંતરરાષ્ટ્રીય કરારના અનુચ્છેદ ૭ દ્વારા ગેરંટી આપવામાં આવી છે. જીવવાનો આ અધિકાર જે જીવનના અધિકારના વ્યાપક અર્થમાં સમાવિષ્ટ છે તેને કાયદા દ્વારા સ્થાપિત પ્રક્રિયા અનુસાર ચોક્કસપણે ટૂંકાવી શકાય છે અને તેથી જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને કાયદેસર રીતે જેલમાં રાખવામાં આવે છે, ત્યારે જીવવાનો આ અધિકાર જેલવાસને કારણે જે હદ સુધી તે ભોગવવા માટે અસમર્થ હોય તે હદ સુધી ક્ષીણ થવા માટે બંધાયેલો છે. કેદી અથવા અટકાયતી દેખીતી રીતે જેલની દિવાલોની બહાર જઈને મુક્તપણે ફરી શકતો નથી અને જેલની બહારની વ્યક્તિઓ સાથે તેની મરજી મુજબ સામાજિક હળી-મળી શકતો નથી. પરંતુ, માનવીય ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકારના ભાગ રૂપે અને તેથી જીવનના અધિકારના આવશ્યક ઘટક તરીકે, તે તેના પરિવારના સભ્યો અને મિત્રો સાથે મુલાકાત લેવાનો હકદાર હશે અને જેલ નિયમન દ્વારા નિર્ધારિત કોઈ પણ જેલ નિયમન અથવા પ્રક્રિયા જે પરિવારના સભ્યો અને મિત્રો સાથેની

મુલાકાતોના અધિકારનું નિયમન કરે છે તેને અનુરૂપે
૧૪ અને ૨૧ હેઠળ બંધારણીય રીતે માન્ય ગણી શકાય
નહીં, સિવાય કે તે વ્યાજબી, ન્યાયી અને ઉચિત હોય."

૫૩. ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (સુપ્રા) ના કેસની એક નોંધપાત્ર વિશેષતા એ છે કે, તે અધિકારોને આપવામાં આવેલી માન્યતા છે, જેનો ઉપયોગ વ્યક્તિ જેલવાસ દરમિયાન પણ કરી શકે છે. સુપ્રીમ કોર્ટે, ફ્રાન્સિસ કોરાલી મુલિન (સુપ્રા) માં, એક રીતે, ઇન્ટરનેશનલ કોવેનન્ટ ફોર સિવિલ એન્ડ પોલિટિકલ રાઈટ્સના અનુચ્છેદ ૧૦ (૧) ને માન્યતા આપી છે અને અમલમાં મૂક્યો છે, જે નીચે મુજબની જોગવાઈ કરે છે:

"પોતાની સ્વતંત્રતાથી વંચિત તમામ વ્યક્તિઓ સાથે
માનવતા સાથે અને માનવ વ્યક્તિની અંતર્ગત ગરિમા
પ્રત્યેના આદર સાથે વર્તવામાં આવશે."

૫૪. આમ, એક વ્યક્તિ, તેના જેલવાસ દરમિયાન પણ, શિક્ષાત્મક અથવા નિવારક, માનવ વ્યક્તિની અંતર્ગત ગરિમા માટે યોગ્ય સન્માન ધરાવતા વર્તન માટે હકદાર છે.

૫૫. જો કે, જે સત્તાધિકાર અમને આ મુદ્દાનો નિર્ણાયક ઉકેલ લાવતો જણાય છે તે કાશ્મીરા સિંધ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૧૪૭ ના કેસમાં ખુદ સુપ્રીમ કોર્ટનો છે. ત્યાં જે કહેવામાં આવ્યું હતું, તે અમારા

મતે, હાઈકોર્ટ સમક્ષ પડતર મુખ્ય ફોજદારી અપીલોને બેવડી અને વધુ જોરશોરથી લાગુ પડે છે. આવા કેસોમાં જામીન નકારવાની લાંબા સમયથી ચાલી આવતી, જડ પ્રધાનો ત્યાગ કરતી વખતે તેમાંના ચાદગાર શબ્દોને વિગતવાર યાદ કરતા ભગવતી, ન્યાયમૂર્તિ (વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ જેઓ તે સમયે હતા) એ નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"અપીલકર્તા આ અરજીમાં એવી દલીલ કરે છે કે અપીલની સુનાવણી પડતર હોય તે દરમિયાન તેને જામીન પર મુક્ત કરવો જોઈએ. હવે, આ કોર્ટમાં તેમજ ઘણી હાઈકોર્ટમાં એવી પ્રથા રહી છે કે જે વ્યક્તિને ધ ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હોય તેને જામીન પર મુક્ત ન કરવો. પ્રશ્ન એ છે કે શું આ પ્રથાથી અલગ થવું જોઈએ અને જો એમ હોય તો, કયા સંજોગોમાં. તે સ્પષ્ટ છે કે ગમે તેટલી વપરાશ દ્વારા પવિત્ર અને સમય દ્વારા પવિત્ર બનેલી કોઈપણ પ્રથાને પ્રચલિત થવા દેવામાં આવી શકે નહીં જો તે અન્યાય કરવાનું કાર્ય કરે છે. કોર્ટની દરેક પ્રથાએ ન્યાયના હિતમાં તેનું અંતિમ વાજબીપણું શોધવું જોઈએ. જે વ્યક્તિને આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હોય તેને જામીન પર મુક્ત ન કરવાની પ્રથા હાઈકોર્ટમાં અને આ કોર્ટમાં એવા

આધારે વિકસિત કરવામાં આવી હતી કે એકવાર વ્યક્તિ દોષિત ઠરે અને તેને આજીવન કેદની સજા થાય, પછી જ્યાં સુધી તેની સજા અને હુકમ રદ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેને મુક્ત ન કરવો જોઈએ, પરંતુ આ પ્રધાની અંતર્ગત પૂર્વધારણા એ હતી કે આવી વ્યક્તિની અપીલ માપી શકાય તેવા સમયના અંતરની અંદર નિકાલ કરવામાં આવશે, જેથી જો તે આખરે નિર્દોષ જણાય, તો તેણે જેલમાં અયોગ્ય રીતે લાંબા સમય સુધી રહેવું ન પડે. આ પ્રધાના તર્કનો કોઈ ઉપયોગ થઈ શકે નહીં જ્યાં કોર્ટ પાંચ કે છ વર્ષ સુધી અપીલનો નિકાલ કરવાની સ્થિતિમાં ન હોય. જે ગુના માટે આખરે તે જાણવા મળે કે તે તેના દ્વારા કરવામાં આવ્યો નથી, તે માટે વ્યક્તિને પાંચ કે છ વર્ષ સુધી જેલમાં રાખવી તે ખરેખર ન્યાયની મજાક હશે. શું કોર્ટ ક્યારેય તેને તેના જેલવાસ માટે વળતર આપી શકે છે જે ગેરવાજબી હોવાનું જણાયું છે? શું કોર્ટ માટે કોઈ વ્યક્તિને કહેવું જરા પણ યોગ્ય રહેશે: 'અમે તમારી અપીલ દાખલ કરી છે કારણ કે અમને લાગે છે કે તમારી પાસે પ્રથમ દ્રષ્ટિએ કેસ છે, પરંતુ કમનસીબે અમારી પાસે થોડા વર્ષો સુધી તમારી અપીલ સાંભળવાનો સમય નથી અને તેથી, જ્યાં સુધી અમે તમારી

અપીલ સાંભળીએ નહીં ત્યાં સુધી, તમારે જેલમાં રહેવું જ પડશે, ભલે તમે નિર્દોષ હોઈ શકો?' ન્યાયનું આપું વહીવટ જાહેર જનતાના મનમાં કેવો વિશ્વાસ પ્રેરિત કરશે? તે તદ્દન કલ્પનાત્મક રીતે બની શકે છે, અને આ કોર્ટમાં કેટલાક કિસ્સાઓમાં હકીકતમાં બન્યું છે કે, વ્યક્તિ તેની અપીલ સુનાવણી માટે લેવામાં આવે તે પહેલાં તેની જેલની સંપૂર્ણ મુદત ભોગવી શકે છે. અપીલ સાંભળ્યા પછી આવી વ્યક્તિને નિર્દોષ જાહેર કરતી વખતે શું ન્યાયાધીશ પરતાવાની લાગણીથી અભિભૂત નહીં થાય? શું તે તેની ન્યાયની ભાવનાનું અપમાન નહીં હોય? આવી વ્યક્તિ કે જેણે તેની જેલની મુદત અથવા તો તેનો મુખ્ય ભાગ પહેલેથી જ ભોગવી લીધો હોય તેને નિર્દોષ છુટકારાનો શું ફાયદો થશે? તેથી, તે અત્યંત આવશ્યક છે કે ભૂતકાળમાં આ કોર્ટ જે પ્રથા અનુસરી રહી છે તેની પુનઃવિચારણા થવી જોઈએ અને જ્યાં સુધી આ કોર્ટ વાજબી સમયગાળામાં આરોપીની અપીલ સાંભળવાની સ્થિતિમાં ન હોય ત્યાં સુધી, કોર્ટે સામાન્ય રીતે, સિવાય કે અન્યથા કરવા માટેના સબળ કારણો હોય, આરોપીને એવા કિસ્સાઓમાં જામીન પર મુક્ત કરવા જોઈએ જ્યાં આરોપીને તેની સજા અને હુકમ

વિરુદ્ધ અપીલ કરવા માટે વિશેષ પરવાનગી આપવામાં
આવી હોય."

૫૬. ઉપરોક્ત અવલોકનો લગભગ ચાર દાયકા પહેલા કરવામાં આવ્યા હતા અને ત્યારથી સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા સતત તેનું પાલન કરવામાં આવે છે. અમને લાગે છે કે સમય આવી ગયો છે અને ખરેખર, જેટલું જલ્દી તેટલું સારું કે ગુજરાત હાઈકોર્ટે પણ તેમની પ્રથાને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી સમાન લાઈન પર સુધારવી જોઈએ. અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ સ્વતંત્રતાની વિસ્તૃત વિભાવના અને તેના હેઠળ ઝડપી જાહેર સુનાવણીના હવે સાર્વત્રિક રીતે સ્વીકૃત અધિકારમાં આ ખરેખર વધુ જણાય છે. ઉપરોક્ત નામદાર ન્યાયાધીશોના શબ્દોને ફરીથી ગોઠવતા, જો હાઈકોર્ટ વાજબી સમયગાળાની અંદર આરોપીની અપીલ સાંભળવાની સ્થિતિમાં ન હોય, તો તેણે સામાન્ય રીતે (સિવાય કે અન્યથા કરવા માટેના સબળ કારણો હોય) તેની સમક્ષ પડતર આજીવન કેદની મુખ્ય અપીલોના કિસ્સામાં આરોપીને જામીન પર મુક્ત કરવો જોઈએ. [જુઓ ઝંડુ @ સુંદર પાસવાન વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર (ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૨૩૧૮/૨૦૧૭, તારીખ ૧૨/૦૨/૨૦૧૮)]

૫૭. અમે મોહમ્મદ મોહસીન ખાન ઉર્ફે ભૂરિયા વિરુદ્ધ સ્ટેટના કેસમાં રાજસ્થાન હાઈકોર્ટના ફુલ બેન્ચના નિર્ણયનો પણ ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જે ૨૦૧૩ સી.આર.આઈ.એલ.જે. ૪૧૫૬ માં રિપોર્ટ થયેલ છે, જેમાં નીચેનો પ્રશ્ન લાર્જર બેન્ચને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હતો:

"શું કોઈ દોષિતની આજીવન કેદની સજા માત્ર તેણે પાંચ વર્ષ અથવા મહત્તમ સજાનો અડધો ભાગ ભોગવ્યો હોવાના આધારે મોકૂફ રાખી શકાય છે, જેમાં માફીનો સમાવેશ થાય છે, જે અન્યથા તેને જેલમાંથી મુક્ત થવા માટે હકદાર બનાવશે, અને શું તાહિર ખાન ઉર્ફે શકીલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, ૨૦૦૫(૪) ડબલ્યુ.એલ.સી. (૨૪) ૬૩૭ માં આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચનો ચુકાદો, જે આપું માને છે, તે યોગ્ય રીતે નક્કી કરવામાં આવ્યો છે?"

૫૮. ઉપર નોંધેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપતી વખતે, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી અજય રસ્તોગી (જેમ કે તે સમયે નામદાર હતા), ફુલ બેન્ચ વતી બોલતા, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"૧૮. આ કોર્ટ એ નોંધ લઈ શકે છે કે જ્યારે અપીલ સુનાવણી માટે પડતર હોય ત્યારે અપીલકર્તાની સજા મોકૂફ રાખવાની અરજી સાથે કામ કરતી વખતે વ્યાપક માર્ગદર્શિકા નક્કી કરવામાં ગુનાનું સ્વરૂપ ચોક્કસપણે પ્રબળ પરિબળ રહે છે. કોઈપણ નિર્ણય કસ્ટડીમાં અટકાયતનો ચોક્કસ સમયગાળો પૂરો થવા પર જામીન મંજૂર કરવા માટે કોઈ અપરિવર્તનશીલ નિયમ નક્કી કરતો નથી. ખરેખર જામીન મંજૂર કરવા અથવા નકારવા જેવી વિવેકાધીન બાબતમાં

કોઈપણ અપરિવર્તનશીલ નિયમ લાદવો અથવા કોઈ ચોક્કસ ફોર્મ્યુલા વિકસાવવી અશક્ય હશે અને જ્યાં સુધી વિવેકબુદ્ધિ કોર્ટમાં નિહિત છે તે હંમેશા દરેક કેસની સંબંધિત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને વાપરવાની હોય છે અને ચોક્કસપણે સુરિન્દર સિંઘ (સુપ્રા) માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલ અભિપ્રાય અને જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તે ચોક્કસપણે બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪૧ ની લાગુ પડતીને આકર્ષે છે અને દેખીતી રીતે તેની બંધનકર્તા અસર રહેશે અને કોઈપણ કોર્ટ અથવા ટ્રિબ્યુનલ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયથી વિપરીત કોઈપણ મંતવ્ય રજૂ કરવાની સ્વતંત્રતા લેશે નહીં.

૧૯. બાબુ સિંઘ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૫૨૭ માં પણ તેની વિચારણા કરવામાં આવી હતી, સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"પ્રધાન તર્કનો કોઈ ઉપયોગ થઈ શકે નહીં જ્યાં કોર્ટ પાંચ કે છ વર્ષ સુધી અપીલનો નિકાલ કરવાની સ્થિતિમાં ન હોય. જે ગુના માટે આખરે

તે જાણવા મળે કે તે તેના દ્વારા કરવામાં આવ્યો
નથી, તે માટે વ્યક્તિને પાંચ કે છ વર્ષ સુધી
જેલમાં રાખવી તે ખરેખર ન્યાયની મજાક હશે. શું
કોર્ટ ક્યારેય તેને તેના જેલવાસ માટે વળતર
આપી શકે છે જે આખરે ગેરવાજબી હોવાનું
જાણાયું છે?"

૨૦. ઉપલબ્ધ ડેટા પરથી, જો કોઈ દોષિતે સજાનો મોટો
ભાગ ભોગવ્યો હોય અને તેને મુક્ત કરવામાં ન આવે તો
તેની અપીલ દાખલ કરવાનો હેતુ જ નિષ્ફળ થઈ શકે છે
કારણ કે તેણે લાદવામાં આવેલી અપીલની સજાના
અડધાથી વધુ ભાગ ભોગવી લીધો હશે પરંતુ, તે જ સમયે,
જો કોઈ આરોપીને મુક્ત કરવામાં આવે તો તે સમાજમાં
ખોટો સંદેશ આપી શકે છે કે જે વ્યક્તિ ટ્રાયલ દરમિયાન
કસ્ટડીમાં રહી હતી તેને દોષિત ઠેરવ્યા પછી તરત જ,
અપીલ દાખલ કરવા પર જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવે
છે. તે સદર સંદર્ભમાં છે કે અબ્દુલ રહેમાન અંતુલેના કેસ
(એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૧૭૦૧) માં નિર્ધારિત
'બેલેન્સિંગ ટેસ્ટ' અથવા 'બેલેન્સિંગ પ્રોસેસ' લાગુ કરવાની
છે જેથી જો કોઈ ચોક્કસ ફોર્મ્યુલા ન હોય તો પણ સમાનતા

અને પરિમાણોની કંઈક અંશે સમાનતા રહે જેના આધારે પક્ષકારો જાણે કે તેમના કેસો પર વિચાર કરવામાં આવનાર છે અને ત્યારબાદ જરૂરી હુકમો પસાર કરવામાં આવે છે.

તે સાચું છે કે તે એવો સંપૂર્ણ અથવા અપરિવર્તનશીલ નિયમ નક્કી કરી શકતું નથી કે ટ્રાયલ પૂર્ણ કરવામાં વિલંબ આરોપીને આપોઆપ જામીન મેળવવા માટે હકદાર બનાવશે. અધિકાર વિચારણાનો છે અને જામીનનો સ્વચાલિત અધિકાર નથી. જો કે, ફરિયાદપક્ષના વિલંબના કિસ્સામાં, જે જુલમી અથવા ગેરવાજબી છે, અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે, દરેક કેસની આપેલ હકીકતની પરિસ્થિતિમાં યોગ્ય ઉપચારાત્મક હુકમો પસાર કરવા જરૂરી રહેશે અને આ કાયદા દ્વારા અમુક હદ સુધી નોંધવામાં આવ્યું છે અને જેના માટે ઉપચારાત્મક પગલાં લેવા જરૂરી હતા અને તે મુજબ વિધાનમંડળે ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૦૫ દ્વારા સદર કોડમાં કલમ ૪૩૬એ દાખલ કરી છે, જે અન્ડર ટ્રાયલ કેદીઓ માટે છે સિવાય કે એવા આરોપી જે ગુના માટે તે કાયદા હેઠળ સજા તરીકે મૃત્યુદંડ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યો હોય, જો કથિત ગુના માટે સદર કાયદા હેઠળ

નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલી જેલની મહત્તમ અવધિના અડધા ભાગ સુધી અટકાયત હેઠળ હોય, તો તેને જામીનદારો સાથે અથવા વગર તેના પર્સનલ બોન્ડ પર મુક્ત કરવો જોઈએ. એક્ટ ૨૦૦૫ દ્વારા સુધારેલી સંબંધિત કલમ ૪૩૬એ નીચે મુજબ ટાંકવી સુસંગત રહેશે:

"કલમ ૪૩૬-એ - મહત્તમ સમયગાળો જેના માટે અન્ડર ટ્રાયલ કેદીને અટકાયતમાં રાખી શકાય-

મહત્તમ સમયગાળો જેના માટે અન્ડર ટ્રાયલ કેદીને અટકાયતમાં રાખી શકાય જ્યાં કોઈ વ્યક્તિએ, આ કોડ હેઠળ કોઈ ગુનાની તપાસ, પૂછપરછ અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન (જે એવો ગુનો નથી જેના માટે તે કાયદા હેઠળ સજા તરીકે મૃત્યુદંડ નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યો હોય) તે કાયદા હેઠળ તે ગુના માટે નિર્દિષ્ટ જેલની મહત્તમ અવધિના અડધા ભાગ સુધીની અટકાયત ભોગવી હોય, તેને કોર્ટ દ્વારા જામીનદારો સાથે અથવા વગર તેના પર્સનલ બોન્ડ પર મુક્ત કરવામાં આવશે:

પરંતુ શરત એ છે કે કોર્ટ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટરને સાંભળ્યા પછી અને તેના દ્વારા લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર,

આવી વ્યક્તિને સદર સમયગાળાના અડધા ભાગથી વધુ સમયગાળા માટે અટકાયતમાં રાખવાનો અથવા પર્સનલ બોન્ડને બદલે જામીનદારો સાથે અથવા વગર જામીન પર મુક્ત કરવાનો હુકમ કરી શકે છે:

વધુમાં શરત એ છે કે આવી કોઈ પણ વ્યક્તિને તપાસ પૂછપરછ અથવા ટ્રાયલના સમયગાળા દરમિયાન સદર કાયદા હેઠળ સદર ગુના માટે પૂરી પાડવામાં આવેલી જેલની મહત્તમ અવધિથી વધુ સમય માટે કોઈપણ સંજોગોમાં અટકાયતમાં રાખવામાં આવશે નહીં.

સ્પષ્ટતા. જામીન મંજૂર કરવા માટે આ કલમ હેઠળ અટકાયતના સમયગાળાની ગણતરી કરવામાં આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલા વિલંબને કારણે પસાર થયેલ અટકાયતનો સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે."

૨૧. અન્ડર ટ્રાયલ કેદીઓની દુર્દશા ચોક્કસપણે વિધાનમંડળ દ્વારા સદર કોડમાં કલમ ૪૩૬એ દાખલ કરીને ધ્યાનમાં લેવામાં આવી છે પરંતુ દોષિત ઠેરવ્યા પછીના કેસોમાં જ્યાં કોઈ દોષિત સજા મોકૂફ રાખવાની માંગ કરે છે, અપીલના નિકાલ સુધી લાંબા જેલવાસ માટે કોર્ટમાં હંમેશા

ફરિયાદ કરી શકાય છે. તે સાચું છે કે એવો કોઈ સંપૂર્ણ અથવા અપરિવર્તનશીલ નિયમ હોઈ શકે નહીં કે અપીલની સુનાવણી પડતર હોય ત્યારે સજા મોકૂફ રાખવા અથવા જામીન પર મુક્ત કરવા માટે તેના કેસની વિચારણા કરવામાં આવે તે પહેલાં દોષિતે ચોક્કસપણે લઘુત્તમ સજા ભોગવવી જ જોઈએ. જો કે, ધરમ પાલના કેસ (સુપ્રા) માં નિર્ધારિત પાંચ વર્ષની જેલ અથવા મહિલાઓના કિસ્સામાં ચાર વર્ષનો સમયગાળો, કોઈ દોષિત દ્વારા તેની મુક્તિ અથવા સજા મોકૂફીની વિચારણાના હેતુ માટે ભોગવવામાં આવેલ નોંધપાત્ર સમયગાળો માનવામાં આવ્યો હતો.

૨૨. સુરિન્દર સિંઘના કેસ (એ.આઈ.આર. ૨૦૦૫ એસ.સી. ૩૬૬૯) માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જે અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તે વ્યાપક માર્ગદર્શિકા છે અને જ્યારે પણ દરેક કેસની હકીકતોમાં સજા મોકૂફ રાખવા માટે અરજી આવે ત્યારે કોર્ટ માટે વિચારણા કરવાનું હંમેશા ખુલ્લું છે અને આ સંબંધમાં કોઈ અપરિવર્તનશીલ નિયમ અથવા કોઈ ચોક્કસ ફોર્મ્યુલા નક્કી કરી શકાતી નથી.

૨૩. અમે એવું અવલોકન કરવા માંગીએ છીએ કે ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકા અને બાદમાં સર્વોચ્ચ

અદાલત દ્વારા સુરિન્દર સિંઘના કેસ (સુપ્રા) માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તે મુજબ તે સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ છે કે માત્ર અટકાયતનો સમયગાળો જ આરોપીને જામીન માટે હકદાર બનાવવા માટે પૂરતો નથી. એ પણ તેટલું જ સાચું છે કે આરોપીની નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા તેની દોષિતતાની નોંધણી સાથે સમાપ્ત થાય છે પરંતુ તે જ સમયે જ્યારે અપીલ એ ટ્રાયલની કાર્યવાહીનું ચાલુ રહેવું છે કારણ કે દોષિતતા હજી અંતિમતા પામી નથી, આ સંબંધમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા શ્રીમતી અખ્તારી બી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. (૨૦૦૧) જ એસ.સી.સી. ૩૫૫: (એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ એસ.સી. ૧૫૨૮) ના ચુકાદાના પેરા ૫ માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે અપીલ એ વૈધાનિક અધિકાર હોવાથી, અપીલ પડતર હોય તે દરમિયાન ટ્રાયલ કોર્ટનો ચુકાદો અંતિમતા પ્રાપ્ત કરતો નથી અને તે હેતુ માટે તેની ટ્રાયલ દોષિત ઠેરવ્યા હોવા છતાં ચાલુ હોવાનું માનવામાં આવે છે. પેરા ૫ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"ઝડપી ન્યાય મેળવવો એ મૂળભૂત અધિકાર છે જે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ માંથી વહે છે. ફોજદારી કેસોમાં ટ્રાયલ્સ અને ત્યારબાદ

અપીલોના નિકાલમાં આરોપીના કોઈ વાંક વગર
લાંબો વિલંબ, તેને જમીન માટે અરજી કરવાનો
અધિકાર આપે છે. આ કોર્ટે સમયાંતરે કારોબારીને
હાલના ન્યાયિક તંત્ર પર સતત વધતા દબાણને
પહોંચી વળવા માટે જરૂરી સંખ્યામાં
ન્યાયાધીશોની નિમણૂક કરવાની તેમની
જવાબદારીની યાદ અપાવી છે. અપીલ એ
વૈધાનિક અધિકાર હોવાથી, અપીલ પડતર હોય
તે દરમિયાન ટ્રાયલ કોર્ટનો ચુકાદો અંતિમતા
પ્રાપ્ત કરતો નથી અને તે હેતુ માટે તેની ટ્રાયલ
દોષિત ઠેરવ્યા હોવા છતાં ચાલુ હોવાનું માનવામાં
આવે છે. તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે હાઈકોર્ટની હાલની
સંખ્યામાંથી પણ મોટી ખાલી જગ્યાઓ ભરવામાં
આવતી નથી જેના પરિણામે ફોજદારી કેસોમાં
આરોપીઓ તેમના કોઈ વાંક વગર જેલમાં સબડી
રહ્યા છે. ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે બંધારણ
હેઠળ તાત્કાલિક કાર્યવાહીના અભાવમાં,
હાઈકોર્ટ માટે ફોજદારી અપીલો, ખાસ કરીને
એવી અપીલો કે જ્યાં આરોપી જેલમાં હોય, તેનો

નિકાલ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લઈને
રસ્તાઓ અને માધ્યમો શોધવા અનિવાર્ય છે,
જેથી બાબતોનો નિકાલ કોઈપણ કિસ્સામાં ૫
વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા નિર્દિષ્ટ સમયગાળામાં
કરવામાં આવે. ફોજદારી કેસોના નિકાલ માટે
નિયમિત બેન્ચોની રચના કરી શકાય છે જ્યાં
આવી અપીલો અંતિમ નિકાલ માટે સૂચિબદ્ધ
કરવામાં આવે. અમને લાગે છે કે જો આરોપીના
કોઈ વાંક વગર પાંચ વર્ષના ઉપરોક્ત
સમયગાળામાં અપીલનો નિકાલ કરવામાં ન
આવે, તો આવા દોષિતોને કોર્ટ દ્વારા યોગ્ય લાગે
તેવી શરતો પર જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવી
શકે છે. ૫ વર્ષના સમયગાળાની ગણતરીમાં,
રેકૉર્ડની તૈયારીમાં જરૂરી સમયગાળા માટેનો
વિલંબ અને દોષિત અથવા તેના વકીલને
આભારી વિલંબ બાદ કરી શકાય છે. એવા
કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે કે જ્યાં ૫ વર્ષ વીતી ગયા
પછી પણ દોષિતો, કેસના વિશેષ સંજોગોમાં,
તેમની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલોના

નિકાલ સુધી જામીન માટે હકદાર ન હોવાનું
ઠરાવવામાં આવે. અમે હાઈકોર્ટના મુખ્ય
ન્યાયમૂર્તિઓને વિનંતી કરીએ છીએ, જ્યાં
ફોજદારી કેસો ૫ વર્ષથી વધુ સમયથી પડતર છે,
તે હેતુ માટે નિયમિત અને વિશેષ બેન્ચોની
રચના કરીને તેમના નિકાલ માટે તાત્કાલિક
અસરકારક પગલાં લે."

૨૪. અપીલની અદાલતમાં પણ અપીલ કોર્ટે હકારાત્મક
રીતે સંતુષ્ટ થવું પડે છે કે ફરિયાદપક્ષનો કેસ નોંધપાત્ર રીતે
સાચો છે અને આરોપીનો ગુનો તમામ વાજબી શંકાથી પર
સાબિત થયો છે કારણ કે નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા કે જેની
સાથે આરોપી શરૂઆત કરે છે, તે અપીલ કોર્ટ દ્વારા તેને
દોષિત ઠેરવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સતત ચાલુ રહે છે અને
તે પૂર્વધારણા ટ્રાયલ કોર્ટમાં નિર્દોષ છુટકારા દ્વારા મજબૂત
થતી નથી કે દોષિત ઠેરવવાથી નબળી પડતી નથી. જ્યાં
આરોપી પર કલમ ૩૦૨ હેઠળ હત્યાનો આરોપ હોય ત્યાં
વ્યવહારમાં ન્યાયિક અભિગમ સાવધ, સાવચેત અને
ચોકસાઈપૂર્ણ હોવો જોઈએ જે ગુનાના સ્વરૂપ અને દોષિત

ઠેરવવાનું સમર્થન કરતા તમામ સંબંધિત ભૌતિક સંજોગોને
ધ્યાનમાં લેતા હોવો જોઈએ."

૫૯. ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં ફોજદારી અપીલોના પડતર રહેવા અંગેની સ્થિતિ, જેમાં
ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આજીવન કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે, તે નીચે દર્શાવેલ
નિવેદન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે:

વર્ષ	પડતર ફોજદારી અપીલોની સંખ્યા	જેલમાં રહેલા દોષિતોની સંખ્યા
૨૦૧૨	૧૩	૫
૨૦૧૩	૮૩	૧૧૨
૨૦૧૪	૧૧૬	૧૬૯
૨૦૧૫	૧૪૭	૧૮૩
૨૦૧૬	૨૨૦	૨૨૨
૨૦૧૭	૧૮૭	૨૨૨
૨૦૧૮	૧૮૨	૨૨૪
૨૦૧૯	૪	૪
કુલ	૯૫૨	૧૧૪૧

૬૦. આમ, એવું જણાય છે કે, આજની તારીખે, ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં અંતિમ સુનાવણી માટે ટપર ફોજદારી અપીલો પડતર છે, જેમાં લગભગ આશરે ૧૧૪૧ દોષિતો આજીવન કેદ ભોગવી રહ્યા છે.

વિશ્લેષણ:

૬૧. અરજદારો તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતો, પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, દોષિત ઠેરવવાના ચુકાદાને પડકારવા માટે સબળ અને દલીલપાત્ર મુદ્દાઓ તરીકે ગણવામાં આવશે. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી જે ચિત્ર પ્રથમ દ્રષ્ટિએ ઉભરી આવે છે તે એ છે કે એક જ સમુદાયના બે જૂથોના સભ્યો એકબીજા સાથે લડ્યા હતા. સદર મારામારીમાં, બંને પક્ષે ઈજાઓ થઈ હતી. એક બાબુખાન, એટલે કે મૃતક, હુમલામાં થયેલી માથાની ઈજાને કારણે મૃત્યુ પામ્યો હતો. અમે મૃતક બાબુખાનને થયેલી ઈજાઓ વિશે યોગ્ય ખ્યાલ આપ્યો છે અને અમે ઘાયલ પ્રત્યક્ષદર્શીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા કેસ વિશે પણ યોગ્ય ખ્યાલ આપ્યો છે. આજની તારીખે, હકીકત એ છે કે હાલના અરજદારોને તેમની વ્યક્તિગત જવાબદારી નક્કી કરીને માત્ર આઈ.પી.સી. ની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા છે. જો કે, કોઈપણ પ્રત્યક્ષદર્શીઓએ એ બાબતે કંઈ કહ્યું નથી કે છ અરજદારોમાંથી કોણે મૃતકને માથામાં જીવલેણ ઈજા કરી હતી. આ સંદર્ભમાં, અમે શરમન અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૪૦૦ ના કેસમાં સુપ્રીમ

કોર્ટના એક નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"પ. હવે ગુનાના સ્વરૂપ પર આવતા તે સાચું છે કે ડોક્ટરને સંખ્યાબંધ ઈજાઓ જોવા મળી હતી. જો કે, તે નોંધવું જોઈએ કે ફરિયાદપક્ષના જણાવ્યા મુજબ પણ તમામ અપીલકર્તાઓ માત્ર લાઠીઓથી સજ્જ હતા અને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૭ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે તેમના પર આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. ડોક્ટર, પી.ડબલ્યુ.૧૯ જેમણે પોસ્ટમોર્ટમ કર્યું હતું તેમણે ૧૭ ઈજાઓ નોંધી હતી. તેમાંથી ઈજાઓ નંબર ૧, ૩, ૧૦, ૧૧ અને ૧૪ ને ઈનસાઈઝ ધા તરીકે વર્ણવવામાં આવી હતી. જો કે તેના પરિણામે રક્તસ્ત્રાવ થયો હતો પરંતુ અન્ય કોઈ નુકસાન નોંધાયું ન હતું. તે માત્ર ઈજા નંબર ૧૫ છે જેના પરિણામે પેરિએટલ બોનનું ડિપ્રેસ્ડ ફ્રેક્ચર થયું અને અંતે મેમ્બ્રેન પંચર સાબિત થયું. જો કે ડોક્ટરે સામાન્ય રીતે જણાવ્યું હતું કે મૃત્યુનું કારણ અનેક ઈજાઓને કારણે હતું પરંતુ તેમણે ખાસ જણાવ્યું હતું કે ઈજા નંબર ૧૫ પર તેમણે પેરિએટલ બોનનું ડિપ્રેસ્ડ ફ્રેક્ચર જોયું જે વ્યક્તિગત રીતે મૃતકનું મૃત્યુ નિપજાવવા માટે પૂરતું હતું. આ સંજોગોમાં

ઉભો થતો પ્રશ્ન એ છે કે શું અન્ય તમામ આરોપીઓ પણ મૃતકના મૃત્યુ માટે જવાબદાર છે, ફરિયાદપક્ષે ખુલાસો કર્યો નથી કે મૃતકને ઇનસાઈઝ ઘા કેવી રીતે થયા જોકે તે સામાન્ય છે. ફરિયાદપક્ષનો કેસ સામાન્ય રીતે એવો છે કે તે બધા લાઠીઓ સાથે મળી આવ્યા હતા. કોઈએ એવું જણાવ્યું નથી કે તેમાંથી કોણે ઈજા નંબર ૧૫ પહોંચાડી જે કમનસીબે મૃતકના મૃત્યુમાં પરિણમી. જો અપીલકર્તાઓમાંથી કોઈ એકે સમાન હેતુથી વધુ જઈને પોતાની રીતે વર્ત્યું હોત, તો તે તેનું વ્યક્તિગત કૃત્ય હોત. આ કેસમાં કમનસીબે કોઈ સાક્ષી એવું કહેવા માટે આગળ આવ્યા નથી કે કયા આરોપીએ કઈ ઈજા કરી છે. આ સંજોગોમાં અમને એસ. ૩૦૨/૧૪૯, આઈ.પી.સી. હેઠળ સજા આપવી મુશ્કેલ લાગે છે."

૬૨. ઉપરોક્ત ઉપરાંત, હકીકત એ છે કે આરોપી પક્ષની તરફે થયેલી ઈજાઓ વિશે કોઈ પણ રીતે ખુલાસો કરવામાં આવ્યો નથી. સ્ટેટ તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા આ સંદર્ભમાં રજૂ કરવામાં આવેલી એકમાત્ર દલીલ એ છે કે ફરિયાદપક્ષ ઈજાઓનો ખુલાસો કરવા માટે બંધાયેલ નથી કારણ કે કેસ ફી ફાઈટનો નથી અને તમામ આરોપીઓને કલમ ૧૪૯ આઈ.પી.સી. ની મદદથી હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવા જોઈએ. અરજદારો અને અન્ય સહ-

આરોપીઓનો કલમ ૧૪૯ આઈ.પી.સી. હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ છુટકારો કાયદામાં ટકી શકે તેમ છે કે કેમ, તે ત્યારે જોવામાં આવશે જ્યારે સ્ટેટ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી નિર્દોષ છુટકારાની અપીલ આ કોર્ટ દ્વારા અંતિમ રીતે સાંભળવામાં આવશે. આજની તારીખે, આ કોર્ટ માટે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર પુરાવાઓની ઝીણવટભરી તપાસ કરવી એ હેતુ માટે યોગ્ય નથી કે શું કેસ ચોક્કસ સામાન્ય હેતુ સાથે ગેરકાયદેસર મંડળી બનાવવાનો છે.

૬૩. રણબીર ચાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, (૧૯૯૫) ૪ એસ.સી.સી. ૩૯૨ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે હાઈલાઈટ કર્યું હતું કે જ્યાં પક્ષકારો વચ્ચે જૂથવાદ હોય છે, ત્યાં ગુનેગાર સાથે નિર્દોષોને સામેલ કરવાની વૃત્તિ હોય છે અને કોર્ટ માટે આવા જોખમ સામે રક્ષણ મેળવવું અત્યંત મુશ્કેલ હોય છે. એવું નિર્દેશ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગુનેગાર સાથે નિર્દોષને દોષિત ઠેરવવાના જોખમ સામેનું એકમાત્ર વાસ્તવિક રક્ષણ સ્વીકાર્ય પુરાવાઓ પર આગ્રહ રાખવામાં રહેલું છે, જે અમુક અંશે આવા આરોપીને સંડોવે છે અને કોર્ટના અંતરાત્માને સંતોષે છે.

૬૪. સુપ્રીમ કોર્ટે ગજનંદ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ઉત્તર પ્રદેશ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૬૯૫ ના પ્રખ્યાત કેસમાં "ફ્રી ફાઈટ" શબ્દને નીચે મુજબ સમજાવ્યો અને વ્યાખ્યાયિત કર્યો હતો:

"ફ્રી ફાઈટ એ છે જ્યારે બંને પક્ષો શરૂઆતથી જ લડવા માંગતા હોય, લડવા માટે બહાર જાય અને ત્યાં જામલેલી

લડાઈ હોય. આવી લડાઈમાં કોણ હુમલો કરે છે અને કોણ બચાવ કરે છે તે પ્રશ્ન સંપૂર્ણપણે અપ્રસ્તુત છે અને તે હરીફ કમાન્ડરો દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી ચુકિતઓ પર આધારિત છે. જ્યારે એક પક્ષ તૈયારી કર્યા પછી અને ઘાતક હથિયારોથી સજ્જ થઈને બીજા પક્ષના ઘરે જાય, ત્યારે આ સંજોગોમાં એવું કહી શકાય નહીં કે બંને પક્ષો તાકાતની કસોટી માટે પૂર્વ-નિર્ધારિત હતા અને ફી ફાઈટ કરી હતી, તેના બદલે પ્રથમ પક્ષ આક્રમણખોર હતો."

આમ, એવું કહી શકાય કે ફી ફાઈટ તે છે જ્યારે બંને પક્ષો શરૂઆતથી લડાઈ શરૂ કરે છે.

૬૫. કાનબી નાનજી વિરજી અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૦ (એસ.સી.) ૨૧૯ ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"જ્યાં બનાવના સમયે મારામારી થઈ હતી અને બે જૂથો ફી ફાઈટમાં સામેલ થયા હતા જેના પરિણામે બંને જૂથના વ્યક્તિઓને ઈજાઓ થઈ હતી અને બેના મોત થયા હતા, જો કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે વ્યક્તિઓને થયેલી ઈજાઓ ફી ફાઈટ દરમિયાન થઈ હતી, તો માત્ર તે જ

વ્યક્તિઓ જેઓ ઈજાઓ અથવા મૃત્યુ નિપજાવ્યા હોવાનું
સાબિત થાય છે તેઓને તેમના દ્વારા વ્યક્તિગત રીતે
કરવામાં આવેલા ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય છે."

૬૬. ફી ફાઇટના કિસ્સામાં, કલમ ૧૪૯ આઈ.પી.સી. ની મદદથી દોષિત
ઠેરવવાનો પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી અને તેના માટે પુરાણ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ
રાજસ્થાન, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ (એસ.સી.) ૯૧૨ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ
દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન
કરવામાં આવ્યું હતું:

"બે પક્ષો વચ્ચેની અચાનક પરસ્પર લડાઈના કિસ્સામાં,
આરોપી પર રચનાત્મક ફોજદારી જવાબદારી લાદવાના હેતુ
માટે કલમ ૧૪૯ ની મદદ લેવાનો પ્રશ્ન જ નથી. આવા
કિસ્સામાં આરોપીને તેના વ્યક્તિગત કૃત્યો દ્વારા
પહોંચાડવામાં આવેલી ઈજાઓ માટે જ દોષિત ઠેરવવામાં
આવે છે."

૬૭. વધુમાં, ફી ફાઇટના કિસ્સામાં ખાનગી બચાવનો કોઈ અધિકાર ઉપલબ્ધ
નથી, અને તે માટે વિશ્વાસ આબા કુરાણે વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર,
એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ (એસ.સી.) ૪૧૪ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત
કાયદાનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"(સી) પીનલ કોડ (૧૮૬૦) કલમ ૯૬- ખાનગી બચાવનો અધિકાર ફી ફાઈટ-કોઈપણ પક્ષને ખાનગી બચાવનો કોઈ અધિકાર ઉપલબ્ધ નથી અને દરેક વ્યક્તિ તેના પોતાના કૃત્યો માટે જવાબદાર છે."

૬૮. 'અચાનક લડાઈ' શબ્દ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મરિયદાસન અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૦ (એસ.સી.) ૫૭૩ ના કેસમાં નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે:

"અચાનક લડાઈ- જ્યારે કોઈ પક્ષ બનાવની શરૂઆતમાં વિરોધી પક્ષના સભ્યો પર હુમલો કરતો નથી અને કોઈ ખાસ સામાન્ય હેતુ સાથે ગેરકાયદેસર મંડળી બનાવ્યા અંગે કોઈ પુરાવા નથી અને લડાઈ તીવ્ર જુસ્સાના પરિણામે અને પૂર્વ વિચારણા વગર થાય છે, તો તેને "અચાનક લડાઈ" કહી શકાય. આવા કિસ્સાઓમાં કોઈ ગેરકાયદેસર મંડળી બની હોવાનું કહી શકાય નહીં અને આરોપીને આ કલમ હેઠળ દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. તમામ વ્યક્તિઓને તેમના વ્યક્તિગત કૃત્યો માટે જવાબદાર ગણવા જોઈએ અને અન્યના કૃત્યો માટે પરોક્ષ રીતે જવાબદાર ગણવા જોઈએ નહીં."

૬૯. સુપ્રીમ કોર્ટે, મરિયદાસન (સુપ્રા) ના કેસમાં વધુમાં એવું ઠરાવ્યું હતું કે અચાનક લડાઈમાં પણ જે ક્ષણિક જુસ્સામાં થઈ હોય, તેમાં આરોપીને કલમ ૧૪૭, ૧૪૮ અથવા કલમ ૧૪૯ આઈ.પી.સી. હેઠળ દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં.

૭૦. એવું વધુમાં જણાવી શકાય કે જૂથવાદ અને દુશ્મનાવટના કિસ્સામાં, ઘણીવાર એવું બને છે કે હુમલામાં ભાગ લીધો હોય તે રીતે શક્ય તેટલી વધુ વ્યક્તિઓને સંડોવવાની સામાન્ય વૃત્તિ હોય છે. આ સંભવિતતા ટાળવા માટે, ફી ફાઈટના કિસ્સામાં, કાયદો એવો નક્કી કરવામાં આવ્યો છે કે જે વ્યક્તિઓએ ઈજાઓ પહોંચાડી છે તેઓ જવાબદાર રહેશે.

૭૧. ઉપર દર્શાવેલા આવા સંજોગોમાં, અમે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા સજાના મુખ્ય હુકમની મોફૂફી માટેના અરજદારોની અરજ સ્વીકારવા પ્રેરાયા છીએ. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, જે બાબત અમને પ્રભાવિત કરી છે તે અરજદારોનો કલમ ૧૪૯ આઈ.પી.સી. હેઠળના શિક્ષાપાત્ર ગુનામાંથી નિર્દોષ છુટકારો છે; મૃતકને થયેલી ઈજાઓ; હાલના અરજદારો અને અન્ય સહ-આરોપીઓને થયેલી ઈજાઓ અને ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આવી ઈજાઓનું બિન-સ્પષ્ટીકરણ; ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા હાલના અરજદારોની નક્કી કરવામાં આવેલી વ્યક્તિગત જવાબદારી અને તેની સાથે તપાસ અધિકારીના પુરાવાઓ, અને સૌથી વધુ, ફોજદારી અપીલો અંતિમ સુનાવણી માટે લેવામાં આવે તે પહેલાં જે સમય વિતવાનો છે. અમને સ્ટેટ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. તેમજ મૂળ ફરિયાદી તરફે હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલની રજૂઆત સ્વીકારવી અત્યંત મુશ્કેલ લાગે છે કે

સ્ટેટ દ્વારા નિર્દોષ છુટકારાની અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી અને તે દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી, સજાના મુખ્ય હુકમની મોકૂફીના હેતુ માટે ઉપરોક્ત કોઈપણ પાસાઓને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ નહીં. કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં અને ઉપર ચર્ચાયેલ કેસ-લોમાં, અમે આવી રજૂઆતથી પ્રભાવિત થયા નથી. માત્ર એટલા માટે કે સ્ટેટ દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓના આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ છુટકારા સામે અપીલ કરવાનું યોગ્ય માનવામાં આવ્યું છે, આ કોર્ટ ચુકાદામાં રહેલી મૂળભૂત ખામીઓ અને દોષિત ઠેરવવાના હુકમને અવગણવો જોઈએ નહીં જે બાબતના મૂળ સુધી જાય છે.

૭૨. ટ્રાયલ કોર્ટ અરજદારો અને અન્ય સહ-આરોપીઓને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૧૪૯ હેઠળના ગુનામાંથી નિર્દોષ જાહેર કરવામાં વાજબી હતી કે કેમ, તે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર પુરાવાઓની પુનઃ મૂલ્યાંકન કરીને વિગતે જોવામાં આવશે અને આ કવાયત આ કોર્ટ દ્વારા સ્ટેટ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી નિર્દોષ છુટકારાની અપીલ સાંભળતી વખતે હાથ ધરવામાં આવશે.

૭૩. અમે સ્પષ્ટ કરીએ છીએ અને તે કહેવાની જરૂર નથી કે કેસની ગુણવત્તાને સ્પર્શતા કોઈપણ અવલોકનો માત્ર ફોજદારી અપીલના અંતિમ નિકાલ સુધી જામીન આપવાના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવાના હેતુ માટે છે અને તેને મુખ્ય બાબતમાં અંતિમ અભિપ્રાયની અભિવ્યક્તિ તરીકે અર્થઘટન કરવામાં આવશે નહીં.

૭૪. પરિણામે, ત્રણેય અરજીઓ સફળ થાય છે અને આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. અરજદારોને પ્રત્યેકને રૂ. ૨૫,૦૦૦/- (રૂપિયા પચ્ચીસ હજાર પૂરા) ના બોન્ડ અને તેટલી જ રકમના સોલ્વન્ટ જામીનદાર ટ્રાયલ કોર્ટના સંતોષ મુજબ અને નીચેની શરતોને આધીન જામીન પર મુક્ત કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે કે:

(૧) અરજદારો-દોષિતો આ કોર્ટ દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાનો અયોગ્ય લાભ લેશે નહીં અથવા તેનો દુરુપયોગ કરશે નહીં. તેઓ કાયદો અને વ્યવસ્થા જાળવશે અને કોઈ ગેરકાયદેસર કૃત્ય કે ગુનામાં સામેલ થશે નહીં.

(૨) ફોજદારી અપીલો સાંભળવામાં અને તેનો નિકાલ ન થાય ત્યાં સુધી અરજદારો-દોષિતો તાલુકા માંગરોળ, જિલ્લા સુરતની મહેસૂલી હદમાં પ્રવેશ કરશે નહીં.

(૩) અરજદારો-દોષિતો કોસંબા પોલીસ સ્ટેશન, તાલુકા માંગરોળ, જિલ્લા સુરતના ઈન્ચાર્જ અધિકારીને તેમના રહેઠાણના સ્થળનું સરનામું આપશે અને તેઓ આ કોર્ટની પૂર્વ પરવાનગી વગર તેમના રહેઠાણનું સ્થળ બદલશે નહીં.

૭૫. તે દરમિયાન, ફોજદારી અપીલોના અંતિમ નિકાલ સુધી દરેક અરજદારો પર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો સજાનો મુખ્ય હુકમ મોકૂફ રહેશે. ટ્રાયલ

કોર્ટ સમક્ષ જામીન ખત. સદર હદ સુધી રૂલ એબ્સોલ્યુટ કરવામાં આવે છે.
ડાયરેક્ટ સર્વિસની પરવાનગી છે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

(એ. સી. રાવ, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.